

Vakdidactiek Maatschappijwetenschappen

Burgerschapseducatie op schoolAcademiejaar 2022-2023

Tacha Kiekens en Marlies Duytschaever

Prof. dr. T. Valcke & Prof. Dr. T. Decorte

Praktijkassistenten J. Bekaert, B. Broidioi, E. Haerens, A. Ingels, J. Sanctobin & G. Snoeck

UNIVERSITEIT
GENT

Inzagerecht

Ondergetekende, Tacha Kiekens geeft hierbij **toelating** / geen toelating aan derden, niet-behorend tot de vakdidactiek Maatschappijwetenschappen, om zijn/haar taak in te zien.

Datum en handtekening

19/05/2023

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Tacha', with a long horizontal stroke extending to the left.

Deze toelating geeft aan derden tevens het recht om delen uit de taak te reproduceren of te citeren, uiteraardmits correcte bronvermelding.

Inhoud

1.	Het vooronderzoek.....	5
1.1.	Verslag interviews leerkrachten.....	5
1.2.	Analyse van de bestaande educatieve materialen.....	5
1.3.	Reflectieverslag.	5
2.	Handleiding voor leerkrachten.....	6
2.1.	Reflectievragen en tips voor de leerkracht bij de workshop ‘Fake news op sociale media....	7
2.1.1.	Zes reflectievragen vóór de aanvang van de workshop.....	7
2.1.2.	Zes tips om mee te nemen.	11
2.2.	De workshop nepnieuws op sociale media.....	18
2.2.1.	Beginsituatie.....	18
2.2.2.	Draaiboek workshop.....	22
2.2.3.	Extra-muros activiteit bij de workshop fake news.....	28
2.2.4.	Extra leestips voor leerkrachten.....	32
3.	Het reflectieverslag uittestmoment workshop.	33
	Reflecties op basis van de eigen ervaring en feedback.....	33
	Klasgesprek en het ‘hidden curriculum’.	34
4.	Referenties.....	36
5.	Bijlagen.....	38
	Bijlage 1: verslag interviews leerkrachten.....	38
	Interview met Lander.....	38
	Interview met Garance.....	42
	Bijlage 2: analyse van de bestaande educatieve materialen.	47
	Analyse feitencheckers - Mediawijs.....	47
	Analyse ‘what’s new’ - Mediawijs.....	51
	Bijlage 3: reflectieverslag.	63
	Vergelijking educatief materiaal.....	63
	Vergelijking educatieve tools en noden leraren.....	64
	Bijlage 4: Mentimeter - woordenwolk.....	66
	Bijlage 5: Kahoot – quiz: what’s in a name?.....	67
	Bijlage 6: Mentimeter – quiz nepnieuws vroeger en nu.	71
	Bijlage 7: begeleidende PowerPoint.....	75
	Bijlage 8: leerkrachtenbundel.....	89
	Bijlage 9: leerlingenbundel.....	124
	Bijlage 10: checklijsten.....	149

Beste lezer,

Dit document bevat de uitwerking van de jaartaak "Burgerschapseducatie in de klas" voor het vak Vakdidactiek Maatschappijwetenschappen aan de Universiteit van Gent.

Voor deze opdracht kregen we de taak om *fake news* en complottheorieën te behandelen in een workshop van 100 minuten. We hebben besloten om de focus van de workshop volledig te leggen op *fake news* op sociale media, omdat dit de grootste behoefte bleek te zijn binnen het onderwijs.

Deze jaartaak omvat verschillende onderdelen, waaronder een vooronderzoek, de uitwerking van de effectieve workshop en een reflectiedocument over het testmoment in de klas.

De workshop is specifiek gericht op leerlingen in de 3e graad doorstroomfinaliteit humane wetenschappen voor het vak cultuurwetenschappen.

We hopen dat deze jaartaak aan de verwachtingen voldoet en bijdraagt aan de onderwijspraktijk.

1. Het vooronderzoek

Voor de ontwikkeling van de workshop is er eerst een vooronderzoek uitgevoerd. Hierbij zijn twee interviews gehouden met leerkrachten om de huidige onderwijspraktijk te onderzoeken. Daarnaast is er een analyse uitgevoerd van bestaand educatief materiaal over nepnieuws en complottheorieën. Tot slot hebben we in het reflectieverslag zowel de bevindingen van de interviews als de vergelijking met bestaand materiaal besproken. Bij deze vergelijking hebben we ook relevante wetenschappelijke literatuur geraadpleegd.

1.1. Verslag interviews leerkrachten

[Zie bijlage 1.](#)

1.2. Analyse van de bestaande educatieve materialen

[Zie bijlage 2](#)

1.3. Reflectieverslag.

[Zie bijlage 3](#)

2. Handleiding voor leerkrachten

Beste leerkrachten,

In onze hedendaagse samenleving worden we langs alle kanten blootgesteld aan informatie, zowel digitaal als analoog. Dit varieert van reclameborden en banners tot YouTube-video's en Instagram- en TikTok-posts. Ook jouw leerlingen ontvangen al deze informatie. Maar hoe moeten zij kritisch omgaan met deze informatie? Het is namelijk zo dat er in al deze informatie veel nepnieuws zit, waarbij de verspreiders proberen om het gedrag van anderen te beïnvloeden, winstbejag nastreven of zelfs aanzetten tot geweld via haatzaaiende berichten. Deze informatie is dus niet zonder gevaar, vooral op sociale media waar jongeren voortdurend actief zijn

In deze workshop van 100 minuten ga je met jouw leerlingen aan de slag rond het thema nepnieuws op sociale media. Je leert hen een kritische reflex aan te nemen bij het omgaan met nieuwsberichten. Hoewel de workshop specifiek is ontwikkeld voor leerlingen in de 3e graad doorstroom, kan je de workshop ook gebruiken voor andere afstudeerfinaliteiten. Daarnaast zijn er ook meerdere uitbreidingsoefeningen voorzien. Je hebt dus als leerkracht de vrijheid om te kiezen welke onderwerpen je wel of niet wilt behandelen in jouw klas. Kort samengevat bevat de workshop het volgende materiaal:

- Een uitgebreide handleiding met reflectievragen om je als leerkracht voor te bereiden op mogelijke controverse in de klas, de leerplannen en eindtermen die van toepassing zijn, lesdoelstellingen van de workshop, voorstellen voor buitenschoolse activiteiten en extra leestips voor jou als leerkracht.
- Een bundel voor de leerlingen en al het benodigde materiaal voor de opdrachten.
- Een leerkrachtenbundel.

Je kan dus meteen aan de slag in jouw klas!

2.1. Reflectievragen en tips voor de leerkracht bij de workshop 'Fake news op sociale media'

Nepnieuws en zijn subcategorieën hebben de potentie om de publieke opinie te polariseren, gewelddadig extremisme en haatdragende taal te bevorderen, en het vertrouwen in democratische processen te ondermijnen (Raad van Europa, 2023). Vaak is polariseren zelfs het doel van de personen of instanties die nepnieuws creëren en verspreiden (Ruffo, Semararo, Giachanou & Rosso, 2023). Wanneer je als leerkracht dergelijke onderwerpen in de klas bespreekt, moet je extra waakzaam zijn voor het gedrag van individuele leerlingen en de dynamieken die zich voordoen tussen leerlingen. Idealiter krijg je als leerkracht training over hoe je media vaardigheden overbrengt aan je leerlingen, maar met deze concrete tips willen wij je reeds zo goed mogelijk ondersteunen bij de mogelijke controversiële of polariserende situaties die zich zouden kunnen voordoen bij deze workshop. Vaak heeft controversie een erg plotseling karakter. Als leerkracht is het dan niet gemakkelijk om direct en adequaat te reageren op opmerkingen of discussies. Dit is een leerproces waarin je gaandeweg beter wordt

Om jou hierin te ondersteunen en voor te bereiden als leerkracht geven we hieronder alvast 6 reflectievragen en tips mee die je best even doorneemt voor de aanvang van de workshop.

2.1.1. Zes reflectievragen vóór de aanvang van de workshop

Het kan jou helpen om op een meer adequate manier te reageren door als leerkracht vóór aanvang van de workshop over deze 6 reflectievragen op drie verschillende niveau te reflecteren. Iedere vraag wordt toegelicht.

Niveau 1: de leerkracht	Niveau 2: de leerling(en) die de uitspraak of controversie start	Niveau 3: De klasgroep
Reflectievraag 1 : Wat betekent dit thema voor mij?	Reflectievraag 3: Wat is het motief van deze leerling(en)?	Reflectievraag 5: Wat betekent het thema van de uitspraak of controversie voor de klasgroep?
Reflectievraag 2: Hoe bekwaam voel ik mij?	Reflectievraag 4: Wat betekent het thema van de uitspraak of controversie voor de ze leerling (en)?	Reflectievraag 6: Wat is de temperatuur van de klas?

REFLECTIEVRAAG 1: WAT BETEKENT DIT THEMA VOOR MIJ?

In het boek "Van mening verschillen, een handleiding" wijst Ruben Mersch (2018) twee elementen aan die er voor kunnen zorgen dat de klas op stelten staat:

1. Emoties: Wanneer een leerling een uitspraak doet dat onze diepgewortelde overtuigingen en/of standpunten raakt en lijkt aan te vallen, kunnen de emoties bij onszelf hoog opslaan.
2. Onzekerheid: Er zal niet snel gediscussieerd worden over zaken die voor iedereen duidelijk zijn. Maar als een uitspraak van een leerling morele of feitelijke onzekerheden aanduidt, is de kans op conflict groter.

Door je als leerkracht bewust te maken van jouw persoonlijke betrokkenheid bij dit thema verklein je de kans dat je overvallen wordt door emoties. Vervolgens verhoog je dus de kans dat je op een constructieve en professionele manier kan reageren, ook op uitspraken die jou persoonlijk raken. Stel jezelf de volgende vragen:

- Ben ik sterk betrokken bij dit thema of wat betekent dit thema voor mij?
 - o Vind je van jezelf dat je een genuanceerde kijk hebt op nepnieuws?
 - o Gebruik jij zelf actief tools om nepnieuws te ontmaskeren?
 - o Kan jij een neutraal standpunt innemen wat betreft berichtgeving rond de oorlog in Oekraïne?
 - o Ben jij zelf al eens in de valkuil van een complottheorie gelopen en hoe ga je hier mee om?
- Zijn er bepaalde onderwerpen die ter sprake kunnen komen tijdens de workshop die jou persoonlijk zouden kunnen raken?

REFLECTIEVRAAG 2: HOE BEKWAAM VOEL IK MIJ?

Als leerkracht is het belangrijk om na te denken over hoe bekwaam je je voelt in een bepaald onderwerp. Vaak ontstaan onze reacties op plotselinge controverses op basis van onzekerheid en/of de behoefte aan controle. Dit kan het gevoel van onbekwaamheid opwakkeren en/of versterken. Indien een leerling bijvoorbeeld een uitdagende uitspraak doet tijdens de workshop stel jezelf dan de vraag 'Hoeveel kennis heb ik rond dit onderwerp?'.

Stel je vast dat je er eigenlijk niet zo veel kennis over hebt. Dan kan een deel van de reactie alvast zijn dat je dit aangeeft i.p.v. niet te reageren of te reageren vanuit een machtspositie. Door dit eerlijk toe te geven, stel je jezelf ook op als voorbeeldrol en geef je de boodschap dat het helemaal oké is dat je niet rond ieder thema alles weet.

Heb je daarentegen net veel kennis rond het onderwerp. Dan is het het best om jouw reactie even uit te stellen en stil te staan over de positie die je als leerkracht inneemt. Wanneer je het gesprek na de controverse wilt aangaan met de klas neem je best een positie aan in het midden ([zie ook tip 4](#)). Dit houdt in dat je de rol opneemt als moderator van de dialoog en dat je jouw mening dus niet meteen meegeeft aan de klas. Dit is van belang om blijvend verbinding te maken met alle leerlingen die mogelijks een andere mening hebben dan jij. Jouw rol bestaat er dus in om ervoor te zorgen dat alle meningen worden geuit en de leerlingen met elkaar in gesprek kunnen gaan. De leerlingen zien jou op dat moment dus niet als expert die input geeft. Als moderator zet je de leerlingen aan om elkaar en zichzelf vragen te stellen rond het thema van de controverse.

Opmerking: Merk je dat je tijdens het gesprek vooral zelf aan het werken bent? Is het gesprek eerder een dialoog tussen jou en de leerling die bijvoorbeeld de uitdagende uitspraak deed? Dan neem je niet de rol op van moderator.

REFLECTIEVRAAG 3: WAT IS HET MOTIEF VAN DEZE LEERLING(EN)?

Een leerling die plots een uitdagende uitspraak doet in de klas kan verschillende motieven hebben. Het is belangrijk om het motief van de leerling(en) goed in te schatten, zodat je hierop kunt inspelen met de juiste reactie en aanpak. Wanneer je als leerkracht een goede relatie en vertrouwen hebt opgebouwd, wordt het gemakkelijker om het motief van de leerling(en) te achterhalen. Soms doen leerlingen uitdagende uitspraken om op te vallen, om te lachen of vanuit pubergedrag. Andere keren is de uitspraak van de leerling wel degelijk serieus te nemen. Kortom, het is dus belangrijk om bij het motief van de leerling(en) stil te staan en nauwkeurig te beoordelen.

REFLECTIEVRAAG 4: WAT BETEKENT HET THEMA VAN DE UITSPRAAK OF CONTROVERSE VOOR DEZE LEERLING(EN)?

Net zoals bij jou, kan het zijn dat er tijdens de workshop bepaalde thema's aan bod komen die voor de leerlingen van belang zijn. Sta dan ook stil bij de volgende vragen:

- Kan ik het belang van dit thema bij de leerling goed inschatten?
- Roept dit thema bij de leerling hoge emoties op?
- Heb ik een idee waar deze emoties mogelijk vandaan komen?

[\(zie ook tip 5\)](#).

REFLECTIEVRAAG 5: WAT BETEKENT HET THEMA VAN DE UITSPRAAK OF CONTROVERSE VOOR DE KLASGROEP?

Nadat er controverse ontstaat door bijvoorbeeld een leerling die plots een uitdagende uitspraak doet, zijn meteen alle leerlingen in die klas betrokken partij. Dit maakt dat je als leerkracht ook oog moet

hebben voor hun belangen tot het thema dat de uitspraak aansnijdt. Vragen die belangrijk zijn om te stellen, gaan hier dus over de verhouding van de klasgroep ten opzichte van het thema:

- Hoe belangrijk is dit thema voor hen?
- Wat speelt er bij hen?
- Welke meningen houden andere leerlingen er op na?

Afhankelijk van de antwoorden hierop zullen sommige leerlingen dus net wel of net niet reageren. Verder zal de diversiteit aan perspectieven binnen een klasgroep een impact hebben op het gesprek. Indien er verschillende perspectieven zijn, biedt dit de kans om het thema vanuit meerdere hoeken te benaderen via input van de klasgroep zelf.

REFLECTIEVRAAG 6 : WAT IS DE TEMPERATUUR VAN DE KLAS?

Bij het meten van de temperatuur ga je na of de controverse in de klas besproken kan worden, m.a.w. is er nog ruimte om het over verschillen te hebben. Ga de volgende vragen na:

- Hoe kijken leerlingen in de klasgroep naar 'de andere': als politieke tegenstander of als morele vijand?
- Is er voldoende vertrouwen tussen de leerlingen?
- Is er nog wel sprake van een zekere open houding en bereidheid tot interactie met elkaar?
- Is er nog een overkoepelende 'wij' in de klasgroep aanwezig?

De antwoorden op deze vragen geven jou als leerkracht meer inzicht of er eerder sprake is van een hevige tegenstelling in de klas óf toch eerder 'toxische' polarisatie. Moet je concluderen dat er eerder sprake is van 'toxische' polarisatie? Dan zet je best in op de 4 "gamechangers" die ontwikkeld zijn door Bart Brandsma. Het zou te ver leiden om deze ook hier uit te doeken te doen.

Verder weten we dat het inschatten van op welk niveau een klasgroep zit op vlak van vertrouwen, niet eenvoudig is voor jou als leerkracht. Soms lijkt de sfeer in een klas prima te zijn totdat er een uitdagend onderwerp ter sprake komt en lopen de emoties snel hoog op. Andersom is ook mogelijk. Het kan zijn dat leerlingen elkaar nog niet zo goed kennen, maar dat er toch al openlijk en respectvol gepraat kan worden over verschillende thema's. Het opbouwen van vertrouwen is dus niet altijd een constante lineaire ontwikkeling. Soms kan een klasgroep plotseling een stap achteruit zetten, bijvoorbeeld na een ingrijpende gebeurtenis. Het is als leraar dus belangrijk om voortdurend een inschatting te maken op welk niveau het vertrouwen en respect er is binnen de klas. Concreet betekent dit dat er steeds een afweging wordt gemaakt om het thema ofwel 'meteen' na de uitspraak aan te pakken of eerder op een later moment erop terug te komen.

2.1.2. Zes tips om mee te nemen.

Ondanks de voorbereiding en de reflectievragen blijft meteen reageren natuurlijk een moeilijke opdracht. We geven jou daarom graag nog 6 tips mee:

1. Maak afspraken en stel regels op;
2. Wees als leerkracht een voorbeeld en communiceer verbindend;
3. Begrens én nodig uit;
4. Neem een positie in het midden;
5. Structureer;
6. Gebruik op gepaste tijden humor.

Iedere tip leggen we hieronder kort uit zodat jij precies weet wat ze inhouden en meteen aan de slag kan gaan.

TIP 1: MAAK AFSPRAKEN EN STEL REGELS OP.

Binnen de workshop wordt er stilgestaan bij het opmaken van klasafspraken. Sta hier zeker voldoende bij stil, ook al zijn er in de klas al afspraken gemaakt. Herhaal deze en ga na of de afspraken bij iedereen voldoende gekend zijn. Door er expliciet bij stil te staan, creëer je eveneens ruimte om na te gaan of de gemaakte afspraken voldoende zijn voor iedereen of dat er nog extra afspraken moeten worden geformuleerd. Laat de leerlingen de regels in hun eigen bundel noteren en ondertekenen. Zorg er ook voor dat de regels zichtbaar blijven tijdens de workshop door ze bijvoorbeeld mee op het bord te noteren of de leerlingen te vragen hun afsprakenblad te allen tijde zichtbaar te houden voor zichzelf.

TIP 2: WEES ALS LEERKRACHT EEN VOORBEELD EN COMMUNICEER VERBINDEND.

Het is jouw taak als leerkracht om het gesprek in de klas op een open en verbindende manier te begeleiden. Concreet houdt dit in dat je niet-oordelende vragen stelt, wat niet altijd even gemakkelijk is. We kunnen namelijk onbewust onze mening laten doorklinken op de manier hoe we vragen formuleren of door onze lichaamstaal. Let hier zeker op tijdens het klasgesprek. Je kan één of meerdere van de adviezen bijvoorbeeld gebruiken bij het klasgesprek om verbindend te communiceren.

1. Wees een OEN. Wees Open, Eerlijk, Nieuwsgierig.

Begin het gesprek met een open blik. Stel jezelf ook kwetsbaar op. Trotseer onzekerheden, neem risico's en toon je emotie(s). Wees nieuwsgierig naar achterliggende gedachten, drijfveren en redenen van anderen.

2. Gebruik LSD. Luisteren, Samenvatten, Doorvragen

Voordat je een conclusie verbindt aan het verhaal van een ander, plaats jezelf in een luisterende houding. Vat samen om er voor te zorgen dat je het goed hebt begrepen. Vraag ook door om je nieuwsgierigheid naar wat de ander nog te vertellen heeft te voeden.

3. Laat OMA thuis. Laat je Oordeel, Mening en Aannames achterwege.

Wacht met oordelen en vraag input van anderen om betrokkenheid te creëren. Respecteer ieders mening en vermijd aannames om misverstanden te voorkomen. Blijf openstaan voor ideeën en gedachten van anderen.

4. Neem ANNA mee. Altijd Navragen, Nooit Aannemen.

Denk niet zomaar dat je meteen begrijpt wat de andere bedoelt. Vraag altijd even om verduidelijking bij twijfel en gebruik LSD als hulpmiddel.

5. Smeer NIVEA. Niet Invullen Voor Een Ander.

We laten ons soms te makkelijk leiden door onze eigen mening, vooroordeel of denkkader. Toets voldoende af bij de ander of je interpretatie wel klopt. Weersta de verleiding om iets in te vullen voor een ander.

6. Maak je niet DIK. Denk In Kwaliteiten

Sta open voor de verschillen van anderen en probeer je te verwonderen over waarom ze anders zijn. Op die manier kun je ontdekken welke kwaliteiten ze met zich meebrengen.

TIP 3: BEGREN EN NODIG UIT.

Definieer duidelijk na een controversie wat jij als leerkracht wil begrenzen. Een aantal voorbeelden hiervan zijn grof taalgebruik, scheldwoorden, en negatieve generalisaties. Als je dit hoort, geef dan aan dat je dit niet accepteert, maar doe dit wel op een uitnodigende manier:

Bijvoorbeeld: "Ik wil hier heel graag met jou over doorpraten, maar ik wil dat je geen beledigende of discriminerende woorden gebruikt."

"Het doet me pijn om jou op deze manier te horen praten over een medeleerling en dat vind ik niet goed. Dus formuleer dit nu eens anders en vertel wat je eigenlijk wil zeggen."

"Ik wil graag naar je luisteren, maar dat lukt niet als je deze woorden gebruikt, en dat is jammer, want volgens mij heb je goed nagedacht over dit onderwerp."

"Ik voel me er heel ongemakkelijk bij als je dergelijke woorden gebruikt, dus dat moet je niet doen. Vertel nu eens hoe je hierover denkt, want dat is belangrijk."¹

¹ Uitspraken: Leon Meijs, training Dialoog onder Druk, School & Veiligheid. In Van Alstein, 2018, p. 98.

Het is cruciaal als leerkracht om een open gesprek te voeren met leerlingen en vragen te stellen om te begrijpen wat ze echt willen zeggen en wat hun mogelijke leervraag is. Als er geen tijd is om het gesprek te voeren, is het belangrijk om de opmerking van de leerling niet te negeren. Geef aan dat je er later op terugkomt, eventueel individueel, of verwijst de leerling door naar een ander moment of een collega. Soms is het zinvoller om het gesprek op een later tijdstip aan te gaan doordat je op deze manier de veiligheid van de groep kan garanderen of iedereen de tijd geeft om te kalmeren. Hou er rekening mee dat ook deze situaties leerkansen zijn voor leerlingen en dat ze moeten kunnen oefenen hoe ze moeten omgaan met controverses, conflicten en moeilijke relaties terug te verbeteren.

TIP 4: NEEM EEN POSITIE IN HET MIDDEN.

Om een gesprek te kunnen begeleiden als leerkracht is het belangrijk om in het midden te gaan staan. Dit betekent niet hetzelfde als neutraal zijn maar wel dat je betrokken en onafhankelijk bent als begeleider.

Bijvoorbeeld: *Als een leerling opeens zou zeggen dat de oorlog die Putin met Oekraïne is gestart volledig gerechtvaardigd is. Alle Oekraïners komen anders toch allemaal naar België om onze jobs te pikken, dus kunnen ze maar beter vernietigd worden.*

Hoe reageer je dan als leerkracht als je zelf bijvoorbeeld nauw contact of familiale banden hebt met Oekraïense personen met een migratieachtergrond of voor andere leerlingen is dit het geval?

Voorbeeld 1: *'Zo'n uitspraak tolereer ik niet!'*

Voorbeeld 2: *'Kom, daar gaan we nu niet verder op in.'*

Een alternatief is dat je aangeeft wat deze uitspraak met je doet.

Bijvoorbeeld: *'Ik schrik heel hard van wat je nu zegt'*

'Wat je nu zegt raakt me persoonlijk door (reden). Het liefste zou ik zeggen zo'n uitspraken doe je niet wat je kwets mensen maar ik vind je de moeite waard en ik wil graag van je horen waarom je nu net deze uitspraak doet.'

Op deze manier begrenst én erken je de leerling. Daarnaast is het ook belangrijk om te beseffen dat de rol als begeleider niet betekent dat je jouw mening helemaal niet mag geven en voor jezelf moet houden. Leerkrachten zijn vaak bezorgd dat het geven van hun eigen mening de leerlingen ideologisch of pedagogisch gaat beïnvloeden. Nochtans blijkt uit onderzoek dat de meeste leerlingen vaak net nieuwsgierig zijn naar de mening van de leerkracht. Wel moet je er voor zorgen als leerkracht dat het geven van jouw mening geen belemmering vormt voor leerlingen die niet dezelfde mening hebben als

jou om deze te uiten. Leerlingen moeten kunnen inzien dat jouw mening als leerkracht één van de mogelijke meningen zijn over het thema. Het is dus vooral van belang om stil te staan ‘wanneer’ en ‘hoe’ je jouw mening deelt in de klas. Tot slot is er vanuit huidig onderzoek ook geen bewijs terug te vinden dat leerlingen hun opvattingen zo maar aanpassen aan die van de leerkracht.

Een ‘positie in het midden’ neem je als leerkracht in door ten eerste een bepaalde basishouding aan te nemen en ten tweede een manier van spreken en begeleiding aan te nemen.

Voor de basishouding geven we jou vanuit de Democratische Dialoog het volgende mee:

- Wees onbevooroordeeld en luister actief;
- Ga uit van de kennis en verwachtingen van de leerlingen;
- Probeer via doorvragen en luisteren te ontdekken wat de ander echt wil zeggen;
- Herken en erken het verschil tussen feiten en meningen;
- Maak onderscheid tussen de mening van een persoon en die persoon zelf;
- Ga respectvol om met verschillende meningen;
- Bevraag en onderzoek kritisch, oordeel niet maar vraag door;
- Besef dat een persoon niet te reduceren valt tot zijn of haar culturele achtergrond;
- Maak veralgemeningen zichtbaar en stel ze ter discussie;
- Houd niet alleen rekening met wat de ander zegt, maar ook met wat hij of zij doet en toont.

Voor de manier van spreken en het begeleiden van de klassen kan je het volgende gebruiken:

- Speel advocaat van de duivel om reacties uit te lokken.
- Haal standpunten aan die nog niet genoemd zijn.
- Vraag door naar het verhaal van jongeren (“Is dat zo? Leg eens uit?”).
- Trek het gesprek open (“wat denken anderen daarvan?”, “Wie herkent dit?” of “Wie heeft een heel andere mening?”).
- Vat af en toe het gesprek samen;
- Durf stiltes te laten vallen, zodat jongeren tijd krijgen om na te denken;
- Stel open vragen in plaats van ja-nee-vragen;
- Stimuleer het onderlinge gesprek tussen jongeren door expliciet te benoemen dat jongeren elkaar vragen mogen stellen;
- Speel vragen die jongeren aan jou stellen terug naar de groep. Jongeren leren veel meer van elkaar dan van een begeleider!

TIP 5: STRUCTUREER.

Indien een controversie in de klas zou losbarsten tijdens de workshop, tracht dan als leerkracht meteen in het begin te structureren. Een goede methodiek hiervoor is de empathische dialoog dat uit gaat van

het principe dat je als leerkracht niet meteen reageert of het gesprek ontwijkt. Deze methodiek kan samengevat worden in 4 stappen:

1. Maak duidelijk aan de leerling dat je hebt gehoord wat hij of zij heeft gezegd. Dit kan je doen door letterlijk te herhalen wat de leerling heeft gezegd, of door op emotioneel vlak feedback te geven.

Bijvoorbeeld *‘Ik hoor je zeggen dat mensen die nepnieuws niet kunnen onderscheiden van gewoon nieuws dom zijn.’*

‘Ik voel aan dat je dit op een neerbuigende manier zegt en dat je onbegrip uit.....’

Op deze manier geef je de boodschap terug aan de leerling, toon je interesse en creëer je een gevoel van verbondenheid en openheid. Door de uitspraak of vraag te herhalen, geef je de woorden terug en louter dit kan vaak al een impact hebben. Soms zal de leerling zijn of haar uitspraak nuanceren, bijvoorbeeld door aan te geven dat het niet serieus bedoeld was. Maar soms is het wel degelijk serieus en door het te horen, toon je dat je het ernstig neemt ([zie ook reflectievraag 3](#)).

2. Probeer te achterhalen welke betekenis er zit achter de uitspraak. Welke emotie roept dit thema op bij de leerling? ([zie ook reflectievraag 4](#)).

Bijvoorbeeld *“Wat maakt dat je dat op die manier bekijkt?”*

“Wat je zegt, maakt je blijkbaar verdrietig/boos ... heb je een idee waar dat verdriet/die boosheid vandaan komt?”

Door deze vragen te stellen, krijg je meer inzicht in de gevoelens en gedachten van de leerling en kun je een betere connectie met hem of haar opbouwen.

3. Nu ga je over tot reactie door te begrenzen en jouw betrokkenheid te bevestigen (tip 3).
4. Vervolgens ga je samen met de klas op zoek naar de gewenste situatie via bijvoorbeeld de volgende vragen:

- ‘Wat zou helpen om jou beter te voelen?’
- Hoe zien zij dat dan denken jullie?
- je jezelf toestaan later anders te denken dan je vader vandaag?”
- “Kan je je neerleggen bij de Belgische wetgeving en voorschriften, ook al stroken die niet met wat je zelf denkt en voelt?”

Tot slot sluit je het gesprek af. Zelfs als je het thema niet helemaal hebt kunnen uitdiepen, is het belangrijk om tijdig af te ronden en een goede afsluiting te bieden. Op die manier voorkom je dat leerlingen onbesproken gevoelens en meningen meenemen naar volgende lessen, de speelplaats of elders. Een manier om het gesprek af te sluiten is om een soort ‘check-out’ te doen. Dit is een kort

rondje waarin de leerlingen aangeven wat ze hebben geleerd tijdens het gesprek, de discussie en/of ze nog vragen hebben. Belangrijk bij een check-out is dat ze niet reageren op elkaars antwoorden.

Het is ook waardevol om te peilen naar het gevoel waarmee ze het gesprek of de discussie afronden. Zo kan je eventuele onduidelijkheden nog verhelderen en kan je ervoor zorgen dat de leerlingen met een goed gevoel de discussie afsluiten.

TIP 6: GEBRUIK OP GEPASTE TIJDEN HUMOR.

Humor kan helpen om de spanning van de discussie te halen, polarisatie of stereotypering te ontmijnen en bepaalde aspecten te relativeren. Veel jongeren gebruiken zelf constant humor, ook als het om 'uitdagende uitspraken' gaat. Soms was het 'maar om te lachen' of gebruiken ze taal die door leerkrachten als veel bruter wordt ervaren dan dat het eigenlijk bedoeld is. Het is belangrijk om deze humor te erkennen en er zelf ook gebruik van te maken.

Maar let ook op! Humor kan kwetsend zijn of een verhullende manier zijn om toch erg kwetsende dingen te zeggen zonder er rekenschap voor te moeten afleggen. Het is belangrijk om goed aan te voelen wanneer humor gepast is en wanneer niet. Het is daarbij vooral belangrijk dat alle partijen beseffen en waarderen dat het om humor gaat. Het is namelijk niet altijd hetzelfde als wat er werd bedoeld en hoe het wordt ervaren en geïnterpreteerd kan verschillen.

2.2. De workshop nepnieuws op sociale media

2.2.1. Beginsituatie

A. DOEL VAN DE WORKSHOP :

De leerlingen hebben in de tweede graad met doorstroomfinaliteit binnen de richting Humane Wetenschappen reeds een introductie gekregen tot het thema 'media' in het vak cultuurwetenschappen. In de derde graad wordt het thema 'media' binnen dit vak verder uitgebreid. Met de workshop 'nepnieuws' willen we de leerlingen op een dieper niveau kennis laten maken met digitale media en meer specifiek met nepnieuws. In de workshop zullen de leerlingen via verschillende werkvormen kennis opdoen over wat nepnieuws en zijn varianten juist inhouden, zal hen worden aangeleerd hoe ze een kritische blik ontwikkelen, zullen ze leren werken met tools om nepnieuws te ontmaskeren, en zullen ze moeten reflecteren over hun eigen mediagebruik. Het hoofddoel van de workshop is leerlingen aanleren hoe ze kritisch moeten omspringen met de informatie waarmee ze via digitale media geconfronteerd worden.

B. DE LEERPLANNEN EN EINDTERMEN

	GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap	Gesubsidieerd vrij onderwijs: Katholiek Onderwijs	Gesubsidieerd Officieel Onderwijs
			<i>Onderwijsvereniging van steden en gemeenten (OVSG vzw) en Provinciaal onderwijs (POV)</i>
3^e graad ASO Humane wetenschappen - Cultuurwetenschappen	Leerplannummer: <u>2006/040</u>	Leerplannummer: <u>2009/045</u>	Leerplannummer: <u>2006/299</u>
<u>Leerplandoel(en)</u>	<p><u>De leerlingen kunnen:</u> 5 soorten massacommunicatie beschrijven naar hun maatschappelijke functie</p> <p>7 standpunten m.b.t. publiek en media beschrijven</p> <p>8 de invloed van massacommunicatiemiddelen binnen het politieke veld beoordelen</p> <p>9 de invloed van massacommunicatiemiddelen binnen een ander maatschappelijk veld naar keuze beoordelen</p>	<p><u>De leerlingen kunnen:</u> C5101 Uitleggen welke functies de massamedia vervullen voor het individu en voor de samenleving</p> <p>C5102 Enkele visies op de invloed of macht van de media benoemen en toelichten; ze toepassen op een aangeboden probleemstelling en ze kritisch bespreken.</p> <p>C5103 Aan de hand van concrete voorbeelden uitleggen welke rol media vervullen in de beeldvorming over de werkelijkheid.</p>	<p>Systematische behandeling van de structuur van het medialandschap in Vlaanderen: -geschreven pers, radio, tv; -internet.</p> <p>Standpunten inzake massamedia en samenleving: - aard en evolutie van de functies en invloed van de massamedia; - de rol van de overheid bij betoelaging van de media; - de commercialisering van de massamedia;</p> <p>Impact van massamedia op de samenleving. Begrip: commercialisering van de massamedia.</p>

11 regulerende maatregelen ten aanzien van massacommunicatiemiddelen analyseren en hun wenselijkheid vanuit verschillende standpunten beoordelen (zelfregulering, overheidsregulering, regulering in een evoluerende samenleving)

C5107 Kritische bedenkingen formuleren bij de invloed en het functioneren van massamedia in onze samenleving.

De inbreng van de overheid.
De rol van mediabedrijven
De inbreng van de journalistieke wereld.
De rol van de consument.
Begrippen: reguleren, regulerende maatregelen, zelfregulering.

DSET (= decretale specifieke eindtermen)

De leerlingen kunnen:

7 soorten massacommunicatie beschrijven, hun functies toelichten en vanuit verschillende standpunten beoordelen

8 regulerende maatregelen ten aanzien van massacommunicatiemiddelen analyseren en hun wenselijkheid vanuit verschillende standpunten beoordelen

Sleutelcompetenties

Nederlands (2)

Digitale competentie en mediawijsheid (4)

Burgerschap (7)

Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken (13)

Zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid (14)

C. LESDOELSTELLINGEN WORKSHOP

Om na de workshop te evalueren of de leerlingen over de juiste kennis en vaardigheden beschikken, hebben we de volgende leerdoelen opgesteld. Aan elk leerdoel hebben we ook een kennisniveau uit de taxonomie van Bloom toegekend:

1. Leerlingen kunnen het verschil tussen misinformatie en desinformatie toelichten (begrijpen);
2. Leerlingen kunnen nepnieuws en de verschillende subcategorieën toelichten (begrijpen);
3. Leerlingen kunnen nieuwsartikelen op verschillende digitale media factchecken (toepassen);
4. Leerlingen kunnen de voor- en nadelen aanduiden van digitaal mediagebruik en in het bijzonder sociale media (evalueren);
5. De leerlingen kunnen minstens één verschil en één gelijkenis uitleggen tussen nepnieuws vroeger en nepnieuws nu (begrijpen);
6. Leerlingen kunnen argumenten formuleren over de diverse wereldbeelden in relatie tot de beoordeling van nepnieuws (analyseren);
7. Leerlingen kunnen reflecteren over hun eigen digitale mediagebruik (evalueren);
8. *Leerlingen kunnen reflecteren over hun eigen identiteit zowel online als offline (evalueren).²*

² Dit leerdoel wordt enkel behandeld in een uitbreidingsoefening.

2.2.2. Draaiboek workshop

Legende kleurengebruik	
	Lespakket
	Uitbreidingsoefening
	Huistaak

Uitwerking Draaiboek/ ontwerpidee

Les	Leerdoe len	Timing	Opdracht & werkvorm	Groepsindeling	Materiaal & media	Evaluatievorm
1	/	5'	<p>Mentimeter woordenwolk</p> <p>De workshop begint met een inleiding waarin de voorkennis van de leerlingen wordt getoetst aan de hand van een woordenwolk. Bij twee dia's, namelijk 'nepnieuws' en 'digitaal nieuws', moeten de leerlingen zelf invullen met welke associaties ze deze termen verbinden en waar ze aan denken.</p>	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> - Internet - GSM - Mentimeter - Begeleidende PPT 	Activeren van de voorkennis van de leerlingen.
1	1,2	10'	<p>Misinformatie en desinformatie</p> <p>1. Uitleg termen 'nepnieuws', 'misinformatie' en 'desinformatie' via fragment in de begeleidende PPT (en leerlingenbundel).</p> <p>2. Vormen van nepnieuws: De leerlingen gaan aan de slag via het groepswerk met twee vormen van nepnieuws zoals opgegeven in de leerlingenbundel.</p>	<p>1. Klassikaal</p> <p>2. Groepswerk /Klassikaal</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Internet - GSM of laptop - leerlingenbundel - Schrijfmateriaal - Begeleidende PPT 	<p>1. De leerkracht kan aan de hand van de antwoorden in de leerlingenbundel en het voorbeeld dat de leerlingen moeten geven, beoordelen of ze de besproken termen begrepen hebben of dat er extra uitleg nodig is.</p> <p>2. Tijdens het klassikale gedeelte kan de leerkracht controleren of de leerlingen de verschillende vormen van nepnieuws goed hebben begrepen.</p>

			Geef als leerkracht in de begeleidende PPT jouw keuze weer qua groepsindeling.			<i>Als meerdere groepen dezelfde vorm van nepnieuws hebben onderzocht, biedt dit de gelegenheid voor de leerlingen om de uitleg over deze vormen van nepnieuws te horen in de woorden van hun klasgenoten.</i>
1	1,2	5'	Quiz De kennis van de leerlingen over nepnieuws en zijn subcategorieën wordt getoetst a.d.h.v. een korte quiz.	Klassikaal	- Kahoot - Internet - GSM/ laptop	De kennis van de leerlingen over nepnieuws en zijn subcategorieën wordt geëvalueerd aan de hand van een korte quiz. De leerkracht kan bijkomende uitleg verschaffen bij vragen of antwoorden die niet helemaal duidelijk zijn.
1	4,5	27'	Opdracht 'Once upon a time' Via deze opdracht wordt nepnieuws vroeger en nu in de diepte onderzocht. Deze opdracht verloopt in 4 fasen: 5' 1. <u>Inzicht in framing:</u> De leerlingen krijgen inzicht in de term 'framing'. Als eerste dienen de leerlingen individueel te reflecteren via de vragen in de leerlingenbundel. Bevraag na de reflectie bij iedere vraag wat de antwoorden zijn van de leerlingen. Zorg ervoor dat de verschillende meningen en perspectieven worden toegelicht. Nadien krijgen ze alle informatie via het filmfragment.	1. Individueel/ klassikaal (fragment framing) 2. Klassikaal 3. Duo 4. klassikaal	- Begeleidende PPT - Internet voor fragment - Leerlingenbundel - Schrijfmateriaal - PPT: eerst aantal luchtige voorbeelden laten zien.	De leerkracht evalueert via de klassikale terugkoppeling van de leerlingen na iedere fase of de leerlingen de opdracht correct hebben opgelost en/of de termen begrepen hebben.

		7'	<p>2. <u>Stellingenspel:</u> Er worden enkele stellingen over nepnieuws op de PPT afgebeeld. De klasruimte wordt verdeeld. Aan de ene kant van de klasruimte moeten de leerlingen gaan staan die het eens zijn met de stelling, aan de andere kant van de klasruimte de leerlingen die het oneens zijn met de stelling. De leerkracht duidt per kant enkele leerlingen aan om hun keuze toe te lichten.</p>			
		10'	<p>3. <u>Vroeger en nu:</u> De leerlingen maken in duo de opdracht. Ze lezen eerst de voorbeelden van nepnieuws in het verleden en proberen nadien in duo de verschillen en gelijkenissen op te sommen.</p> <p>Vervolgens moeten ze in duo ook nadenken wat voor hen de voor- en nadelen zijn van digitale en analoge media.</p>			
		5'	<p>4. <u>Klassikale conclusie:</u> Er wordt gezamenlijk een conclusie geformuleerd over nepnieuws vroeger en nu én de voor- en nadelen van digitale en analoge media op basis van de voorgaande stappen.</p>			

1		3'	Afronding les 1 De les wordt samengevat en er wordt een conclusie geformuleerd. De opgave voor de huistaak wordt toegelicht.			
H			Invloed van digitale media De leerlingen moeten over de oorlog in Oekraïne één nieuwsbron vanuit Westerse visie opzoeken en lezen en één bron vanuit Russische visie.	Individueel	- Begeleidende PPT - Leerlingenbundel	
2		5'	Inleiding les 2 Er wordt een terugkoppeling gedaan naar de huistaak en de opzet van les 2 wordt toegelicht.			
2	3, 6	35'	Mediagebruik 1. Aan de hand van eenvoudige voorbeelden worden de HALT-Methode en de checklist van feitencheckers Vlaanderen toegelicht. 2. De leerlingen moeten de artikels die ze hebben gevonden voor de huistaak zelf factchecken. Indien de leerlingen er zelf geen hebben gevonden, worden deze aangeboden door de leerkracht. 3. Aan de hand van een kringgesprek moeten de leerlingen de volgende stelling bespreken: <i>'Alle berichten die gepost worden door Rusland of</i>	1. Klassikaal 2. Individueel 3. Klassikaal	- Begeleidende PPT - Leerlingenbundel - (GSM/laptop)	De leerlingen vergaren kennis over de HALT-methode en de checklist van feitencheckers Vlaanderen. Daarna passen ze deze kennis toe door zelf aan de slag te gaan met beide methodes. Het doel van het klasgesprek is om leerlingen diepgaand te laten nadenken over nepnieuws en hoe verschillende wereldbeelden hierop van invloed kunnen zijn. Hierbij worden ze aangemoedigd om informatie kritisch te evalueren en een genuanceerd perspectief te ontwikkelen.

			<i>Russische aanhangers over de oorlog van Oekraïne zijn nepnieuws.'</i>			
U	6	35'	<p>Het klasdebat</p> <p>Je kiest er als leerkracht voor om het klasgesprek te veranderen in een debat. Het debat heeft 3 fasen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De voorbereiding 2. Het debat 3. De conclusie. <p>Tip: bekijk de algemene tips in de handleiding.</p>	Groepswerk	- Schrijfmateriaal en papier - Begeleidende PPT	Het doel van het debat is deels vergelijkbaar met dat van het klasgesprek. Bijkomend leren de leerlingen samen argumenten te formuleren en luisteren ze kritisch naar de argumenten van anderen.
2	7	8'	<p>Zelfreflectie</p> <p>De leerlingen reflecteren in hun leerlingenbundel over hun eigen online mediagebruik aan de hand van 3 reflectievragen.</p>	Individueel	- Begeleidende PPT - Leerlingenbundel	De leerlingen reflecteren over hun eigen online mediagebruik. Ze moeten evalueren hoe zij hier zelf mee omgaan en in de toekomst zullen omgaan.
U	8	20'	<p>Zelfreflectie: Identiteit online vs. offline</p> <p>Laat de leerlingen reflecteren over hun online identiteit en/of deze verschilt van hun offline identiteit.</p> <p>De leerlingen vullen de vragen eerst individueel in. Vervolgens bespreken ze deze in duo. Tot slot worden de vragen klassikaal overlopen.</p>	Individueel, duo, klassikaal	- Begeleidende PPT - Leerlingenbundel	De leerlingen staan stil bij hoe zij zich online voordoen en of dit verschilt van hoe zij zich offline voordoen. Je laat hen de kennis die ze hebben over het begrip 'desinformatie' toepassen op hun eigen online identiteit.
2		2'	Afronding les 2 + evaluatie workshop	individueel	Leerlingenbundel	De leerlingen geven feedback en evalueren de workshop.

U			Extra-muros activiteit <ul style="list-style-type: none">- Het New Media Lab- De kazerne Dossin en Mediawijs- Bezoek aan een redactie (VRT, StampMedia,...)			
---	--	--	--	--	--	--

2.2.3. *Extra-muros activiteit bij de workshop fake news*

A. Het New Media Lab

Als extra-muros activiteit bij de workshop 'fake news', zou er een uitstap kunnen gemaakt worden naar het 'New Media Lab'. Het New Media Lab is een hotspot voor mediawijsheid. Of je nu een prille beginner bent of een ervaren rot, dit is the place-to-be voor interessante workshops en handig materiaal. Door het DNA van de oprichters besteedt het New Media Lab in haar activiteiten ook heel wat aandacht aan de maatschappelijke kwetsbaarheid die media met zich meebrengt. Het New Media Lab huist zich in een maakleerplek. Deze maakleerplek is opgedeeld in heel wat deelplekken waar je samen kan leren en creëren. Elke deelplek kent een eigen thema.

Inhoud

Alle mediavormen komen in het New Media Lab aan bod: video, foto, podcast, grafisch werk, producing van muziek, virtual reality, Voor kinderen en jongeren is dit de ideale setting om op ontdekking te gaan in het medialandschap door diverse workshops, om nadien met hun ideeën aan de slag te gaan. Verder kan iedereen jonger dan 30 jaar in deze open plek terecht voor materiaal, inspiratie, informatie, of gewoon om samen te werken.

Partners

New Media Lab is een initiatief van [Link in De Kabel](#) en [TRILL](#). Door hun breed netwerk kan je rekenen op heel wat ondersteuning en persoonlijke begeleiding. Zo kunnen de beheerders je inspireren met interessante opleidingen of partners, of brengen ze je waar mogelijk in contact met toffe opdrachtgevers van betaalde opdrachten. New Media Lab heeft bijvoorbeeld goede connecties met De Chinezen, de ESF Transitie-motor en Stampmedia.

Inbedding in de workshop

Je kan als school of leerkracht contact opnemen met Link in De Kabel en/of Trill met de vraag of in het New Media Lab een workshop kan worden georganiseerd omtrent (het ontmaskeren van) nepnieuws. Het meest interessant is dat je deze uitstap maakt na het uitvoeren van de workshop. Zo kan je aan Link in De Kabel en/of Trill vragen een workshop te organiseren om de kennis van je leerlingen over nepnieuws te toetsen aan de hand van leuke opdrachten.

Contact:

Link in De Kabel vzw:
Maatschappelijke zetel
Paul van Ostaijenlaan 22, 3001 Leuven
+32 484 02 92 34
info@lidk.be

TRILL:

Vaartkom 4
3000 Leuven
016 24 66 24
info@trill.be

Maakleerplek:

Stapelhuisstraat 13 – 15
3000 Leuven
016 27 40 60
maakleerplek@leuven.be

Links

https://www.lidk.be/new-media-lab?fbclid=IwAR1o0soov_7cGd5qOEC15MedeV3Vi9okRONQuh879_3Or2ql0Cbf7qTBek

<https://maakleerplekleuven.be/deelplekken/new-media-lab/>

<https://www.trill.be/>

B. Extra-muros activiteit bij de workshop fake news: De kazerne Dossin

De kazerne Dossin en Mediawijs

In samenwerking met Mediawijs en de Koning Boudewijn Stichting, wordt er in de kazerne van Dossin (het museum) een activiteit georganiseerd rond nepnieuws met als doelgroep tieners van het derde jaar secundair onderwijs. Meer specifiek gaat het bij deze activiteit om twee subcategorieën van nepnieuws, nl. propaganda en complottheorieën. Deze activiteit is zodoende een uitgelezen kans om in te zoomen op deze categorieën en deze beter te leren kennen en ontmaskeren.

Jongerenparcours: What's new app

Met de interactieve What's New-app ontdekken bezoekers de kracht van misleidende informatie. De app leidt hen rond in Kazerne Dossin en toont de rol van propaganda en complottheorieën in de verspreiding van haat. Zo kom je te weten hoe die mechanismen meespeelden in de realisatie van een genocide van ongeziene proporties.

Via smartphone of tablet versmelten heden en verleden op een authentieke locatie. Tijdens deze tocht geeft de app tips om propaganda en haatspraak te ontmaskeren.

Praktisch

Het jongerenparcours is momenteel een vast aanbod in de kazerne Dossin. Voor schoolgroepen vraagt men minstens een maand op voorhand te reserveren. Elk uur kan een klas van max. 25 leerlingen starten. De rondleiding wordt zowel in het Nederlands als het Frans gedaan. De totale duur van de rondleiding is 1u30min. De kostprijs voor de rondleiding voor leerlingen tussen 12 en 21 jaar is 5 euro.

Inbedding en de workshop

Idealiter doe je deze uitstap na je de workshop hebt gegeven. De uitstap biedt een leuke meerwaarde als je je leerlingen nog extra tools wil aanreiken om meer specifieke vormen van nepnieuws te gaan ontmaskeren op een interessante locatie.

Contact

Museum Kazerne Dossin
Goswin de Stassartstraat 153
2800 Mechelen
015 290 660

Links

<https://kazernedossin.eu/>

<https://kazernedossin.eu/aanbod-item/whats-new-app/>

C. Extra-muros activiteit bij de workshop fake news: bezoek aan een redactie

Klasbezoek aan een redactie

Een mogelijkheid voor een extra-muros activiteit zou een klasbezoek aan een redactie zijn (VRTnws, StampMedia,...). Een rondleiding zou de leerlingen meer info kunnen geven over hoe nieuws tot stand komt, verwerkt wordt en in de wereld wordt gestuurd. Bij de rondleiding zullen ze de mogelijkheid krijgen om de kritische vragen te stellen die ze hebben voorbereid.

Vorbereiding bezoek aan een redactie

De leerlingen zullen een voorbereiding moeten maken vooraleer ze op bezoek gaan bij de redactie. Dit zou je eventueel als huistaak kunnen meegeven. Deze voorbereiding houdt in dat de leerlingen enkele vragen moeten bedenken die ze zouden willen stellen tijdens de rondleiding. Deze vragen dienen over nepnieuws te gaan (bv. Welke bronnen gebruiken jullie? Hoe weet je wat een betrouwbare bron is? Hoe ontmaskeren jullie nepnieuws?,...). Je kan polsen bij je leerlingen in welke van deze zaken of onderwerpen zij juist interesse hebben.

VRTnws

De VRT beschikt over verschillende rondleidingen. Deze kan je via de volgende link bekijken en boeken: <https://www.vrt.be/nl/info/bezoek-de-vrt/>.

Afhankelijk van jouw voorkeur of wat voor jouw het beste in jouw overige lessen media past, kies je een bepaalde rondleiding.

De VRT heeft samen met imec, Mediawijs en de Arteveldehogeschool ook de Edubox Nepnieuws ontwikkeld, uit dewelke tijdens- voor- of na de rondleiding ondersteuning of extra materiaal kan aangeboden worden aan de leerlingen.

Contact

VRT

August Reyerslaan 52

1043 Brussel

02 741 31 11

contactformulier: <https://www.vrt.be/heb-je-een-vraag/s/contactus>

Stampmedia

StampMedia biedt workshops aan aan klassen, waarvan de inhoud van de workshops aansluiten bij diverse eindtermen. Je kan de workshops en lessen bij StampMedia volgen, al dan niet in combinatie met een gratis redactiebezoek. StampMedia heeft onder andere ook educatief materiaal gecreëerd over nepnieuws en complotdenken.

Je kan een workshop boeken via volgende link: <https://www.stampmedia.be/workshopboeken>. De workshops zijn bedoeld voor leerlingen van de derde graad secundair onderwijs.

Contact

StampMedia

De Coninckplein 26

2060 Antwerpen

03 294 68 38

Contactpersonen: <https://www.stampmedia.be/index.php/contact-0>

Inbedding in de workshop

De extra-muros activiteit 'bezoek aan een redactieraad' doe je best eveneens na de workshop. Normaliter hebben de leerlingen eerder in het thema 'media' al gezien hoe nieuws tot stand wordt gebracht, wat de verschillende kanalen zijn, etc. Een bezoek aan een redactieraad kan dus een mooie herhaling bieden van de diverse onderwerpen binnen het thema media, met in dit geval de focus op nepnieuws.

2.2.4. Extra leestips voor leerkrachten

Handige websites voor meer informatie over nepnieuws en controverse in de klas :

- [Hannah Arendt Instituut](#)
- [Mediawijsheid](#)
- [WAT WAT](#)
- [Apestaartjaren](#)
- [Medianest](#)
- <https://wij-zij.be/>
- <https://insidepolarisation.nl/>
- [Democlap](#)

Boeken en artikels over controverse en polarisering in de klas:

- Brandsma, B. (2019). *Polarisatie: Inzicht in de dynamiek van wij-zij denken* (3de druk ed.). Plaats van uitgave onbekend: BB in Media.
- Creemers, M., & Lamers., P. (2017). *Leergesprekken in een notendop. Praktijkboek voor de leraar*. Helmond:OMJS.
- Mersch, R. (2018). *Van mening verschillen: Een handleiding*. Gent: Borgerhoff & Lamberigts
- Picone, I., & Jurg, D. (2021) *Digitale disconnectie. Wanneer polarisatie viraal gaat*. Mechelen: Hannah Arendt Instituut.
- Van Alstein, M. (2021) *Polarisatie, conflict en vrede. Geweldloos omgaan met tegenstellingen en spanningen*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut.
- Van Alstein, M. (2018). *Omgaan met controverse en polarisatie in de klas*. Kalmthout: Pelckmans Pro.
- Verplancke, M., Van Leuven, A., & Busch, C. (2021) *Digitale disconnectie. Kaders om radicalisering en polarisatie beter te begrijpen*. Mechelen: Hannah Arendt Instituut.

Andere lessenspakketten

- [Edubox nepnieuws](#)
- [Feitencheckers](#)
- [Fake News: What's in a name?](#)
- [What's New](#)
- [StampMedia](#)

3. Het reflectieverslag uittestmoment workshop.

Reflecties op basis van de eigen ervaring en feedback

Vóór het testmoment van onze workshop "Fake News op sociale media" besloten we de opdracht "Doe de Check" uit te testen. We hebben voor deze opdracht gekozen om te onderzoeken of de tijdsinschatting correct was, hoe studenten deze ervaren en hoe het klasgesprek zou verlopen. Bovendien was deze oefening voor ons de minst duidelijke qua aanpak, waardoor het uitproberen in de klas een goede oefening was voor onze workshop.

Persoonlijk had ik het idee dat de tijdsinschatting goed zat, zeker wanneer we de feedback van het klasgesprek toepassen. We legden beide checklists uit via PowerPoint en pasten deze nadien zelf kort toe op twee voorbeelden ter illustratie. Aanvankelijk wilden we de checklists uitleggen aan de hand van voorbeelden en de leerlingen zelf laten zoeken via de checklijsten of/en waarom dit *fake news* is maar dit zou te veel tijd in beslag nemen. Wel zouden leerkrachten dit iets interactiever kunnen aanpakken door bijvoorbeeld kort af te toetsen aan de leerlingen of de voorbeelden in de PowerPoint volgens hen nepnieuws zijn of niet en waarom ze dit denken via de checklist of 'Halt-methode. Dit neemt mogelijk wel iets meer tijd in beslag

Toen we vervolgens de berichtgevingen over de oorlog in Oekraïne vanuit beide wereldbeelden toepasten in de les, merkten we dat we bepaalde details over het hoofd hadden gezien. Zo gebruikten we dezelfde foto's in de leerlingen- en leerkrachtenbundel, waardoor sommige studenten de checklist niet echt hoefden toe te passen omdat er al aangevingen stonden in de opdracht dat het om fake news ging. Dit zullen we bij de definitieve versie zeker extra controleren. Verder kan ik besluiten dat over het algemeen de meeste studenten beide checklijsten ervaren als een gebruiksvriendelijke methodiek en vonden ze het een pluspunt dat er keuze was tussen twee checklijsten. De feedback die werd geuit rond de QR-codes zullen we zeker ten harte nemen. Het gebruik van de QR-codes en het wissen van de opzoekgeschiedenis en cookies nemen we op als tip in de bundels indien deze berichtgeving wordt gebruikt in de les. Eveneens zal er in de leerkrachtenbundel worden benadrukt dat de leerkracht bij dit gedeelte voldoende peilt naar de bevindingen van de leerlingen, niet alleen of iets nepnieuws is, maar ook bij welke stap ze dit ontdekten en waarom ze denken dat het nepnieuws is.

Bij het klasgesprek hanteerden we de methodiek van een spreekstok en voegde we eraan toe dat leerlingen die iets wilden zeggen, moesten opstaan. Dit werd door de studenten ervaren als drempelverhogend en remde het gesprek volgens hen te veel af. We zullen het klasgesprek hierop aanpassen en niet langer werken met een spreekstok. Wel zullen we dit als optie toevoegen als de leerkracht inschat dat de klas anders te rumoerig zou worden of dat steeds dezelfde personen aan het

woord zijn. Voor mezelf als tip naar de toekomst toe neem ik mee om nog beter te modereren als leerkracht, sneller in te grijpen en sneller bijvragen te stellen. Het niet gebruiken van een spreekstok biedt ook de mogelijkheid om de leerlingen aan te spreken als leerkracht die nog niet hebben deelgenomen aan het klasgesprek. Eveneens zorgt het schrappen van de spreekstok-methode ervoor dat er tijd wordt bespaard op de instructietijd, wat gunstig is omdat er meer tijd overblijft voor het voeren van effectieve klasgesprekken. Om ervoor te zorgen dat leerlingen meer gestimuleerd worden om hun mening te geven, zal de vraagstelling scherper geformuleerd worden zonder gebruik van een vraagteken. Daarnaast zal de herformulering iets eenvoudiger zijn om het gemakkelijker te maken voor de leerlingen om hun standpunt te delen.

Klasgesprek en het 'hidden curriculum'.

Het is van groot belang dat leerkrachten bij het klasgesprek stilstaan bij hun eigen visie op het thema en de daar bijhorende vraagstelling, met name vanwege het 'hidden curriculum'. Het is essentieel om hierover voor de aanvang over te reflecteren op welke manier dit emoties of reacties oproept (Mersch, 2018). Volgens de theorie van Bart Brandsma (2019) is het cruciaal dat leerkrachten een positie in het midden innemen zoals verstrekt in de handleiding voor leerkrachten. Dit creëert een omgeving waarin leerlingen zich vrij voelen om hun eigen mening te uiten, zelfs als die afwijkt van die van de leerkracht. Het is belangrijk om te benadrukken dat 'een positie in het midden' niet betekent dat leerkrachten hun mening helemaal niet mogen geven (Van Alstein, 2018). Leerkrachten zijn vaak bezorgd dat het delen van hun eigen mening de ideologische of pedagogische opvattingen van leerlingen zal beïnvloeden. Echter, onderzoek heeft geen bewijs gevonden dat leerlingen hun ideologische opvattingen zomaar aanpassen aan die van de leerkracht (Hess, 2009; Van Alstein, 2018). Het is dus vooral van belang om na te denken over 'wanneer' en 'hoe' je als leerkracht je mening deelt in de klas zodat leerlingen inzien dat de mening van de leerkracht slechts één van de mogelijke meningen is over het thema (Oulton et al., 2004; Van Alstein 2018).

Persoonlijk vond ik dat het goed gelukt is om tijdens het klasgesprek mijn eigen mening niet te laten doorklinken. Het was echter uitdagend om het gesprek op die manier in te leiden zonder mijn eigen mening te laten doorschemeren. Het modereren van het klasgesprek was ook lastig, omdat ik niet in de cirkel zat vanwege een verkeerde inschatting waarbij er onvoldoende stoelen waren. Verder vond ik het positief dat ik, ondanks het feit dat ik de klas niet kende, heb geprobeerd om een positief klasklimaat te creëren via de klasafspraken. Het is immers belangrijk dat het klasklimaat veilig genoeg is, zoals ook benadrukt wordt door Van Alstein (2018).

Tot slot ben ik van mening dat het voeren van een klasgesprek juist leerlingen uitdaagt om te reflecteren en met elkaar in gesprek te gaan, waardoor ze zelf nadenken over hun eigen wereldbeeld.

Dit gaat in tegen het 'hidden curriculum', omdat het doel van het klasgesprek is om leerlingen kritisch te laten nadenken over hun eigen wereldbeeld en mening met betrekking tot de oorlog in Oekraïne. Door middel van eerdere oefeningen willen we leerlingen eerst de nodige informatie geven door hen bijvoorbeeld artikels te laten checken vanuit verschillende wereldbeelden. Op deze manier worden ze zich bewust van de invloed van het westerse wereldbeeld op hun denken, beseffen ze dat er verschillende perspectieven en wereldbeelden bestaan en leren ze dat ze kritisch moeten zijn t.o.v. alle informatie.

4. Referenties

- Brandsma, B. (2019). *Polarisatie: Inzicht in de dynamiek van wij-zij denken* (3de druk ed.). Plaats van uitgave onbekend: BB in Media.
- Creemers, M., & Lamers., P. (2017). *Leergesprekken in een notendop. Praktijkboek voor de leraar*. Helmond: OMJS.
- Democratische dialoog (2017), *Kijkwijzer*, p.25-31.
- DemoKlap: goed samenleven in een superdiverse school. (2023, 21 april). atlas, integratie & inburgering Antwerpen. Geraadpleegd op 15 mei 2023, van <https://www.atlas-antwerpen.be/nl/vormingen/vormingen-voor-het-secundair-onderwijs/demoklap-goed-samenleven-in-een-superdiverse-school>
- DemoKlap_interactieve.pdf. (z.d.). Geraadpleegd op 15 mei 2023, van <https://drive.google.com/file/d/1DYrazwAeecOIMlUkr6UKyxP7zWWMaO1c/view>
- Deprez, A., Janssens, C. & Vermeulen, L. (2018). Fake nieuw en Facebook. Nieuwswijsheid van Vlaamse jongeren tussen 15 en 24 jaar onderzocht. Artevelde University college Gent. Geraadpleegd op 12 april 2023. <https://www.arteveldehogeschool.be/nl/onderzoek-en-samenwerking/onderzoek/communicatie-media-design/jongeren-en-desinformatie>
- Galan, L., Osserman, J. Parker T. , & Taylor, M. (2019). *How Young People Consume News and The Implications For Mainstream Media*. Reuters Institute for the Study of Journalism, Oxford University. Geraadpleegd op 12 april 2023. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/our-research/how-young-people-consume-news-and-implications-mainstream-media>
- Hess (2009), *Controversy in the classroom: The democratic Power of Discussion*, Londen: Routledge, p. 185-198.
- Kelly, T. (1986), 'Discussing Controversial Issues: Four Perspectives on the teacher's role', *Theory and Research in Social Education*, 14(2), p. 113-118.
- Lafrarchi, N. (2020). *Praktijkwijzer : omgaan met gespannen situaties op school. In Zonder wrijving geen glans : identiteit en waarden op school* (pp. 129–175). Lannoo Campus.
- Matheusen, F. (2018). *Van zondebok naar zebra: deep democracy: een nieuwe kijk op besluitvorming en conflicthantering*.
- Mediawijs (2022). *Over ons*. <https://www.mediawijs.be/nl/over-ons>.
- Mediawijs (2022). *Feitencheckers*. <https://www.mediawijs.be/nl/tools/feitencheckers>.
- Mediawijs (2022). *What's New*. <https://www.mediawijs.be/nl/tools/whats-new>.

- Mersch, R. (2018). *Van mening verschillen: Een handleiding*. Gent: Borgerhoff & Lamberigts
- NTR. (n.d.). *Nepnieuws*. <https://quiz.ntr.nl/quiz/343/start>
- Oulton, C., Day, V., & Grace, M., (2004), 'Controversial Issues: Teachers' Attitudes and Practises in the Context of Citizenship Education', *Oxford Review of Education*, 30(4), P. 491-492.
- Picone, I., & Jurg, D. (2021) *Digitale disconnectie. Wanneer polarisatie viraal gaat*. Mechelen: Hannah Arendt Instituut.
- Raad van Europa. (n.d.). *Dealing with propaganda, misinformation and fake news*. <https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/dealing-with-propaganda-misinformation-and-fake-news>
- Rombaut, E., Molein, I., & Van Severen, T. (2020). *De herziene taxonomie van Bloom in de klas: een inspiratieboek voor de leraar*. Kalmthout: Pelckmans Pro.
- Ruffo, G., Semeraro, A., Giachanou, A., & Rosso, P. (2023). Studying fake news spreading, polarisation dynamics, and manipulation by bots: A tale of networks and language. *Computer Science Review*, 47, 100531.
- School & veiligheid (2017), *Dialogo onder druk!*, p.11.
- Van Alstein, M. (2021) *Polarisatie, conflict en vrede. Geweldloos omgaan met tegenstellingen en spanningen*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut.
- Van Alstein, M. (2018). *Omgaan met controversie en polarisatie in de klas*. Kalmthout: Pelckmans Pro.
- Vanwynsberghe, H., Joris, G., Waeterloos, C., Anrijs, S., Vanden Abeele, M., Ponnet, K., De Wolf, R., Van Ouytsel, J., Van Damme, K., Vissenberg, J., D'Haenens, L., Zenner, E., Peters, E., De Pauw, S., Frissen, L., Schreuer, C.(2022). *Onderzoeksrapport Apestaartjaren : de digitale leefwereld van kinderen en jongeren*. Gent: Mediaraven
- Verplancke, M., Van Leuven, A., & Busch, C. (2021) *Digitale disconnectie. Kaders om radicalisering en polarisatie beter te begrijpen*. Mechelen: Hannah Arendt Instituut.
- Warwick, B.R., & Spencer Smith, D. (2014), ' The Controversy Over Controversies: A Plea for Flexibility and for "Soft- Directive"', *Educational Theory*, 64(3), p. 235-244.
- Wijnia, A., Hulsebos, L., & Hummel, R. (2010). Met de leerstijlen van Kolb naar gedifferentieerd klassikaal literatuuronderwijs. *Levende Talen Magazine*, 97(6), 16–19. Geraadpleegd van <https://lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltm/article/view/113>

5. Bijlagen

Bijlage 1: verslag interviews leerkrachten

In wat volgt worden de interviews niet letterlijk weergegeven met vraag- en antwoord, maar werd een samenvatting gemaakt van de hoofdpunten die belangrijk worden geacht voor het in kaart brengen van de aanpak van burgerschapseducatie in de klas, en de noden die hieromtrent nog zijn.

Interview met Lander

Lander is leerkracht MAVO (= Maatschappelijke vorming) en Engels in de 2^e graad met arbeidsfinaliteit. Dit is het 1^e jaar dat Lander in het OLVP Presentatie werkt. Daarvoor heeft hij verschillende stages gelopen op verschillende scholen in Bazel en Sint-Niklaas waaronder ook richtingen met doorstroomfinaliteit.

A. Burgerschapseducatie

Voor Lander is burgerschapseducatie een begrip met een hele brede scope. Het beantwoordt volgens hem de vraag *“hoe en op welke manier iemand in het algemeen deel uit kan maken van de samenleving.”* Thema's die Lander behandelt in de lessen zijn bijvoorbeeld mensenrechten, de rechten en plichten in België, normen en waarden, de democratie etc.

Bij de behandeling van de thema's geeft Lander aan over voldoende tijd en ruimte te beschikken om deze thema's uitgebreid te kunnen behandelen aangezien hij in iedere klas 3 uur per week les kan geven voor het vak MAVO. Hierbinnen volgt hij het curriculum dat is afgesproken over de leerjaren heen en binnen het vakoverleg. Wel legt hij bij de uitwerking (de werkvormen) zijn eigen accenten waarbij hij veel rekening houdt met de interesses van de leerlingen, de leerlingkenmerken in de klas en wat er gebeurt in de actualiteit. Zo geeft Lander het voorbeeld dat veel leerlingen van Albanese afkomst zijn. Bij het thema vrouwenrechten werkt Lander dan met stellingen en/of situaties die leerlingen individueel of in kleine groep moeten bespreken, zodat leerlingen heel wat inzichten en informatie krijgen van elkaar vooraleer dit klassikaal besproken wordt. Dit zou anders meteen uitmonden in polarisering en conflict. Ook merkt hij een groot verschil op tussen doorstroom en arbeidsfinaliteit. Leerlingen die zitten in een richting met arbeidsfinaliteit moeten echt iets doen anders haken ze af. Bij leerlingen die zitten in de vroegere ASO-richtingen kan je je het als leerkracht iets meer permitteren om gewoon les te geven. Ook vinden zij het soms fijner om hen individueel aan het werk te zetten en een schrijf- of leesopdracht te geven waar ze lang zelfstandig aan het werk moeten gaan. Leerlingen uit arbeidsfinaliteit haken daar echter snel op af.

Hidden Curriculum

Lander geeft aan niet echt stil te staan rond het onbedoeld beïnvloeden van zijn leerlingen als leerkracht omtrent de ideeën en meningen over normen en waarden. Wel kan er opgemerkt worden uit het interview dat Lander onbewust de normen en waarden die gangbaar zijn in de Belgische maatschappij meegeeft aan zijn leerlingen. Dit kan bijvoorbeeld afgeleid worden bij het voorbeeld dat hij zelf aanhaalt rond het eten met mes en vork:

“Sommige leerlingen hebben de mening dat je altijd met mes en vork moet eten terwijl andere leerlingen als mening hebben dat je ook met je handen kan eten en dus niet altijd met mes en vork. Deze verschillende meningen zijn zeker oké en mogen verschillen maar op het einde van de discussie besluiten we wel dat er in België doorgaans altijd gegeten wordt met mes en vork.”

Hij vindt het dus wel belangrijk om de normen en waarden die heersen in de Belgische maatschappij mee te geven zodat leerlingen zich hiervan bewust zijn. Wel geeft hij aan dat het natuurlijk aan hen is om te kiezen of ze deze volgen of niet.

Pedagogische methoden

Lander vindt het erg belangrijk tijdens lessen MAVO dat leerlingen veel spreken en hun mening uiten. Op deze manier horen ze ook elkaars meningen en ideeën. Thema's worden dus vaak klassikaal behandeld via klasgesprekken en/of discussies. Lander hanteert hierbinnen verschillende werkvormen afhankelijk van het thema. Bij thema's die een zekere gevoeligheid vertonen, wordt er nooit gestart met een klasgesprek. Dit zou uitmonden in een conflict waarbij de klas onhandelbaar wordt. Bij dergelijke thema's laat hij de leerlingen eerst individueel of in kleine groep werken waarbij de leerlingen moeten nadenken over oftewel bepaalde stellingen of situaties. De bedoeling hiervan is om de leerlingen eerst op voorhand na te laten denken en hen informatie te verschaffen over het onderwerp dat hen inzicht kan geven. Nadien volgt er wel een klasgesprek want er wordt bij ieder thema geëindigd met een gezamenlijke conclusie.

Het is in het verleden wel gebeurd dat er toch conflicten en/of polarisatie optreedt in de klas, zegt Lander. De les valt dan volledig stil op dat moment. Indien er zo een conflict optreedt, zijn er binnen de school duidelijke afspraken gemaakt. Lander kan de leerling oftewel uit de klas sturen op de gang zodat hij/zij kan kalmeren. Indien het conflict of de uitspraak zo flagrant is, kan hij de hulp inschakelen van de leerlingenbegeleiding, secretariaat of de directie. Het is immers niet de bedoeling dat Lander zijn klas verlaat (behalve kort op de gang). Lander geeft ook aan dat er nadien tijdens de les zelf niet wordt ingegaan op de uitspraak of het conflict. Na de les gaat hij individueel één op één met de leerling hierop in, waarbij Lander niet in discussie gaat met de leerling maar echt wilt luisteren naar waarom de leerling deze mening heeft. Ook kan het zijn dat hij de leerling het een en ander nog bijkomend laat

opzoeken. Op deze manier lukt het wel om de leerling rede in te praten, geeft Lander aan. Als er een leerling zich gekwetst voelt door het conflict in de klas wordt deze leerling ook betrokken bij het gesprek, maar dit conflict wordt achteraf nooit klassikaal behandeld. Lander is van mening dat de klassfeer negatief beïnvloed zou worden indien dit wel wordt gedaan. Anders wordt de discussie weer volledig opgeborreld.

Een thema zonder gevoelig karakter wordt wel vaak ingeleid via een klasgesprek waarbij leerlingen geactiveerd worden om hun mening klassikaal te geven. Lander beklemtoont dat hij het heel belangrijk vindt dat leerlingen veel spreken in deze lessen, en nadenken over wat hun mening en ideeën hierover zijn, alsook elkaars meningen horen.

Voorwaarden

Een veilig en openklasklimaat vindt Lander heel belangrijk en ook een voorwaarde voor klasgesprekken en discussies. Hij spendeert hier van dag één aandacht aan. Hij vindt het belangrijk dat iedere leerling zijn mening uit maar wel op een respectvolle en beleefde manier. Dit betekent als iemand onrespectvol is of een andere leerling uitscheldt, hier dus meteen op wordt gereageerd. Ook worden er voorafgaand aan de gesprekken duidelijke afspraken gemaakt met daaraan eventueel gekoppelde sancties. De afspraken passen dan bij de werkvorm die Lander voor die specifieke les heeft voorbereid. Zo geeft hij het voorbeeld dat bij sommige klasgesprekken de regel geldt dat leerlingen moeten rechtstaan zonder iets te zeggen als ze het niet eens zijn. Lander duidt zelf de leerling aan die vervolgens zijn mening mag duiden. Als dit dan niet zou lukken, dan moet de leerling de klas verlaten en op de gang staan. Iets later krijgt de leerling opnieuw de kans om mee te doen. Als tip geeft Lander mee om deze afspraken op bord te schrijven of te projecteren zodat je niet in discussie hoeft te gaan maar er gewoon naar kan verwijzen en zeggen dat dit de sanctie is die ze ook samen hebben afgesproken.

Samenwerkingen en ondersteuning

Er is een nauwe samenwerking tussen de leerkrachten op de school via vakoverleg, vertelt Lander. In de vakgroepen wordt er ook gezamenlijk leerstof ontwikkeld, zeker bij MAVO. In de 3^e graad wordt er immers geen handboek meer gebruikt en is het dus zeker belangrijk om samen materiaal te maken. Daarnaast wordt er ook regelmatig overlegd met andere vakgroepen. Als je een thema zou willen behandelen in de les maar je weet niet zeker of dit ook in een ander vak wordt gezien of dat er rond een bepaald thema eventueel samengewerkt kan worden, kan je dat zeker dan afdruisen. De meeste leerkrachten staan ook echt open om samen te werken over verschillende vakken heen. Er wordt dan al snel eens over de middag samengezeten. Ook over de graden heen wordt er een aantal keer per schooljaar overlegd om zo verticaal het curriculum goed op elkaar af te stemmen. Lander vertelt dat hij ook probeert om de ouders van de leerlingen te betrekken maar dat dit niet evident is doordat vele

ouders de Nederlandse taal niet spreken en begrijpen. Lander mailt of belt wel vaker en blijft hierop inzetten in de hoop hen toch te kunnen bereiken.

Het meeste materiaal dat Lander gebruikt in zijn lessen, zijn op de school door de leerkrachten zelf ontwikkeld. Hij geeft aan dat hij het gratis bestaande materiaal te saai vindt. Het is te veel gefocust op iets moeten lezen en dan individueel oefeningen maken door de leerlingen. Het activeert en prikkelt de leerlingen niet. Hij mist vooral het praktisch gerichte heel erg. Voorbeelden van opgezocht materiaal kan Lander niet meteen geven. Vervolgens geeft hij aan vooral nood te hebben aan extramurale activiteiten die de geziene leerstof omzetten in een ervaring bij de leerlingen. Hierbij geeft hij het voorbeeld om naar het parlement te gaan in Brussel. Dit maakt het voor leerlingen heel 'echt' om daar te zitten. Tegelijkertijd is dit als leerkracht ontzettend tijdsintensief om allemaal voor te bereiden en maakt dat het niet altijd mogelijk is.

B. Fake News en complottheorieën

'*Fake news*' behandelt Lander uitgebreid in de lessen. Lander spendeert in totaal ongeveer 8 lessen aan dit thema. Complottheorieën zitten ook vervat in deze lessen maar hier gaat hij iets minder uitgebreid op in. Lander legt vooral de klemtoon op het ontwikkelen van de kritische reflex bij leerlingen rond informatie. Ze verkrijgen immers veel informatie op allerlei mogelijke manieren en dan vooral ook via sociale media. Zo vertelt Lander dat de leerlingen via groepswork zelf ook nepnieuws moeten maken in de vorm van een artikel. Het beste artikel komt dan in de schoolkrant zonder vermelding dat dit nepnieuws is. Dit vinden leerlingen een leuke uitdaging want het wakkert enerzijds de concurrentie onderling in de klas aan voor het maken van het beste artikel. Anderzijds kunnen ze dan zelf ondervinden hoe- en of hun artikel door de andere leerlingen op school geloofd wordt of niet. Daarnaast gebruikt hij binnen dit thema als didactisch materiaal ook een stappenplan om nieuws te checken. Dit stappenplan hebben ze zelf ontwikkeld op de school. Dit stappenplan gebruikt hij dan in de les aan de hand van bijvoorbeeld 4 verschillende artikelen. De leerlingen moeten deze dan telkens analyseren en zo inzien dat vaak iets niet klopt. Eveneens wordt er binnen dit thema gewerkt met stellingen waarbij leerlingen dan hun mening moeten formuleren. Een andere werkvorm is om leerlingen enkel de koppen van een artikel te geven en te vragen of dit nepnieuws is of niet. Daarnaast moeten leerlingen ook doorheen het volledig schooljaar iedere week actualiteit selecteren die ze interessant vonden en hebben gelezen. Iedere maand moeten ze hieruit één artikel selecteren waar ze dan bijkomend uitleg, een schrijfoopdracht of iets anders mee moeten doen. Dit is een vakoverschrijdende taak waar de leerling dus zelf volledig het onderwerp mogen kiezen. Lander probeert dus in te zetten op veel verschillende werkvormen waarbij hij inspeelt op hun interesses. Daarnaast krijgen de leerlingen inspraak en worden ze aangemoedigd via verschillende opdrachten om hun mening te uiten in de les. Verder bemerkt Lander op dat er een verschil is tussen leerlingen in de

richtingen uit doorstroom- of arbeidsfinaliteit. Ook is de achtergrond van de leerlingen belangrijk om mee te nemen.

Keuze thema

Lander vindt vooral 'fake news' heel belangrijk. Door wat leerlingen inbrengen en meenemen naar de les is het merkbaar dat ze geen kritische respons hebben. Als ze iets lezen in een artikel of op TikTok nemen ze dit zomaar aan. Zeker als ze dit nieuws dan lezen op meerdere sociale mediabronnen, dan stellen ze zich hier geen vragen bij en nemen ze dit zo maar aan. Die kritische reflex is er bij complottheorieën nog iets meer omdat dit nog een tikkeltje verder gaat. Daar moet je al in gegroeid zijn. Dat gaat nog iets verder volgens Lander waardoor de kritische reflex bij leerlingen rond dit thema iets meer aanwezig is. Het is dus vooral erg belangrijk om bij leerlingen die kritische reflex ook rond nieuwsberichten te ontwikkelen. Lander geeft als voorbeeld 'fake news' dat verspreid werd via TikTok waarbij beweerd werd dat Koningin Elisabeth van het Verenigd Koninkrijk nog steeds slaven had in het paleis. Het was dus goed dat ze gestorven was. Een aantal leerlingen hadden dit nieuwsbericht op meerdere bronnen gelezen en dus aangenomen als correct.

Tips voor het lessenpakket

Tot slot geeft Lander enkele tips mee waar er bij de ontwikkeling van het lessenpakket best rekening mee gehouden wordt:

- Gebruik veel actieve werkvormen waarbij er voldoende gedifferentieerd wordt. Afwisselen tussen spreken, luisteren, schrijven en opzoeken is een grote meerwaarde;
- Niet te veel theorie via doceren (max 10 min);
- Gebruik van de interesses van de leerlingen;
- Laat hen zelf thema's, artikels of nieuwsbronnen aanbrengen;
- Het voorzien van filmpjes over de belangrijkste theorie in zou een grote meerwaarde zijn;
- Maak gebruik van groeps- en klasgesprekken (discussies) met goede omliggende en duidelijke afspraken (en ev. sancties) die zichtbaar zijn voor de leerlingen;
- Een stappenplan voor het ontwikkelen van de kritische reflex moet zeker in het lessenpakket zitten.

Interview met Garance

Garance geeft op dit moment gedragswetenschappen in het 6^e jaar Humane Wetenschappen, cultuurwetenschappen in het 5^e jaar Humane Wetenschappen, en geeft ook sociologie en pedagogie in het 5^e en 6^e jaar jeugd- en gehandicaptenzorg. Het betreffen dus twee vakken met doorstroomfinaliteit, en twee vakken met arbeidsfinaliteit. Voorheen heeft ze ook PAV (= Project Algemene Vakken) gegeven. Ze heeft twee jaar ervaring als leerkracht op dezelfde school (Moretus Ekeren).

A. *Burgerschapseducatie*

Voor Garance betekent burgerschap hoe je je gedraagt in de maatschappij. *“Het bestaat uit het besef dat er bepaalde waarden en normen bestaan, en hoe je jezelf aan de hand hiervan vormt en meegaat in de maatschappij.”* Belangrijk hierbij vindt ze eveneens het besef dat dit verder gaat dan louter het besef van de waarden en normen in ‘het Westen’ en dat we daarbij met andere samenlevingen dienen samen te leven.

In het 6^e jaar komt het thema burgerschap sterk aan bod. Er wordt veel stilgestaan bij ‘samenleven’ (o.a. sociale stratificatie, kloof tussen armoede en rijkdom, hooggeschoold vs. laaggeschoold, conflicten en hun wortels...). In het 5^e jaar wordt er vooral dieper ingegaan op het thema ‘media’, hoe media gemanipuleerd wordt en hoe we daar zelf bij kunnenilstaan (door verschillende brillen kijken). Bij het thema ‘filosofie’ wordt vooral geoefend op argumentatieleer om voorgaande zaken in de klas bespreekbaar te maken.

Om een thema rond burgerschap te kiezen, wordt in de eerste plaats gekeken naar het leerplan. Daarnaast probeert Garance heel erg in te spelen op de actualiteit rond dat thema en laat de leerlingen hier zelf ook actief mee werken. Zo laat ze elke week een leerling iets voorbrengen uit de actualiteit rond het thema waar ze op dat moment mee bezig zijn, op die manier krijgen de leerlingen zelf een beetje inspraak over hoe het thema juist wordt besproken.

Garance vindt het eveneens belangrijk dat deze thema’s besproken worden via dialoog en discussie. De leerlingen zijn hier vaak ook vragende partij naar en vinden het fijn om hier met elkaar over in gesprek te gaan.

Hidden Curriculum

Garance geeft aan dat ze altijd zo neutraal mogelijk probeert te zijn en ze dit heel belangrijk vindt. Dit omdat de mening en visie van leerlingen zich rond bepaalde thema’s nog moet vormen. Zo probeert ze nuance te bieden aan leerlingen die een meer extreme visie hebben en de leerlingen aan te sporen om alle bestaande visies te verkennen.

Pedagogische methoden

Garance vindt het heel belangrijk om klasdiscussies te organiseren of spontaan te laten ontstaan. Ze zegt dat hier veel bij ‘gemanaged’ moet worden. Daarbij vindt ze het belangrijk dat iedereen aan het woord komt. Zo neemt ze waar dat bij bepaalde discussies sommige leerlingen net heel stil worden en die probeert ze dan ook aan te sporen om deel te nemen. Garance zegt de ‘debatvorm’ niet echt te gebruiken in de klas. Dit omdat wanneer leerlingen mogen kiezen naar welke ‘kant’ ze gaan of welke mening ze volgen, ze vaak kijken naar waar hun vrienden staan. Ook wanneer er slechts weinig leerlingen een bepaalde kant kiezen wordt dit extra zichtbaar en uitvergroot, waardoor het voor die

leerlingen vaak moeilijker wordt om hun mening te uiten. Volgens Garance sluit het klassikaal uiten van meningen zonder echt groepen te vormen in een debat, bij aan een veiliger klasklimaat. Ze geeft eveneens aan dat discussies zich vaak zelf aanbieden in de klas, en ze die dus niet altijd per sé organiseert volgens een bepaalde methode.

Wanneer er discussies ontstaan in de klas of worden georganiseerd, zegt Garance deels rekening te houden met de achtergrondkenmerken van leerlingen. Ze wil namelijk dat de discussie zo 'open' mogelijk wordt gehouden, maar is zich wel bewust van bepaalde gevoeligheden en let hieromtrent dan wat beter op bij het onderwerp of de aanpak ervan.

Wanneer een discussie in een conflict ontaard, legt Garance de discussie stil. Ze is van mening dat het dan belangrijk is dat je als leerkracht blijft herhalen dat iedereen zijn eigen mening heeft. Bij het thema 'rechten' komt het recht op vrije meningsuiting ook aan bod, de leerlingen weten dus dat het bestaat, maar dan is het belangrijk om aan te stippen dat men elkaar nog wel steeds met respect moet benaderen. Garance zegt twee regels te hebben in de klas. Als eerste respect, en als tweede: *"als er iemand praat luisteren we naar elkaar."* Ze geeft aan dat sommige zaken ook van dieper komen. Als hierom twee leerlingen in conflict gaan is het belangrijk dat je er hen allebei even tussenuit haalt en elk hun verhaal op een rustige manier laat vertellen om erachter te komen waarom dit bij hen zo leeft. Vaak heeft een sterke mening ook wel een bepaalde achtergrond. Garance geeft aan dat ze zelf niet graag en snel sanctioneert. Ze verkiest eerder om dan met de leerling(en) inzichtelijk te gaan werken. Dit om te gaan kijken wat de leerling teweeg heeft gebracht bij anderen. Dit doet ze ook soms aan de hand van media (actualiteit, WOI, ...). Dit om aan te tonen aan een leerling dat er een grens is in hoever je kan gaan bij het verkondigen van een bepaalde mening.

Polarisatie is een thema dat besproken wordt in het lessenpakket. Garance vertelt ons dat polarisatie zodoende niet zo sterk aanwezig is in klassen in Humane Wetenschappen. De leerlingen zijn het gewoon om bij bepaalde zaken even stil te staan vooraleer in discussie te treden. Ze heeft het gevoel dat ze hier niet zo fel of verdiepend bij stil moet staan.

Voorwaarden

Om een veilig en open klasklimaat te creëren, geeft Garance meerdere malen aan, aan de leerlingen dat iedereen een eigen mening heeft en dat dit oké is. Ook zegt ze een open klasklimaat te creëren door zelf ook open te zijn. Ze deelt op die manier soms zaken over haar gezin en kinderen, het feit dat ze een chaotische persoonlijkheid heeft en haar 'zwaktes'. Op deze manier hoopt ze de leerlingen zich veiliger te laten voelen. Garance geeft aan dat ze ervaring heeft in het werken in de bijzondere jeugdzorg en zegt dat ze soms het gevoel heeft, in vergelijking met andere leerkrachten, op een andere

manier in de klas staat. Ze geeft aan dat ze niet enkel naar de leerling kijkt hoe deze bij haar in de klas zit, maar ook naar de achtergrond en thuissituatie van de leerling.

Samenwerken en ondersteuning

Op de school van Garance is er niet echt sprake van een vakgroep. Met de andere vakleerkrachten wordt wel overlegd om continuïteit in de leerstof te voorzien, en op welke manier er verder kan gebouwd worden op de leerstof die de vorige jaren werd gezien. Er wordt dan niet echt stilgestaan bij 'burgerschap', maar wel meer op het gebruik van de actualiteit.

Garance zegt wel enkele handvaten te missen wanneer het gaat over het geven van burgerschapseducatie in de klas. Zegt dat de zaken die op KlasCement te vinden zijn voor de humane vakken vaak heel 'vaag' blijven. In het Archief voor Onderwijs zijn vaak wel enkele goede zaken te vinden.

B. Fake news en complottheorieën

Garance vertelt dat in het eerste semester rond media gewerkt wordt en hier uitvoerig bij wordt stilgestaan. Ze heeft het gevoel dat deze thema's wel leven bij de leerlingen (geeft de oorlog tussen Rusland en Oekraïne als voorbeeld). Ze vindt het dan ook belangrijk dat hier aandacht aan wordt besteed. Leerlingen zitten namelijk constant op sociale media, waar 'fake news' en complottheorieën zich heel snel kunnen verspreiden. Ze waarschuwt de leerlingen hiervoor en spoort hen aan hier kritisch naar te kijken. Zo hebben de leerlingen in de les een voorbeeld gezien over de Islamitische Staat en op welke manier deze gebruik maken van propaganda. Het besef dat hier weinig vat op is, vindt ze zeer belangrijk. De leerlingen moeten van Garance de VRT News App downloaden op hun GSM en op die manier de actualiteit volgen.

Aan het thema 'media' wordt een heel semester de aandacht geschonken en 'fake news' komt er vaak tussendoor in voor. Het komt bij verschillende onderwerpen regelmatig terug. Het didactisch materiaal voor deze onderwerpen in de klas te brengen, haalt ze vooral vanuit het Archief voor Onderwijs en de site van de VRT (Terzake, De Afspraak), voorbeelden op social media, enz. Als media gebruikt ze veel beeldmateriaal om het thema goed te visualiseren.

In het 6^e jaar zijn de leerlingen het gewoon om klasdiscussies omtrent deze thema's te voeren. In een 'vaste' klas lijkt een open leefklimaat meer van toepassing, in samengestelde klassen (waarin de leerlingen elkaar dus minder goed kennen) ligt dit een klein beetje anders. Garance zegt echter niet echt een groot verschil te zien. Ook op testen en examens worden vaak meningsvragen gesteld. Genderverschillen over het thema zijn moeilijk waar te nemen. In de humane klassen zitten voornamelijk meisjes. Toch blijkt het zo dat de jongens de zaken vaak breder en dieper bekijken. Zij lijken zich volgens Garance ook veel bewuster van bepaalde zaken. Wanneer je gaat kijken naar de

culturele achtergrond, zegt Garance dat de leerlingen met een andere culturele achtergrond zich meer bewust zijn van *'fake news'* en complottheorieën.

Wat helpt om leerlingen inzicht te doen verwerven is het goed visualiseren van voorbeelden, en extreme zaken tegenover 'logisch lijkende' zaken plaatsen. Op deze manier blijven de leerlingen kritisch en zijn ze meer oplettend voor de boodschap in de media die ze te zien krijgen. Ook reflectie-oefeningen zijn heel handig. Ook duidelijke voorbeelden gebruiken is belangrijk. Wat minder goed werkt is doen alsof de leerlingen 'dom' zijn, of van niets weten. Je moet ze niet te belerend behandelen.

Garance geeft aan dat meer didactisch materiaal rond het thema wel welkom zou zijn. Ook geeft ze aan handvaten te missen over hoe om te gaan met klasdiscussies en wat als deze uit de hand lopen. Ook tools voor het hanteren van het *'hidden curriculum'* zouden handig zijn.

Keuze thema

Garance raadt ons aan om verdiepend te werken rond het thema *'fake news'*. Ze heeft het gevoel dat de leerlingen zich meer bewust zijn van wat er achter 'complottheorieën' schuilt en er meer kennis over hebben. Bij *'fake news'* daarentegen heeft ze het gevoel dat leerlingen dit sneller overnemen. Ze geeft hierbij aan dat *'fake news'* bijna geen voedingsbodem nodig heeft, terwijl complottheorieën langer nodig hebben om door te dringen. Complottheorieën lijken eerder wat verder van het bed van de leerlingen. Ze geeft aan dat dit thema interessanter was in het begin van de Covid-pandemie, daar het toen meer tijd had om zich te vormen.

Tips voor het lessenpakket

Garance geeft de volgende tips mee voor het ontwikkelen van een lessenpakket/workshop:

- Laat de leerlingen zelf op zoek gaan naar *'fake news'* of laat hen starten vanuit hun eigen ervaringen;
- De leerlingen zelf verschillende nieuwsberichten laten vergelijken;
- De leerlingen bewust maken dat er niet veel werk kruipt in het creëren van *'fake news'*;
- Gebruik veel visueel materiaal;
- Vormen van sociale media gebruiken die dicht bij de leefwereld van de leerlingen staan;
- Gebruik van actieve werkvormen;
- Biedt ruimte voor discussie en meningsuiting van alle leerlingen.

Bijlage 2: analyse van de bestaande educatieve materialen.

Analyse feitencheckers - Mediawijs

Doel van het materiaal

Mediawijs ontwikkelde 3 educatieve pakketten onder de titel 'Nieuws in de klas: wegwijs in nieuwsfeiten en opinies'. De overkoepelende doelstelling hiervan is om in iedere graad in het secundair onderwijs aan de slag te kunnen gaan rond het thema 'nieuws'. Op deze manier kunnen leerlingen kritische vaardigheden ontwikkelen zoals omgaan met nieuws en daarbij ook sociale media. In het kader van deze opdracht werd gekozen om o.a. het educatieve lessenspakket 'feitencheckers' te analyseren. Dit educatief pakket behandelt meer specifiek 'fake news' en complottheorieën. Hieronder wordt dus enkel ingegaan op dit specifieke lessenspakket.

Mediawijs ontwikkelde 'feitencheckers' om leerlingen te wapenen tegen de stroom aan desinformatie. Er komt immers veel informatie op leerlingen af. Deze desinformatie kan o.a. het denken en handelen van leerlingen beïnvloeden met mogelijk vergaande gevolgen. Dit belang wordt kort vermeld onder de titel 'waarom werken rond desinformatie'.

De makers van het lessenspakket geven op de eerste pagina het doel weer a.d.h.v. 5 vragen die ze stellen omtrent het onderwerp nieuws: 'Wat is desinformatie?', 'Hoe herken je het?', 'Wat zijn betrouwbare bronnen?', 'Hoe werken sociale media algoritmes?', 'Hoe leer je berichten en beelden factchecken?'. Rond deze vragen ontwikkelden ze vervolgens 5 modules. Iedere vraag wordt binnen een module uitgewerkt via een online video en één of meerdere methodieken waarbij ze expliciet de leerdoelstellingen voor de leerlingen formuleren. Indien een leerkracht de handleiding volgt en de modules in de in de klas goed uitvoert, kunnen naar ons inziens de doelstellingen met het ontworpen materiaal zeker behaald worden. De makers geven aan dat iedere module afzonderlijk behandeld moet worden in de klas. Een leerkracht kan dus ook bepalen om slechts één module te behandelen in de klas. Dit heeft dan wel natuurlijk een invloed op het behalen van de doelstellingen die vermeld zijn voor het gehele pakket. M.a.w.: niet alle 5 vragen worden dan beantwoord.

Methode en inhoud

Het pakket bestaat uit 5 verschillende modules, nl.:

1. Wat moet je weten over desinformatie?;
2. Liken, sharen en de kracht van algoritmes;
3. Hoe worden we beïnvloed?;
4. Sociale media en vormen van online misleiding;
5. Factchecken voor beginners.

De makers van het pakket bieden tal van actieve werkvormen aan binnen iedere module en trachten dus zo veel mogelijk te differentiëren. Naast de leerdoelstellingen die vermeld staan per module wordt aan de leerkracht ook duidelijk weergegeven welke benodigdheden er voorhanden dienen te zijn om de module tot een goed einde te brengen en eveneens hoeveel tijd er het best voorzien wordt. De makers hebben eveneens per module een PowerPoint ontworpen die de leerkracht gebruikt als leidraad. Een computer met beamer is dus wel noodzakelijk. Andere media die het pakket gebruikt, zijn invulbladen, artikels en soms toestellen met internettoegang (idealiter een smartphone). Niet iedere module heeft al deze media nodig.

Iedere module volgt hetzelfde stramien en begint met een online video waarin de belangrijkste theorie vervat zit die de leerlingen moeten begrijpen. Na het bekijken van deze video kunnen ze zichzelf testen a.d.h.v. 2 online oefeningen om na te gaan of ze de theorie/informatie echt begrijpen. De leerkracht kan kiezen om deze online video klassikaal te bekijken of als thuisopdracht te geven. Nadien moet de leerkracht binnen de methodiek van de module het stappenplan volgen. Binnen ieder stappenplan zitten verschillende werkvormen vervat die op elkaar verder bouwen en zo wordt er dus gezorgd voor een overzichtelijke structuur. Voorbeelden van werkvormen die de makers van het pakket hebben ontworpen zijn het werken met stellingen waarbij leerlingen worden uitgedaagd om een mening te formuleren, het werken met beweringen waarbij leerlingen op zoek moeten gaan naar informatie om een antwoord te formuleren, reflectieve oefeningen over hun eigen ervaringen met het onderwerp individueel of in groep, het voeren van klasdialogen, leerlingen zelf materiaal rond het thema laten creëren, enz.

Door te differentiëren op het vlak van gehanteerde media en werkvormen heeft het lessenpakket ook aandacht voor verschillende leerstijlen die leerlingen hanteren. Binnen iedere module wordt er afgewisseld tussen de werkvormen die telkens wel inzetten op de activatie van leerlingen. Binnen de oefeningen met stellingen, bewerkingen en klasgesprekken, laten de makers ruimte voor de leerkracht om dit nog verder af te stemmen aan de klasgroep. Zo laat het pakket enerzijds de keuze aan de leerkracht om binnen bijvoorbeeld oefeningen op basis van stellingen deze zelf uit te kiezen en/of er zelf enkele toe te voegen en/of dit samen met de leerlingen uit te kiezen. Anderzijds geeft het pakket bv. bij module 1 de keuze aan de leerkracht tussen 2 verschillende werkvormen en bij module 3 verschillende mogelijke uitbreidingsoefeningen. Er kan dus geconcludeerd worden dat het lessenpakket aandacht heeft voor de verschillende leerstijlen doordat het inzet op verschillende media en werkvormen.

Kwaliteit van het materiaal

Het ontwikkelde lessenpakket is uitgebreid en heeft aandacht voor alle verschillende topics rond desinformatie. De kwaliteit van het educatief materiaal is correct en up-to-date. Dit kan afgeleid worden uit de voorbeelden en artikels die het pakket aanhaalt bijvoorbeeld het artikel bij module 3 'Oekraïense jongen (15) met drone speelde sleutelrol in afwering Russische troepen nabij Kiev' of de voorbeelden omtrent de coronacrisis en het incident bij de Oscaruitreiking het afgelopen jaar. De informatie van het lessenpakket is ook correct aangezien dit ontwikkeld is door de organisatie 'Mediawijs' (het Vlaamse Kenniscentrum Digitale en Mediawijsheid). Zij kunnen beschouwd worden als experts rond dit thema.

De werkvormen passen ook bij de vermelde inhoud en de opgegeven leerdoelstellingen. Het materiaal dat is uitgewerkt, is divers, uitgebreid en activerend. De leerlingen worden op verschillende manieren uitgedaagd en ontwikkelen hierdoor de kritische vaardigheden die het lessenpakket als algemene doelstelling vooropstelt. Er zijn ook reflectieve oefeningen opgenomen in het lessenpakket, die focussen op de leerling zijn eigen gebruik van media. Als voorbeeld heb je de reflectieve oefening bij module 1 'kwam jij al in aanraking met desinformatie?'. Ook het materiaal dat bij deze werkvormen horen, is volledig uitgewerkt en meteen te gebruiken. Een pluspunt hierbij is dat de PowerPoint niet enkel te downloaden is in pdf waardoor de leerkracht ook eigen input kan toevoegen. Een ander pluspunt is de duidelijke en overzichtelijke handleiding voor leerkrachten. Aan het begin van het lessenpakket staan er 9 tips voor lesgeven rond dit thema. Deze tips lijken op het eerste gezicht misschien logisch, maar zijn wel noodzakelijk om in het achterhoofd te houden. Leerkrachten hier nog even op bewustmaken, maakt dit lessenpakket nog kwalitatiever. Daarnaast staan er binnen de verschillende modules ook voor de leerkracht zelf optionele doorverwijzingen naar meer achtergrondinformatie, mogelijke bijvragen die gesteld kunnen worden, speakernotes bij de presentatie en vermelding van op voorhand door te nemen informatie door de leerkracht indien dit nodig is. Vervolgens kan de leerkracht naast het eigenlijke lessenpakket nog ondersteunend materiaal terugvinden op de website zoals een stappenplan volgens de HALT- methode om nieuws te controleren, een affiche met de elementen van een complottheorie en 6 tips om te praten met iemand die in een complottheorie gelooft. Vanaf december 2022 voorziet Mediawijs ook nog een bundel met gesprekstechnieken ter inspiratie.

Een derde voordeel van het lessenpakket is dat iedere module afzonderlijk behandeld kan worden in de klas. Zo heeft een leerkracht de mogelijkheid om zelf te bepalen of alle modules behandeld worden of niet. Eveneens kan er afgestemd worden horizontaal binnen eenzelfde graad binnen welk vak, welke module behandeld wordt en/of verticaal, over de verschillende leerjaren heen. Wel valt aan te raden, naar ons inzien, dat alle modules behandeld worden. Elke module bevat immers waardevolle

informatie die noodzakelijk is voor een goede kennis en het ontwikkelen van de kritische reflex. Een vierde en laatste pluspunt van het lessenpakket is eveneens terug te vinden op de website van mediawijs. Hier kan de leerkracht een koppeling naar de eindtermen terugvinden. Het is echter geen gebruiksvriendelijke tool en is er geen duidelijke verwijzing naar het specifieke educatieve pakket. Enig zoekwerk is dus wel nog nodig. Samengevat kan er gesteld worden dat het lessenpakket leerkrachten een mooie structuur geeft om rond het thema desinformatie te werken.

Niettegenstaande zijn er toch enkele minpunten terug te vinden in het lessenpakket. Zo is het jammer dat de leerdoelstellingen enkel worden vermeld bij de methodieken en niet in de online video. Voor de online video met bijhorende oefeningen wordt immers enkel de inhoud vermeld. Een tweede minpunt is dat de leerkracht geen informatie krijgt over de twee oefeningen die per video ontwikkeld zijn. De leerkracht kan dus niet nagaan of de leerlingen de inhoud van de video begrepen hebben indien ze dit individueel of als thuisopdracht maken. Kortom, de leerkracht verkrijgt geen informatie over de voorkennis van de leerlingen en kan bij de aanvang van de methodieken hier dan ook geen inschatting van maken. Dit kan verholpen worden door de quiz zelf te dupliceren via Mentimeter of Kahoot, maar dit is natuurlijk tijdsintensief. Een derde belangrijk nadeel is het tijdrovend karakter van het lessenpakket. Iedere module vraagt minstens 1 lesuur. Dit betekent dat als een leerkracht het volledige pakket zelf behandelt, hij/zij hier minstens 5 uren aan spendeert. Een laatste minpunt is de summiere behandeling van complottheorieën. Dit wordt sporadisch vernoemd in de verschillende modules en summier uitgelegd in de online video van module 4. In de oefeningen komt dit ook slechts kort aan bod. De leerlingen gaan hier dus niet in de diepte mee aan de slag. Wel hebben de makers afzonderlijk 2 affiches ontwikkeld maar, dit materiaal wordt niet opgenomen in het pakket en ook niet behandeld in een methodiek.

Doelgroep

Op de website waar het lessenpakket kan gedownload worden, staat de doelgroep 13 jaar t.e.m. 18 jaar vermeld. Desondanks legt dit pakket de nadruk op leerlingen van de 2^e graad. Niettemin is dit pakket inzetbaar voor alle graden in het secundair. Dit is ook af te leiden aan de koppeling naar de eindtermen op de website.

Het lessenpakket probeert zoveel mogelijk aansluiting te zoeken naar de leefwereld van jongeren. Dit doen ze ten eerste door gebruik te maken van de online video waarin ze jongeren zelf ook aan het woord laten. In de video proberen ze de leerlingen ook te prikkelen door het belang van het thema aan te duiden. Dit belang wordt op een duidelijke manier aangekaart door experts. Ook andere (sociale) media die ze gebruiken, stemmen ze af op de leefwereld van jongeren bijv. bij de invulbladen maken ze gebruik van QR-codes, aantrekkelijke lay-out via foto's, enzovoort.

Ten tweede zijn voorbeelden die ze gebruiken recent, zoals de oorlog in Oekraïne of het voorval op de Oscaruitreiking. Daarnaast laat het pakket toe dat de leerkracht en/of leerlingen andere voorbeelden hanteren. De werkvormen zijn m.a.w. makkelijk toepasbaar op andere voorbeelden vanuit de leefwereld van jongeren. Dit maakt ook dat de leerkracht zelf het niveau kan bepalen, bv. binnen een klasgesprek een onderwerp gebruiken dat iets complexer is en leerlingen uit de 3^e graad meer uitdaagt. Ten derde moeten leerlingen binnen de modules zelf ook op zoek gaan naar voorbeelden vanuit hun eigen leefwereld, reflecteren over hun eigen gebruik waardoor ze de theorie direct ook ervaren. Tot slot is er in de werkvormen afgewisseld tussen individueel groepswork en klassikaal te werk te gaan. Dit maakt dat de leerkracht de ruimte heeft om het niveau van de leerlingen in te schatten en hiertussen te differentiëren. Indien de leerkracht kiest voor een groepswork kunnen sommige leerlingen trager te werk gaan dan andere. De leerkracht kan ook extra oefeningen geven aan leerlingen die al sneller klaar zijn. Zo geeft het lessenpakket bijvoorbeeld een algemene uitdaging per klas die start in het voorjaar 2023. Leerlingen die al klaar zijn kunnen hier verder mee aan de slag gaan of de leerkracht kan nog extra stellingen voorzien als uitbreiding, enz.

Analyse 'what's new' - Mediawijs

Doel van het materiaal

De analyse van dit lessenpakket zal meer inhoudelijk toegelicht worden t.o.v. van het voorgaande lessenpakket, daar dit pakket beknopter is. Mediawijs heeft in samenwerking met de Kazerne van Dossin een educatief pakket ontwikkeld ('*what's new*') om jongeren bewust te maken van de gevaren van '*fake news*' en complottheorieën, alsook om zichzelf hiertegen te wapenen. Het educatief pakket wil jongeren aanleren welke kritische vragen ze moeten stellen om '*fake news*' en complottheorieën te ontmaskeren. De jongeren leren o.a.:

- verhalen bedenken volgens de klassieke structuur van een complot. Zo ontdekken ze dat we allemaal wel in staat zijn om geloofwaardige nepverhalen te verzinnen;
- nadenken over hoe lang iets "geheim" kan worden gehouden. Op die manier komen ze er zelf achter dat om diverse redenen niet zo eenvoudig is;
- nadenken over welke gebeurtenissen een bepaalde theorie al dan niet geloofwaardig maken. Zo leren ze dat complottheorieën inspelen op onze frustraties, hoop of andere gevoelens;
- onderzoeken welke informatiebronnen voor hen meer en minder betrouwbaar zijn.

Het pakket bestaat uit een handleiding voor leraren, een presentatie die voorafgaat aan een workshop complotdenken die plaatsvindt in de Kazerne van Dossin, een set van werkbladen die de leerlingen tijdens de presentatie kunnen invullen, en een affiche complotdenken en propaganda (die checklists

bevatten om af te toetsen of iets al dan niet kan beschouwd worden als propaganda en/of als complottheorie). Propaganda wordt in dit lessenpakket als onderdeel van de bredere term 'desinformatie' beschouwd, een term waaronder ook het begrip 'fake news' valt. De bovenstaande leerdoelen worden elk apart als objectief genomen tijdens de opdrachten in de voornoemde onderdelen van het lessenpakket. In dit opzicht komt het lessenpakket via zijn opdrachten tegemoet aan de door hen vooropgestelde en kunnen deze op een gemakkelijke manier aan leerdoelen omtrent burgerschapseducatie gekoppeld worden. Voor de presentatie (les) en bijhorende opdrachten moet de leerkracht 2 à 3 lesuren voorzien. Als media hebben de leerkrachten voor dit lessenpakket enkel een computer en beamer nodig. Dit om de presentatie vlot te kunnen afbeelden en de slides tijdens de lessen aan te passen waar dit gevraagd wordt (zie infra).

Methode en inhoud

1. De handleiding voor leraren

De handleiding voor leraren die je kan downloaden via de website, wordt opgedeeld in het onderwerp 'complottheorieën' en het onderwerp 'propaganda'. Deze laatste kan je beschouwen als een vorm van desinformatie (Mediawijs, 2022).

Als eerst geeft de handleiding zes tips mee die je als leerkracht best onthoudt bij het lesgeven over propaganda en complottheorieën. Deze tips zijn de volgende:

- 1) *The time is now*: besteed reeds op een rustig moment aandacht aan 'fake news' of complottheorieën in de klas. Zo heb je controle over het onderwerp. Wacht niet tot leerlingen zelf vol overtuiging complottheorieën beginnen vertellen in de les.
- 2) *Emoties hebben aandacht nodig*: de eerste reflex als leraar is om alles objectief te bekijken: met feiten beargumenteren. Maar propaganda en complottheorieën spelen in op aanwezige emoties of wakkeren er nieuwe aan. Zeker als het gaat over onderwerpen die leerlingen belangrijk vinden (religie, favoriete sportclub, liefde voor dieren, het klimaat, gezondheid, ...). Vraag dus niet om alles rationeel te bekijken, want dan krijg je vermoedelijk 'sociaal-wenselijke antwoorden' of trekken leerlingen zich misschien terug. Ga dieper in op wat leerlingen voelen: laat hen luisteren naar anderen en toon appreciatie voor hun betrokkenheid.
- 3) *Focus op vragen*: probeer niet direct te vragen naar analyses of meningen als je met je leerlingen propaganda of complottheorieën bespreekt. Nodig hen eerder uit om zo veel mogelijk vragen te stellen bij filmpjes, affiches of teksten. Elke nieuwe vraag prikkelt de nieuwsgierigheid, maar zet ook aan om zélf naar antwoorden te zoeken. Bestempel antwoorden van leerlingen ook niet als 'fout' of 'juist', maar vraag door en zet zo aan tot nadenken.

- 4) *Focus op diversiteit*: propaganda en complottheorieën bloeien vooral onder gelijkgestemden. Probeer de groepen open te breken door een brede waaier aan inzichten te geven. Een andere mening nodigt uit om een eigen standpunt te verdedigen, te beargumenteren en misschien bij te schaven. Het luisteren naar verschillende meningen kan begrip opwekken voor de anderen.
- 5) *Noem het niet zomaar 'zever' of 'dom'*: Misschien snap je écht niet hoe iemand zich zo heeft laten misleiden door propaganda of een complottheorie. Maar besef dat het technieken zijn die perfect inspelen op frustraties, angsten of andere gevoelens. Wetenschap, overheid of media bieden soms onvoldoende antwoorden. Propagandisten en complotdenkers bieden dat antwoord vaak wel (ook al is het niet volledig juist). Een fout antwoord kan soms meer geruststellen dan geen antwoord. Dit betekent niet dat de leerling dom is, maar zich misschien zorgen maakt of gefrustreerd is. Ga op zoek naar redenen waarom iemand iets gelooft, in plaats van het meteen trachten te weerleggen.
- 6) *Zet fouten recht*: misleidende communicatie weerleggen is niet altijd eenvoudig. Je bezit niet de nodige expertise over elk onderwerp. Bovendien is iemand soms zo overtuigd van zijn of haar gelijk dat elk tegenargument in het niets verdwijnt. Complotdenkers geloven dat gebrek aan bewijs voor het complot het gevolg is van een doofpotoperatie. 'De elite' heeft zagezegd alle bewijsmateriaal vernietigd. Toch is het belangrijk om onjuiste informatie te benoemen. Niet om complotdenkers of propagandisten te overtuigen, maar wél om de (andere) leerlingen een brede waaier aan perspectieven mee te geven.

Om met complottheorieën aan de slag kunnen gaan in de klas, werd een workshop ontwikkeld. Deze workshop betreft een klassikale uitstap naar de kazerne van Dossin. Aan de hand van de interactieve 'What's New'-app worden de leerlingen rondgeleid door de kazerne van Dossin. Deze app toont de leerlingen de rol van propaganda en complottheorieën in de verspreiding van haat. Op deze manier kom je te weten hoe die mechanismen meespeelden in de realisatie van een genocide. Via hun smartphone of tablet versmelten heden en verleden op een authentieke locatie. Tijdens deze tocht geeft de app tips om propaganda en haatspraak te ontmaskeren.

Vooraleer de uitstap naar de kazerne plaatsvindt, moeten de leerlingen bekend zijn met volgende basiskennis door de leerkracht aangebracht (zie 2.: presentatie voor de workshop):

- Wat is propaganda?
- Wat zijn de kenmerken?
- Hoe wordt het gebruikt?
- Door wie wordt het gebruikt?
- Wat is het doel?

De handleiding voor de leraar biedt eveneens een alternatieve opdracht aan voor de workshop, die men gewoon in de klas kan uitvoeren. Bij deze opdracht moeten de leerlingen zelf propaganda creëren aan de hand van de complot- en propaganda-affiches (zie: 4. Affiches complottdenken en propaganda) De opdracht kent de volgende doelstellingen:

- De leerlingen ontdekken dat ze al heel wat propaganda technieken kennen en beheersen;
- De leerlingen kennen de 4 belangrijkste propagandatechnieken;
- De leerlingen beseffen dat propaganda vandaag in diverse vormen voorkomt.

De volgende structuur en timing wordt gehandhaafd bij de hiervoor omschreven opdracht:

1. De context schetsen (5')

De leerlingen leven op het fictieve eiland 'Flapolatië'. Op het eiland is de gelijkheid van mannen en vrouwen zeer belangrijk: iedereen moet kunnen werken, iedereen wordt gelijk betaald, iedereen heeft dezelfde vrijheden. Ook de manier waarop beslissingen tot stand komen, is gedeeld en gedragen: alles moet gezegd kunnen worden, iedereen heeft een stem in het debat, beslissingen zijn het gevolg van een compromis. Die cultuur van vrije meningsuiting loopt niet altijd van een leien dakje. Er zijn behoorlijk wat botsingen en discussies tussen verschillende groepen in de samenleving.

De cultuur op het naburige eiland 'Fringarije' is heel anders. Alle beslissingen worden genomen door één leider. Hij kan alles bepalen en beslissen. Ook de man-vrouw verhoudingen zijn anders: alleen mannen mogen buitenhuis werken, thuiswerk wordt niet vergoed, mensen huwen met partners die voor hen gekozen worden. De bewoners leven in harmonie en als één groep samen. De bewoners van Fringarije hebben de gewoonte om steeds heel lief te zijn voor elkaar. Conflicten worden zoveel mogelijk vermeden. Iedereen weet wat van hem en haar verwacht wordt.

Van de ene dag op de andere krijgt het eiland Fringarije te maken met een zware insectenplaag. Het eiland wordt verwoest door de hongerige insecten. Er sterven mensen omdat er niet genoeg voedsel is voor iedereen. De bewoners van Fringarije zoeken hun toevlucht op nabijgelegen eilanden. Zo gebeurt het dat op een dag honderden vluchtelingen aanmeren op het eiland Flapolatië. Helemaal volgens de traditie wordt er in Flapolatië een volksstemming gehouden die zal bepalen óf, hoe lang en onder welke voorwaarden de Fringarijnen mogen blijven.

2. Groepsdiscussie (10')

Er moet samen met de leerlingen besproken worden wat de mogelijke gevaren zijn van de komst van de Fringarijnen:

- Voor de bewoners van Flapolatië
- Voor de volksgezondheid

- Voor de ecologie
- Voor de politieke situatie
- Voor de economie
- Voor de onderlinge relaties tussen eilandbewoners
- ...

Welke kansen de komst van de Fringarijnen meebrengen:

- Voor de bewoners van Flapolatië
- Voor de volksgezondheid
- Voor de ecologie
- Voor de politieke situatie
- Voor de economie
- Voor de onderlinge relaties tussen eilandbewoners.
- ...

3. Propaganda maken (20')

Vervolgens dient de klas opgedeeld te worden in 2 groepen. De ene groep is voorstander van de komst van de Fringarijnen, de andere groep is tegen. Laat leerlingen niet zelf kiezen in welke groep ze zitten!

- De leerlingen werken per twee een propaganda-plan uit om mede-Flapolatiërs te overtuigen van hun standpunt.
- Mogelijke vragen die de leerlingen kunnen helpen bij het uitwerken van ideeën:
- Tot welke groep in de samenleving richten ze zich (bv: rijken/armen, werkgevers/werknemers, jongeren/ouderen, mannen/vrouwen,...)?
- Welke boodschap zou deze groep het meest overtuigen (bv: waaraan hechten Flapolatiërs die tot deze groep behoren)?
- Wat is de meest geschikte vorm om deze doelgroep te bereiken (bv: posters, gesprekken, internetcampagnes, film, radioprogramma, ...)?
- Willen ze de die hard tegenstanders bereiken of zich eerder richten op de gematigden of de onbeslistten?

De leerlingen moeten ook één idee visueel uitwerken.

4. Doe de check! (5')

De leerlingen moeten hun resultaat op de bank laten liggen. Volgens een rotatiesysteem bekijkt elk groepje de voorbeelden van de andere groepjes. Daar onderwerpen ze de propaganda aan de checklist op hun bladwijzer/de affiche. Bij meer dan 5 checks, gaat het om sterke propaganda. Elk groepje laat een post-it (of een blaadje) achter bij de voorbeelden die de test hebben doorstaan.

5. Bespreek klassikaal (10')

Tot slot gaan de individuele leerlingen bij de propaganda staan die zij zelf het sterkst vinden. Hun reden hiervoor wordt klassikaal besproken. Eveneens moeten enkele leerlingen aan de hand van de affiche of de bladwijzer hun keuze te verantwoorden. De voorbeelden kunnen opgehangen worden in de klas, ter herinnering aan de kracht van propaganda.

Op het einde van de handleiding voor leraren worden nog enkele links weergegeven die de leerkracht kan gebruiken voor meer inspiratie over complotten en een link naar een video met een expert aan het woord over hoe je in de klas met complotten aan de slag kan.

2. Presentatie workshop complotdenken

Naast de handleiding voor leraren biedt het pakket een presentatie aan in het kader van de workshop complotdenken. Bij deze presentatie worden eerst enkele voorbeelden van complottheorieën weergegeven. Daarna wordt een opdracht voor de leerlingen toegelicht. De leerlingen moeten in groepjes van +/- 4 leerlingen een verhaal verzinnen volgens de kenmerken van een complottheorie (die vermeld staan op de slide) en aan de hand van de voorbeelden op de voorgaande slides (Beatlemania). Het doel van deze opdracht is om jongeren te laten inzien dat mensen in staat zijn om zulke verhalen te verzinnen.

De leerkracht dient de verhalen van de leerlingen te structureren op de volgende slides, waarbij de leerlingen daarna voor elk verhaal moeten stemmen of het verhaal al dan niet verzonnen is.

Wanneer deze opdracht is afgerond, volgt er een slide waar de theoretische basis van een complot en een complottheorie wordt toegelicht.

Voor de tweede opdracht moeten de leerlingen opnieuw in groepjes van dezelfde grootte worden verdeeld. Deze opdracht gaat na hoe lang men geheimen kan bewaren. Leerlingen bespreken wanneer je een geheim bewaart, wanneer je dit doorvertelt, of mag door vertellen. Daarna wordt klassikaal besproken waarom geheimen soms uitkomen (een lijst met redenen staat vermeld op de slide). Later wordt een filmpje getoond waarin migranten door de Kroatische grenzen 'breken'. Het filmpje is zo

opgebouwd dat de migranten als een dreiging worden aangezien. Na het bekijken van het filmpje moeten de leerlingen een reflectie-oefening maken en de volgende vragen bespreken in de klas:

- Welke gebeurtenissen in de wereld maken deze theorie geloofwaardig?
- Welke gebeurtenissen kunnen mensen er doen aan twijfelen?
- Wie zou deze theorie (bewust) verspreiden?

De antwoorden van de leerlingen dienen gebundeld te worden.

Verder krijgen de leerlingen een 'omvolkingstheorie' aangeboden (deze sluit aan bij het filmpje dat daarvoor bekeken hebben). Deze dienen ze door te nemen. Op basis van de vorige reflectie-oefening, dienen de leerlingen te argumenteren of deze theorie gevaarlijk is, of niet.

Daarna dient de leerkracht enkele complottheorieën naar keuze aan de leerlingen te tonen (er staan enkele voorbeelden in de presentatie met hun achtergrondinformatie (de moord op John F. Kennedy, 9/11 was een inside job, bewijs voor ufo's en buitenaards leven, maar dit wordt verborgen voor de burger, chemtrails verspreiden gevaarlijke stoffen...). Aan de leerlingen wordt gevraagd waarom zij aangetrokken worden tot bepaalde theorieën en waarom ze in meer of mindere mate in bepaalde theorieën geloven. Wanneer de leerlingen dit hebben besproken en toegelicht, dient de leerkracht, aan de hand van voorbeelden, de redenen op te noemen waarom men kan aangetrokken worden door bepaalde complottheorieën. Deze zijn de volgende:

- I. Vaak vertrekken complottheorieën vanuit terechte vragen of frustraties;
- II. Een complottheorie biedt antwoorden (maar niet altijd de juiste) (er wordt een filmpje getoond dat uitleg geeft over hoe goede communicatoren inspelen op jouw zorgen en frustraties om valse berichten aantrekkelijk te maken);
- III. Er bestaan echte complotten (hierna worden voorbeelden getoond van echte complotten;)
- IV. Soms is het gewoon leuk.

Daarna wordt de vraag gesteld hoe complottheorieën ontstaan. Hierbij worden twee voorbeelden besproken (Bill Gates en het coronavirus, en de joden en hun heerschappij over de wereld). Op deze manier krijgen leerlingen inzicht over hoe complottheorieën tot stand komen en hoe diep dit historisch geworteld kan zijn.

Op het einde van de presentatie wordt een overzicht gegeven van alle belangrijke dingen die de leerlingen dienen te onthouden. Deze samenvatting vormt een terugkoppeling naar alle zaken waarrond de leerlingen hebben moeten oefenen doorheen de presentatie:

- We zijn in staat om geloofwaardige nepverhalen te verzinnen;
- Iets lange tijd geheimhouden is niet zo eenvoudig;

- Afhankelijk van onze eigen verlangens, frustraties, ideeën... zijn bepaalde complottheorieën aantrekkelijk;
- Je kan complottheorieën meestal herkennen aan hun bepaalde structuur;
- Denk steeds na over welke media jij geloofwaardig vindt en waarom je ze kan vertrouwen;
- Ga in gesprek met anderen over media voor extra inzichten.

3. Werkbladen bij de workshop complotdenken

Ook worden in het educatief pakket werkbladen aangeboden die men kan gebruiken bij voornoemde presentatie. Op de werkbladen wordt de opdracht gegeven aan de leerlingen om een gelijkaardig verhaal te verzinnen als het voorbeeld over de dood van Paul McCartney. De leerlingen krijgen hier een bepaalde structuur voor voorgeschoteld. Later worden alle verhalen klassikaal besproken en vergeleken met elkaar. Daarna moeten de leerlingen beslissen of de verhalen geloofwaardig zijn of niet en op basis van welke criteria ze dit denken. Er worden hiervoor voorbeelden gegeven van machtige groepen, mogelijke voordelen die die machtige groep kent, en groepen voor wie het plan van de machtige groep nadelig zou zijn.

- a. Een (machtige) groep... (de populaire popgroep The Beatles)
- b. ...heeft een geheim plan... (de dood van muzikant Paul McCartney verzwijgen)
- c. ...dat nadelig is voor de meerderheid... (de fans weten niet dat hun idool dood is)
- d. ...en een voordeel oplevert voor die (machtige) groep (de andere Beatles blijven veel geld verdienen).

De tweede opdracht die op de werkbladen wordt uitgewerkt gaat rond het bewaren van geheimen. De hoofdvraag hierbij luidt: "Hoe lang kan je iets geheimhouden?". De leerlingen krijgen enkele geheimen voorgeschoteld die ze moeten rangschikken. Welk geheim zou het langst bewaard worden en welk geheim het minst lang?

De geheimen:

1. Samen met je broer heb je ooit geld gestolen van je moeder.
2. Je hebt een limonade gemaakt met geheime ingrediënten. De limonade verkoopt in grote getale over heel de wereld.
3. Je doet met je wetenschappelijk team in het geheim medische experimenten op een groep van 400 mensen. Ze zijn ziek, maar je geeft hun geen werkende medicatie. Je wil zien wat het effect is.
4. Je organisatie infiltreert in de overheid. Je wil overal "spionnen" hebben die je vertellen welke plannen er worden gemaakt. Om plannen te dwarsbomen, steel je ook documenten.
5. Je hebt als president van de VS een relatie met een stagiaire.

De volgende vragen dienen hierbij gesteld te worden:

- Zou dit een geheim mogen blijven? Of moet dit aan het licht komen?
- Waarom zou iemand die het weet, het geheim doorvertellen? Aan wie?
- Hoe lang zou je het geheim kunnen bewaren? (dit mag een wilde gok zijn)

De leerlingen moeten de geheimen in een tabel plaatsen die aan de hand van voornoemde vragen is opgesteld.

Opdracht drie van de werkbladen behoort bij het Kroatisch filmpje in de presentatie waarbij migranten op een dreigende manier de grens over willen steken. De volgende vragen hierover worden samen in de klas besproken:

- Welke gebeurtenissen in de wereld maken deze theorie geloofwaardig?
- Welke gebeurtenissen kunnen mensen eraan doen twijfelen?
- Wie zou deze theorie (bewust) verspreiden?

In de presentatie staat een link naar een filmpje dat theorieën toelicht over de dood van Princess Diana, maar niet vertelt wat er wél gebeurd is. Bovendien zeggen de makers van de video expliciet in hun disclaimer dat de uitspraken in de video NIET gebaseerd zijn op wetenschappelijk onderzoek. Het blijven slechts theorieën. Dit filmpje geeft dus geen antwoord op wat er is gebeurd. Bovendien is het als buitenstaander onmogelijk om dit allemaal uit te zoeken. De bronnen die daar onder worden weergegeven geven informatie over de dood van Diana. De vraag wordt gesteld welke bron de leerlingen het meest geloofwaardig vinden en waarom.

Daarna krijgen de leerlingen nog andere bronnen aangereikt die vertellen over de dood van Diana. Deze moeten ze in een tabel plaatsen waarin ze aangeven wat de datum is van de publicatie en wie de auteur is van het artikel/bericht/filmpje. In de andere tabellen moeten de leerlingen aangeven waarom een bepaalde bron geloofwaardig is, en waarom een bepaalde bron niet geloofwaardig is. Daarna dienen ze een rangschikking te maken van de drie bronnen die ze als het meest geloofwaardig beschouwen.

4. Affiche complotdenken en propaganda

Als vierde biedt het pakket affiches aan die een soort checklist vormen om te bepalen of iets al dan niet een complottheorie of propaganda is. Op de affiches staan enkele criteria die de leerlingen toepassen op het verhaal/nieuws dat ze willen analyseren. Indien de leerling meer dan de helft van de criteria op de fiche heeft aangeduid, zegt de fiche dat het waarschijnlijk gaat om een complottheorie of om propaganda. Onderaan de fiches worden telkens nog enkele aandachtspunten aangestipt waar

de leerlingen rekening mee moeten houden wanneer ze een bepaalde theorie/nieuwsbericht analyseren. Deze zijn als volgt:

Een complottheorie heeft een vaste structuur:

- Een (machtige) groep...
- ...heeft een geheim plan...
- ...dat nadelig is voor de meerderheid...
- ...en een voordeel oplevert voor die (machtige groep).

De kracht van goede propaganda hangt af van de volgende hoofdkenmerken:

- Inspelen op emoties
- Aanvallen van tegenstanders
- Vereenvoudigen van informatie
- Afstemmen op een bepaalde doelgroep.

Deze affiches zijn ook nog voor elk onderwerp apart beschikbaar als bladwijzer.

Kwaliteit van het materiaal

Het lessenpakket werd ontwikkeld door 'Mediawijs'. Dit is het Vlaamse Kenniscentrum Digitale en Mediawijsheid van de Vlaamse overheid en imec vzw. Mediawijs helpt naar eigen zeggen de inwoners van Vlaanderen en Brussel om digitale technologie en media actief, creatief, kritisch en bewust te gebruiken en begrijpen. Jaarlijks brengen zij minstens 4 expertengroepen samen om de stand van zaken over een bepaald thema te bespreken en eventueel onderzoek op te starten. Mediawijs zegt voortdurend op de hoogte te blijven van de meest recente ontwikkelingen in het media(wijze) gedrag van burgers. Ook bij de visie- en beleidsontwikkeling over digitale en mediawijsheid in Vlaanderen, Brussel, België en Europa is Mediawijs nauw betrokken. Mediawijs ontwikkelt onder meer beleidstools en whitepapers, staat lokale besturen bij in het uitstippelen van een mediawijsbeleid en is een voorname partner van verschillende middenveldorganisaties en verenigingen (Mediawijs, 2022). Aan de hand van deze informatie kan men besluiten dat het materiaal aangeboden in het educatief pakket goed gefundeerd is.

Wat betreft didactische werkvormen en de basis waarop ze gestoeld zijn, vinden we in het educatief pakket er een aantal terug waarvan wetenschappelijk bewezen is dat ze werken. Zo is er o.a. aandacht voor diverse werkvormen (klasdiscussies (debat), workshop, werken in groep, individuele opdrachten, reflectie-opdrachten...). Regelmatig worden bij de opdrachten de doelstellingen verduidelijkt, zodat duidelijk is wat verwacht wordt dat de leerling op het einde van de rit beheerst. Om hieraan tegemoet

te komen wordt bij de opdrachten in het lessenpakket telkens aandacht besteed het kritisch bewustzijn van de leerlingen, alsook wordt er verschillende keren klassikaal gereflecteerd bij een opdracht.

Ook de tips in het begin van de workshop zijn een meerwaarde. Hier kan de leerkracht terug naartoe grijpen indien deze het overzicht of zijn objectiviteit dreigt de verliezen. Ze vormen eveneens een goede leidraad bij het reguleren van het *'hidden curriculum.'*

Door de diverse opdrachten en de workshop worden de leerlingen steeds op een verschillende manier uitgedaagd en geprikkeld. De leerlingen worden verwacht zelf denkoefeningen te maken en worden op diverse manieren zelfstandig of in groep aan het werk gezet.

De voorbeelden die worden gebruikt in het lessenpakket worden steeds van hun bronnen voorzien, zodat de leerkracht telkens extra informatie kan verkrijgen indien zij zelf niet zo bekend zijn met het voorbeeld.

De voorbeelden van complottheorieën en propaganda die in het lessenpakket worden gebruikt zijn echter niet allemaal even actueel. Zo worden 'Beatlemania', de dood van Princess Diana, 9/11 etc. besproken. Dit zijn onderwerpen waar de leerlingen die vandaag in het SO zitten minder affiniteit mee hebben omdat deze gebeurtenissen allemaal voor hun geboorte plaatsvonden. De leraar krijgt in het lessenpakket echter zelf wel ruimte om eigen voorbeelden te gebruiken. In dat opzicht kunnen er wel aanpassingen gedaan worden aan de inhoud om het meer actueel en passend bij de leefwereld van de leerlingen te maken.

Ook lijkt de leraar bij de opdrachten in dit lessenpakket een eerder leidende functie op zich te nemen, een positie die herdacht moet worden wanneer het gaat om het voeren van een open dialoog met de leerlingen omtrent burgerschapseducatie. Ook wordt er in het lessenpakket weinig aandacht besteed aan in welke context de didactische werkvormen het best worden uitgevoerd. Zo worden er geen richtlijnen gegeven over hoe men bijvoorbeeld tijdens het debat/klasdiscussies een open en veilig klasklimaat creëert. Daarnaast wordt vaak de opdracht gegeven om zaken klassikaal of in groep te bespreken, alsook moeten de leerlingen een debat voeren over een bepaalde complottheorie. Er wordt echter niet vermeld op welke manier de leerkracht deze besprekingen, discussies en het debat best opstelt (het volgen van een bepaalde gespreks-/debatstructuur) of faciliteert. Dit is een erg belangrijk gegeven om polarisatie te voorkomen (Van Alstein, 2018).

Doelgroep

Op de website staat vermeld dat het educatief pakket bedoeld is voor jongeren van 13 tot 18 jaar. Aangezien in het pakket de leerkracht vrij veel ruimte krijgt, kan de leerkracht de inhoud aanpassen aan de verschillende graden binnen deze leeftijdscategorie. Na het analyseren van de voorbeelden

blijken de meeste voorbeelden die worden gebruikt in de presentatie toch meer geschikt voor leerlingen van de 2^e en 3^e graad. De onderwerpen of theorieën die worden aangesneden, blijken toch van een bepaald niveau waarbij enige voorkennis over politieke terminologie e.a. wenselijk is. Ook het voeren van discussies in de klas vergt enige ervaring die bij jongere leerlingen zou kunnen ontbreken.

Bijlage 3: reflectieverslag.

Vergelijking educatief materiaal

Wanneer we de twee bovenstaande educatieve pakketten vergelijken met elkaar, zijn er enkele verschillen en gelijkenissen zichtbaar.

Zo vermelden beide pakketten de relevantie en het belang van de leerstof, en de leerdoelen waar elke leerling aan moet voldoen na de lessen. De relevantie om met deze thema's aan de slag te gaan in de klas komt ook overeen met de literatuur, waar er eveneens geduid wordt op het bespreekbaar maken van controverses. Deze controverses kunnen bijvoorbeeld tot uiting komen bij complottheorieën waar leerlingen verschillen in meningen en visies en dit uiten in termen van wij-zij. Evenzeer kadert nepnieuws binnen burgerschapsvorming aangezien dit recente en relevante thema's en onderwerpen in de maatschappij behandelt. Leerlingen een kritische zin laten ontwikkelen rond het omgaan met deze informatiebronnen, wordt dan ook gezien als één van de doelstellingen binnen burgerschapsvorming in het boek 'Omgaan met controverses en polarisatie in de klas' (Van Alstein, 2018).

Beide pakketten reiken de leerkrachten ook tips aan bij het behandelen van de thema's desinformatie, propaganda en complottheorieën. De inhoud van de tips zijn echter wel verschillend. Zo worden er bij het lessenpakket 'feitencheckers' tips gegeven over hoe een leerkracht dient om te gaan met reacties van leerlingen en welke vragen hij/zij hierrond kan stellen m.b.t. nepnieuws. Deze tips kunnen bijdragen tot een open en veilig klasklimaat, wat in de literatuur als een belangrijke voorwaarde wordt aangehaald bij het bespreken van mogelijks gevoelige thema's (Van Alstein, 2018). De tips binnen het lessenpakket 'What's New' focussen zich eerder op de rol als leerkracht en maakt hen bewust omtrent het 'hidden curriculum'. Tips of richtlijnen over het creëren van een open en veilig klasklimaat ontbreken bij dit pakket terwijl dit bij werkvormen zoals dialogen en discussies net belangrijk is (Van Alstein, 2018). Hierbij dient er wel opgemerkt te worden dat hoe een leerkracht omgaat met conflicten en polarisatie niet zomaar te herleiden is tot het afvinken van een checklijst. Het is als leerkracht dan ook vooral belangrijk om zich goed voor te bereiden (Verplancke et al., 2021).

Qua methode maken beide pakketten gebruik van diverse actieve werkvormen. Hierbij hebben beide pakketten aandacht voor het gebruik van actualiteit, dialoog en discussie waarbij er afgewisseld wordt tussen werken in groep(en) of klassikaal. Hierdoor wordt er gepoogd alle leerlingen aan te spreken op hun leerstijl en actief te betrekken. Door gebruik te maken van diverse werkvormen wordt er ook in zekere mate preventief gewerkt rond polarisatie doordat leerlingen bijvoorbeeld leren omgaan met verschillende meningen en zo mogelijks toleranter worden t.o.v. elkaar (Van Alstein, 2018). In

tegenstelling tot het pakket 'feitencheckers' legt het pakket '*what's new*' wel een focus op werkvormen in groep. Beide pakketten maken eveneens gebruik van min of meer dezelfde media.

Wat betreft de kwaliteit en inhoud van het materiaal kunnen we stellen dat beide pakketten in grote mate kwaliteitsvol zijn. Beide pakketten zijn opgesteld door 'Mediawijs', een organisatie die hun pakketten ontwikkelt aan de hand van expertengroepen, wetenschappelijk onderzoek en de actualiteit (zoals hierboven reeds toegelicht). Beide pakketten voorzien in gedifferentieerde werkvormen met daarbij ruimte voor de leerkrachten om zelf accenten te leggen. In het pakket 'feitencheckers' wordt enkel gebruik gemaakt van iets recenter bronnenmateriaal dan in het pakket van '*what's new*'.

De doelgroep waarop beide pakketten zich focussen is 13 t.e.m. 18 jaar. Toch merken we dat de inhoud en de opzet van de pakketten zich meer richten op leerlingen uit de 2^e en 3^e graad. Deze conclusie maken we aan de hand van de werkvormen en opdrachten die worden gehanteerd, en de voorbeelden die worden gebruikt om het theoretisch kader te ondersteunen en de leerlingen kritisch te doen nadenken. Dit vereist cognitieve capaciteiten die eerder verwacht kunnen worden bij oudere leerlingen. Wanneer men de lessenspakketten zou evalueren aan de hand van de taxonomie van Bloom, zou zowel het hoogste inhoudsniveau (metacognitieve kennis, als het hoogste gedragsniveau (creëren) bereikt zijn (Rombaut et al., 2020).

Vergelijking educatieve tools en noden leraren

Uit de interviews kan opgemerkt worden dat beide leerkrachten veel belang hechten aan burgerschapseducatie gedurende hun lessen.

Naast het leerplan wordt bij het selecteren van de concrete inhoud rekening gehouden met de interesses van de leerlingen, de leerlingkenmerken en de actualiteit. Op deze manier willen ze de leerlingen betrekken bij de inhoud van de lessen, wat op zijn beurt de kans vergroot op effectieve participatie. Daarnaast wordt bij de selectie van de werkvormen het belang van de afstudeerfinaliteit opgemerkt. Hier wordt in beide geanalyseerde lessenspakketten echter geen aandacht aan besteed.

Voorts is het belangrijk op te merken dat Lander tijdens het voorbereiden van zijn lessen weinig aandacht heeft voor het '*hidden curriculum*'. Het is dus mogelijk dat hij onbewust de leerlingen beïnvloedt door zijn eigen normen en waarden (Van Alstein, 2018). Desondanks vindt hij het wel belangrijk dat leerlingen worden aangezet tot kritisch nadenken bij alle thema's omtrent burgerschapseducatie en in het bijzonder rond '*fake news*'. Zowel Lander als Garance spenderen voldoende tijd rond het ontwikkelen van de kritische reflex bij de leerlingen als ze nieuws lezen zowel via sociale media als via andere media en/of platformen. In beide pakketten wordt er eveneens tegemoet gekomen aan het ontwikkelen van deze kritische reflex.

Het belang om diverse en actieve werkvormen te gebruiken wordt zowel in de literatuur als tijdens de interviews benoemd (Van Alstein, 2018). Zo is het merkbaar dat er werkvormen worden gehanteerd in de klaspraktijk waarbij samenwerking en wederzijdse ontvankelijkheid centraal staan zoals aangeduid in hoofdstuk 9 'Omgaan met controversie en polarisatie in de klas' (Van Alstein, 2018). Klasdiscussies en dialoog worden op verschillende manieren gehanteerd zodat leerlingen worden uitgedaagd door zo veel mogelijk hun eigen meningen te vormen en te uiten. Enkele randvoorwaarden voor deze werkvormen worden door de leerkrachten zelf vermeld:

- Maak afspraken en vermeld sancties zodat leerlingen duidelijk weten wat er van hen wordt verwacht;
- Creëer vanaf de start van het schooljaar een veilig en open klasklimaat. Wees zelf ook open;
- Selecteer de juiste werkvorm naargelang het onderwerp. Zo bemerkt Lander dat het belangrijk is om niet te starten met een klassikaal gesprek indien dit thema een onveilig klasklimaat teweeg kan brengen. Het voorbeeld van de veelgebruikte werkvorm die Lander vertelt, leunt aan bij een filosofisch gesprek (Van Alstein, 2018).
- Maak gebruik van de actualiteit om de leerstof dichter bij de leefwereld van de leerlingen te brengen. Dit wordt ook getracht in de geanalyseerde lessenspakketten.
- Wissel voldoende af tussen de werkvormen waarbij ook de verschillende leerstijlen aan bod komen.
- Laat de leerlingen zelf nepnieuws ontwikkelen of organiseer een extramurale uitstap;
- Gebruik verschillende media en maak het vooral visueel (video's). Op deze nood speelt het educatief pakket 'feitencheckers' goed op in.

Tot slot werden de leerkrachten bevraagd over waar de grootste nood zich momenteel bevindt met betrekking tot nepnieuws en complottheorieën. Beide beklemtonen hier vooral het belang om te werken rond nepnieuws en dan met name nepnieuws dat circuleert via sociale media. Ze merken op dat leerlingen een meer kritische reflex hebben rond complottheorieën terwijl dit vaak ontbreekt bij nepnieuws. Het aanreiken van een stappenplan of tool aan jongeren om hun nieuwsbronnen 'te factchecken' blijft dus noodzakelijk. Wel wordt er vanuit de literatuur gewaarschuwd dat dit mogelijk een averechts effect heeft betreffende mogelijke polarisatie. Inzetten op informatiegeletterdheid en factchecking zijn belangrijke kenmerken maar er moet ook ruimte en aandacht zijn voor de emoties, de vooringenomenheid van de leerlingen evenals de culturele context van de klas (Picone & Jurg, 2022).

Afgaande op het gevoerde vooronderzoek spitsen we ons bij de ontwikkeling van de workshop toe op desinformatie die verspreid wordt op verschillende sociale media.

Bijlage 4: Mentimeter - woordenwol

Digitaal nieuws

Enter a word	25
Enter another word	25
Enter another word	25

Submit

Nepnieuws

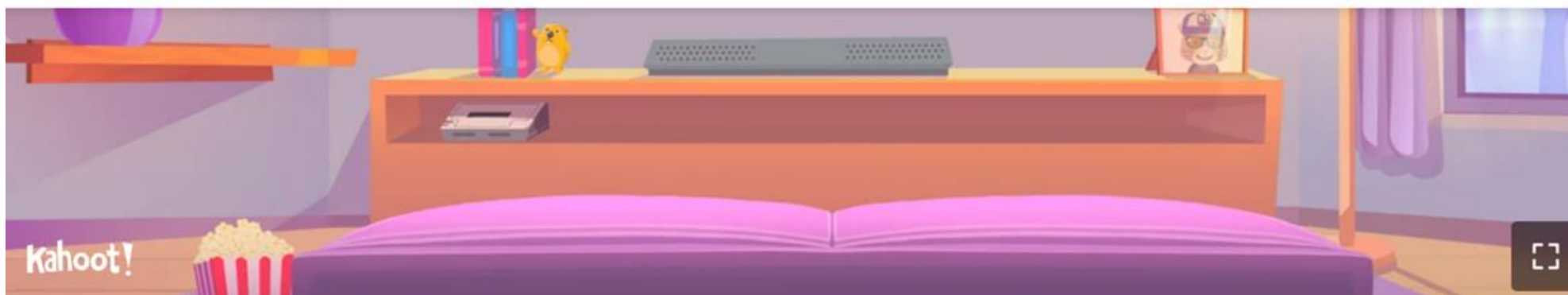
Enter a word	25
Enter another word	25
Enter another word	25

Submit

Bijlage 5: Kahoot – quiz: what's in a name?

Nepnieuws

Welke vorm is: "opzettelijk misleidende of bevooroordeelde informatie, gemanipuleerd verhaal of feiten, propaganda."

Over slaan

11

0

Antwoorden

▲ Misinformatie

◆ Desinformatie ✓

Welke vorm van misleidend nieuws wordt hieronder afgebeeld?

Over slaan

17

0

Antwoorden

▲ Haatspraak

◆ Satire ✓

● Slechte journalistiek

■ Clickbait

Phishing is bedoeld om mensen nieuwsgierig te maken en hen op een link te laten klikken

Over slaan

15

0

Antwoorden

▲ Waar

◆ Niet waar ✓

Welke vorm van nepnieuws wordt hieronder afgebeeld?

Over slaan

15

0

Antwoorden

▲ Complottheorie ✓

◆ Propaganda

Welke vorm van nepnieuws wordt hieronder afgebeeld?

Over slaan

0

Antwoorden

17

Zwangere vrouw gaat naar de dierentuin. Wat er toen gebeurde had NIEMAND kunnen voorspellen!

Ouderschap: Het maakt niet uit of je een mens bent of een dier, het moment dat je een ouder wordt zit altijd een geweldige ervaring zijn. Fleurd, mens of aap, een kind opvoeden van baby tot volwassenen is altijd ontzettend speciaal.

▲ Meme

◆ Satire

● Slechte journalistiek

■ Clickbait ✓

Welke vorm van nepnieuws wordt hieronder afgebeeld?

Over slaan

0

Antwoorden

17

Anonymized
@anonymized

Following

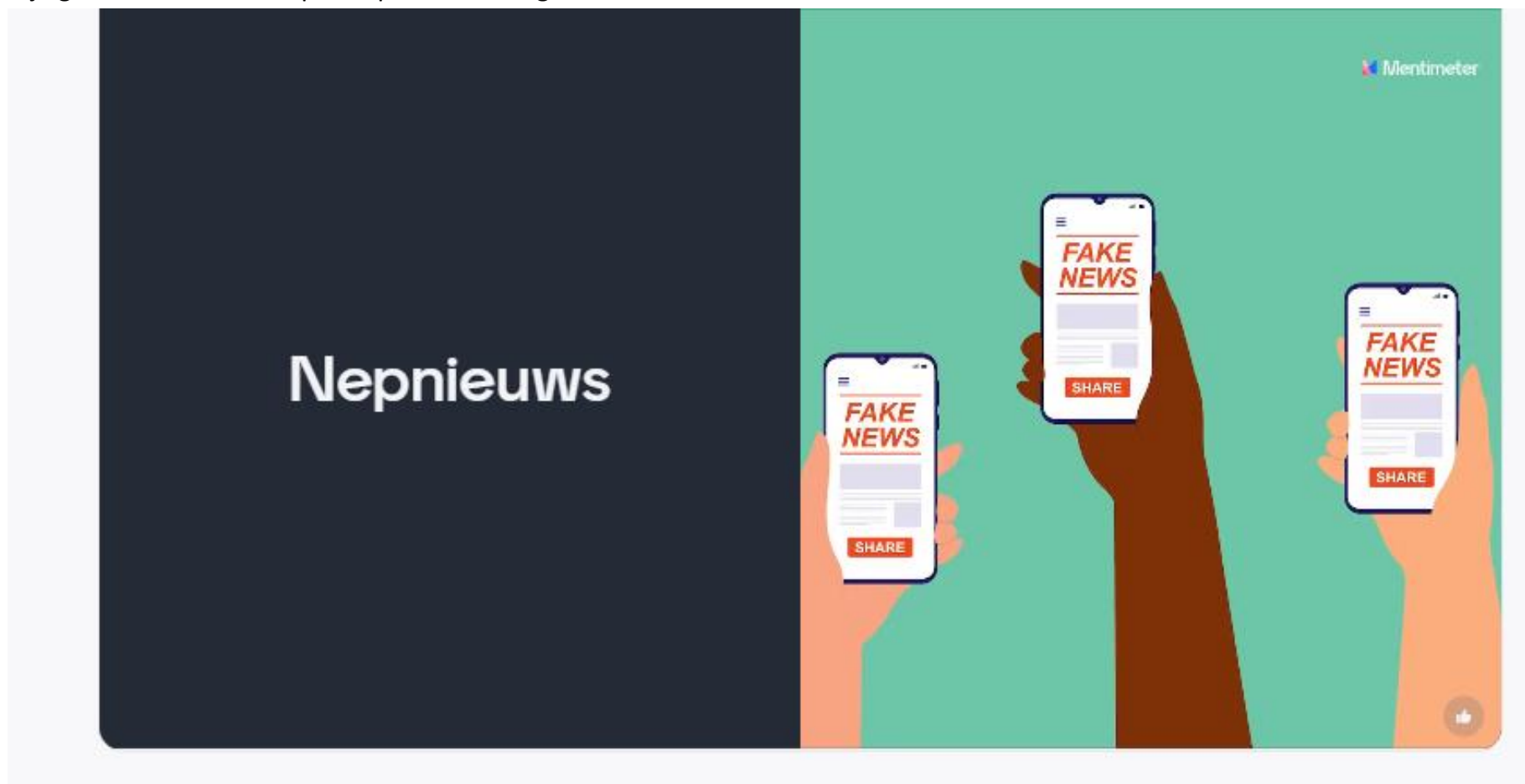
Replying to @realDonaldTrump

These greedy, bloodsuckers should ask their genocidal Iranian mullah master for protection !!! WE ARE TIRED OF PAYING FOR THESE SOCIALIST PARASITES !!!
#MAGA #RedWaveRising2018

▲ Hate speech ✓

◆ Propaganda

Bijlage 6: Mentimeter – quiz nepnieuws vroeger en nu.

Nepnieuws is ontstaan door de opkomst van het internet

Waar

Niet waar

In de krant staat geen nepnieuws

Waar

Niet waar

In de politiek kan nepnieuws gebruikt worden om mensen te beïnvloeden

Waar

Niet waar

TikTok is een betrouwbare nieuwsbron

Waar

Niet waar

Mensen geloven graag nieuws dat hun eigen mening bevestigt

Waar

Niet waar

Bijlage 7: begeleidende PowerPoint

Dia 1

BREAKING NEWS

Fake news op sociale media

Dia 2

 Mentimeter

WAAR DENK JIJ AAN

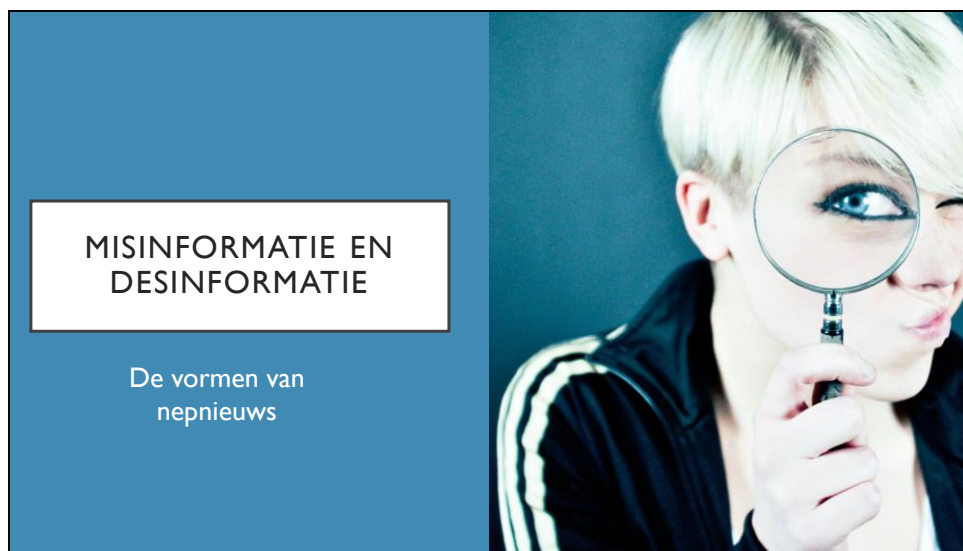
Scan de QR-code in je bundel.

Dia 3

<https://www.youtube.com/watch?v=zrq9a2CcgeA>

Dia 4

VERSCHILLENDE VORMEN VAN NEPNIEUWS: GROEPSWERK

1. Iedere groep kiest één van de onderstaande categorieën:

- Phishing en clickbait
- Complottheorieën en propaganda
- Haatspraak en memes
- Slechte journalistiek en satire

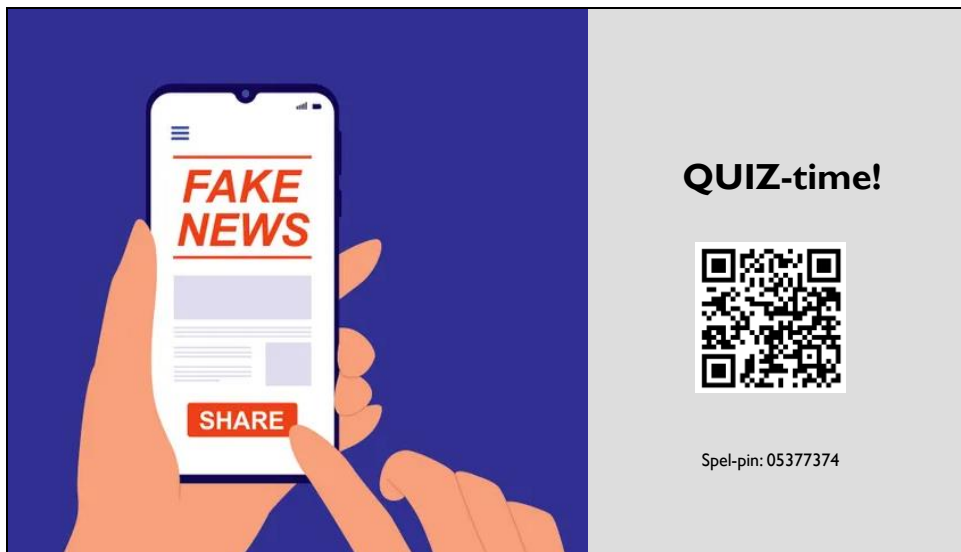

VERSCHILLENDE VORMEN VAN NEPNIEUWS GROEPSWERK

2. Hoe ga je te werk in je groepje:

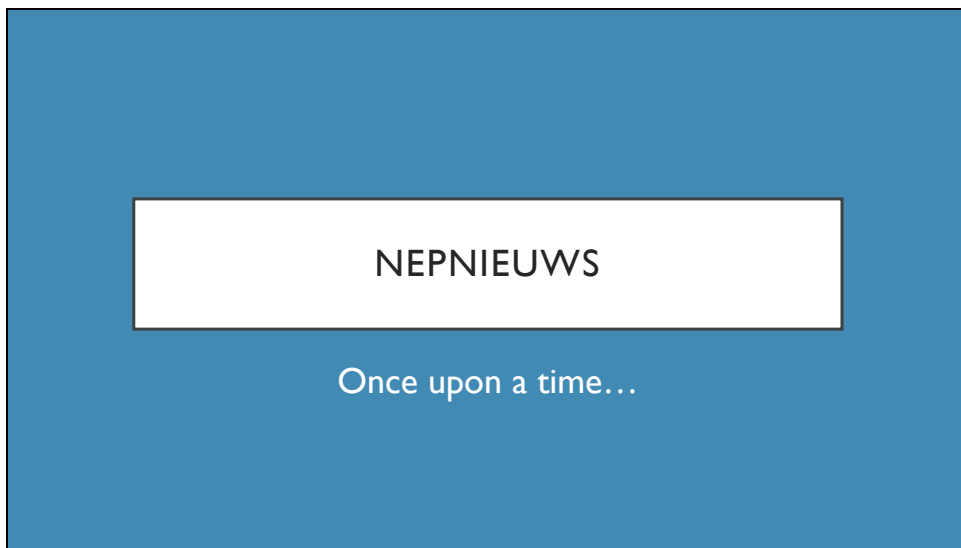
- Iedereen leest de informatie over de 2 vormen in zijn bundel.
- Overleg in je groep of iedereen dit begrijpt.
- Omcirkel de correcte term per vorm (misinformatie of desinformatie).
- Bedenk per vorm 2 voorbeelden.
- Eén groepslid presenteert klassikaal een vorm en gebruikt daarbij voorbeelden uit het groepswerk.

Dia 7

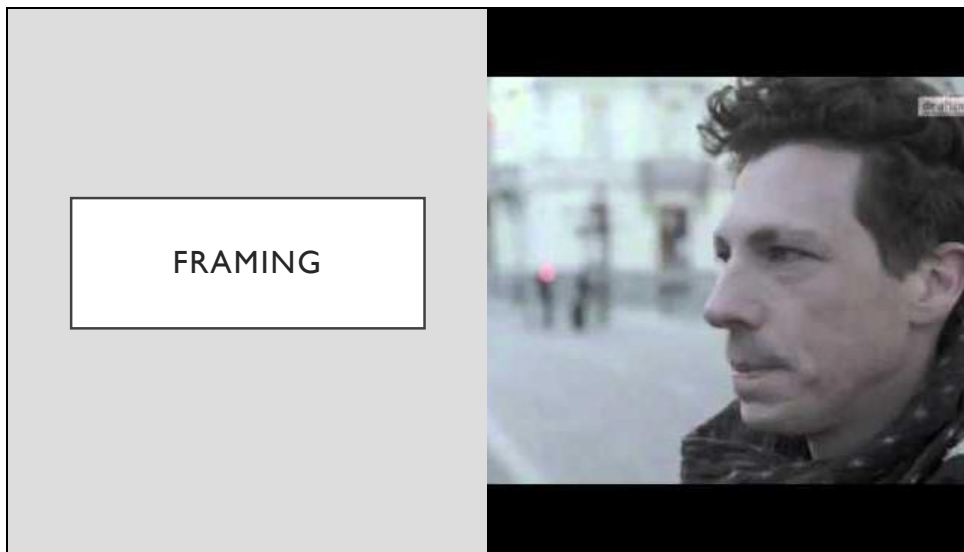
The image is a composite graphic. On the left, a hand holds a smartphone against a dark blue background. The phone screen shows the words "FAKE NEWS" in large, bold, red letters, with a red "SHARE" button below it. On the right, a light gray background contains the text "QUIZ-time!" in bold black letters, a QR code, and the text "Spel-pin: 05377374" at the bottom.

Dia 8

The image shows a solid blue rectangular background. In the center, there is a white horizontal rectangle containing the word "NEPNIEUWS" in black, uppercase letters. Below this white rectangle, the text "Once upon a time..." is written in a white, sans-serif font.

Dia 9

<http://www.youtube.com/watch?v=CAFJaXBI48M>

Dia 10

ENKELE STELLINGEN

- Ben je akkoord of niet akkoord met volgende stellingen?
- Indien akkoord ga je rechts in de klas staan, indien niet akkoord ga je links in de klas staan
- Kan je je keuze toelichten?

ENKELE STELLINGEN

Nepnieuws bestaat enkel op sociale media

Sociale media zorgt ervoor dat iedereen de kans heeft om zich beter te informeren

In de krant staat geen nepnieuws

Nepnieuws is ontstaan door de opkomst van het internet

ENKELE STELLINGEN

In de politiek kan nepnieuws gebruikt worden om mensen te beïnvloeden

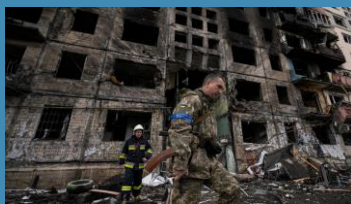
Mensen geloven graag nieuws dat hun eigen mening bevestigt

Valse nieuwsberichten hebben een impact op het wereldbeeld

ONCE UPON A TIME

- Per duo:
 - Lees de voorbeelden in jouw bundel.
 - Vergelijk nepnieuws vroeger en nu.
 - Denk na over de voor-en nadelen van analoge en digitale media.

HUISTAAK

- 2 nieuwsbronnen opzoeken (filmpje, artikel,...)
- Over de oorlog in Oekraïne
- Eén vanuit Westers wereldbeeld en
- Eén vanuit Russisch wereldbeeld
- Grondig lezen en meenemen naar de les

MEDIAGEBRUIK

Doe de check!

HERHALING
HUISTAAK

- Artikels gevonden?
- Moeilijke/makkelijke zoektocht?
- Wat vond je moeilijk?
- Reeds conclusies of bedenkingen?
- We gaan hier later verder op in!

FACT-CHECKLISTS

De HALT-methode

De feitenchecklist

DOE DE CHECK: VOORBEELD I

U bent hier: [Home](#) > [2017](#) > [februari](#) > [BREAKING: Zuhal Demir \(N-VA\) land uitgezet](#)

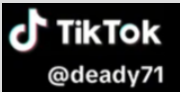

BREAKING: Zuhal Demir (N-VA) land uitgezet

Gepost op 10 februari 2017 door [Jan-Pieter De Leugheire](#) | 20 reacties

GENK – De Dienst Vreemdelingenzaken heeft voor dag en dauw N-VA-kamerlid Zuhal Demir uit haar bed gelicht en op een vliegtuig richting Turkije gezet, op grond van een vermoeden van staatsgevaarlijke activiteiten.

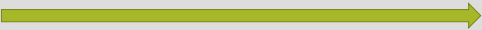
Gepost op 10 februari 2017 door [Jan-Pieter De Leugheire](#) | 20 reacties

DOE DE CHECK: VOORBEELD 2

<https://www.tiktok.com/@deady71/video/72194134764045>

PROBEER HET NU ZELF!

- Factcheck nu zelf de artikels die jullie hebben gevonden voor jullie huistaak
- Gebruik de HALT-methode en de checklist nepnieuws
- Nepnieuws of niet? Noteer jullie conclusies in de bundel!
- Geen artikels gevonden?

**PROBEER HET NU ZELF!
RUSLAND VS. OEKRAÏNE**

1

2

Russische soldaat bekend oorlogsmisdaad maar wordt veroordeeld voor fake news

3

1

3

2

1

Talkshowgasten overdonderen moderatoren op Russische tv: "Dit is een wrede en sadistische oorlog tegen burgers"

3

CONCLUSIE FACTCHECK

- Hoe vonden jullie dit? Makkelijk/moeilijk?
- Resultaat?

Dia 23

Dia 24

A slide with a dark grey vertical bar on the left side. A blue circle with a white border is positioned on the bar, containing the text "ENKELE AFSPRAKEN". To the right of the bar is a list of bullet points.

- Je hebt respect voor elkaars mening;
 - Elke mening telt en is een reflectie waard;
 - Je luistert aandachtig en stil naar elkaar;
 - Je veroordeelt elkaar niet.
- Vertel jouw eigen mening;
 - Gebruik de ik-vorm tenzij je jouw baseert op wetenschappelijk onderzoek of algemene kennis;
 - Let op taalgebruik;
 - Gebruik de inzichten uit de workshop.
- Welke regels zijn er nog nodig voor jou?

Dia 25

DE
STELLING

*Alle berichten die gepost worden door Rusland
of Russische aanhangers over de oorlog van
Oekraïne zijn nepnieuws*

Dia 26

ZELFREFLECTIE

EVALUATIE WORKSHOP

Wat vond jij van de workshop?

Duim: dit vond ik het leukste.

Wijsvinger: dit vond ik het meest leerrijk

Middelvinger: dit vond ik minder interessant

Ringvinger: dit ga ik ook gebruiken

Pink: dit is mijn tip.

Bijlage 8: leerkrachtenbundel

Breaking News

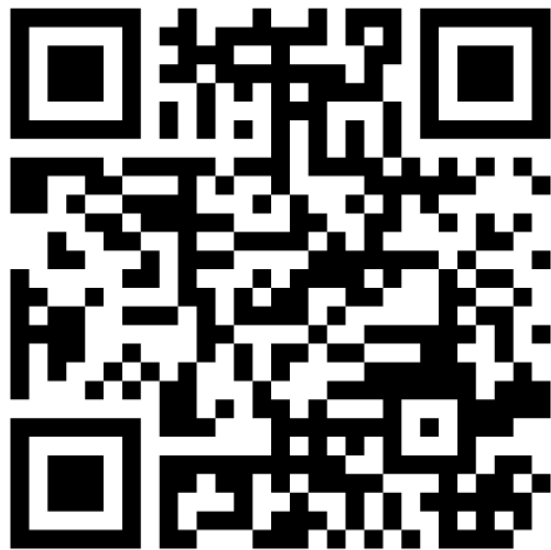
word expert!

FAKE NEWS OP SOCIALE MEDIA

**HANDLEIDING VOOR
LEERKRACHTEN**

What's in a name?

1. Scan deze QR- code en vul in waar jij aan moet denken bij het lezen van de 2 termen:

2. Beantwoord na het bekijken van het filmpje de volgende vragen:

A. Omschrijf in je eigen woorden wat nepnieuws is:

Nepnieuws is de overkoepelende term voor alle onjuiste of misleidende informatie die door iedereen verspreid kan worden op het internet. De verspreiders van nepnieuws kunnen verschillende motieven hebben, zoals winstbejag of het beïnvloeden van jouw keuzes.

B. Misinformatie betekent:

Misinformatie betekent dat een persoon onjuiste, foutieve of misleidende informatie per ongeluk of onbewust verspreidt door bijvoorbeeld een fout of een verkeerde interpretatie .

Geef een eigen voorbeeld van misinformatie:

Het verspreiden van een gerucht op sociale media door een persoon.
Een journalist die een wetenschappelijk artikel verkeerd interpreteert en hier een artikel over publiceert.

C. Desinformatie betekent:

Desinformatie verwijst naar opzettelijk valse of misleidende informatie die wordt verspreid met de intentie om te misleiden, te manipuleren of schade toe te brengen.

Geeft een eigen voorbeeld van desinformatie:

Het bewust verspreiden van valse informatie over COVID-19-vaccins tijdens de pandemie.

Misinformatie en desinformatie

Vormen van nepnieuws

Er zijn verschillende manieren om misinformatie en desinformatie te verspreiden. Welke vorm de verspreider gebruikt is afhankelijk van het beoogde doel. Met deze oefening gaan we hier dieper op in en dagen we jullie uit om zoveel mogelijk informatie op te zoeken.

Iedere groep kiest één van de onderstaande vormen:

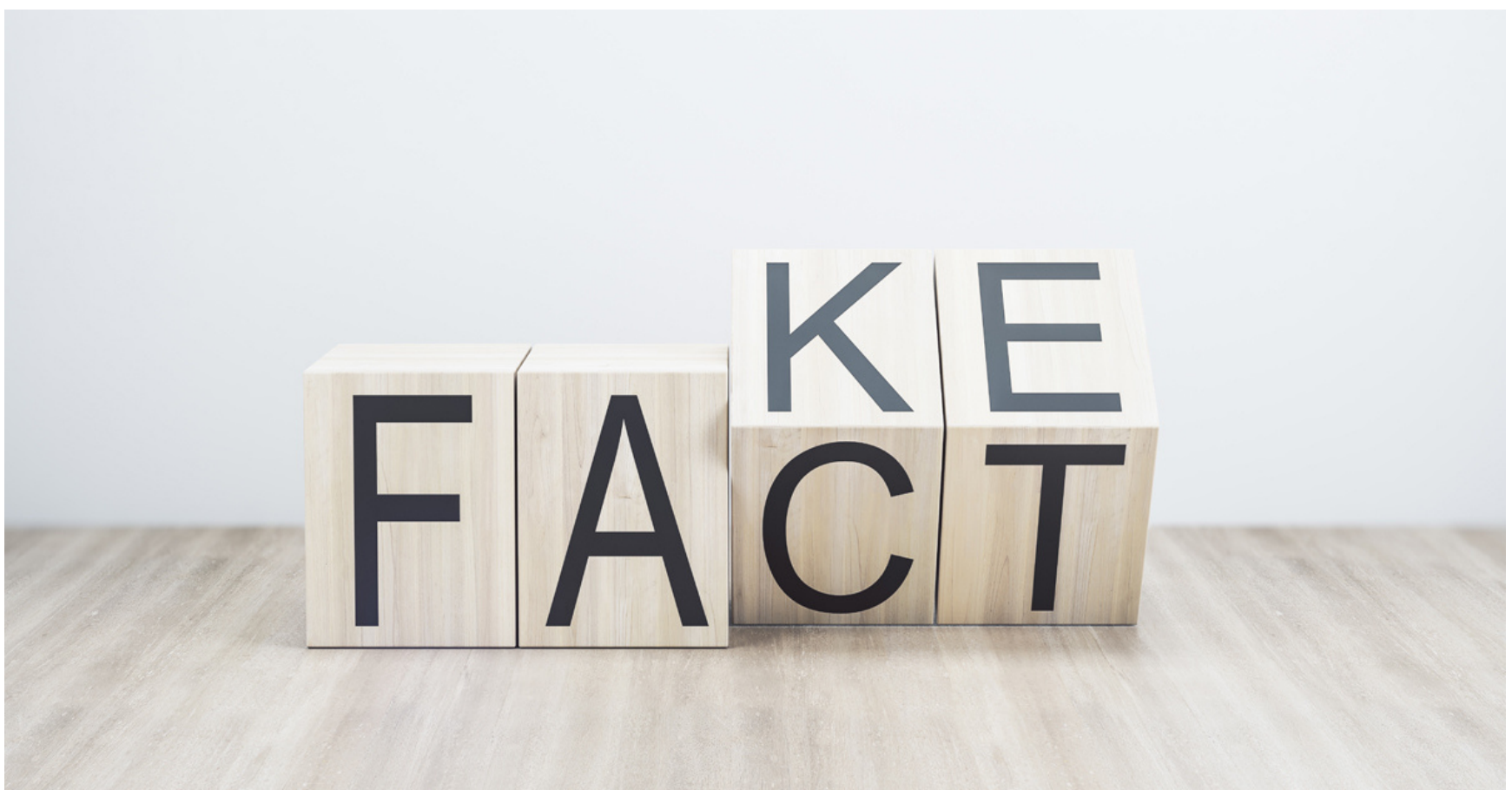
1. Phishing en clickbait
2. Complottheorieën en propaganda
3. Haatspraak en memes
4. Slechte journalistiek en satire

Hoe ga je te werk:

- Per groepje leest iedere leerling de informatie over de vorm van nepnieuws in deze bundel.
- Ga vervolgens na of iedereen dit begrijpt.
- Omcirkel de correcte term per vorm aan (misinformatie of desinformatie).
- Nadien zoekt ieder groepje minstens 2 voorbeelden op die deze vorm illustreren zoals de gegeven voorbeelden.
- Tot slot wordt er vanuit ieder groepje iemand aangeduid die één van de twee vormen klassikaal uitlegt en gebruikt hierbij de gevonden voorbeelden uit het groepswerk.

Indeling groepswork:

Je hebt als leerkracht de keuze om de leerlingen zelf groepjes te laten vormen of om de leerlingen zelf in groepen in te delen. De grootte van de groepen kan variëren, van 3 leerlingen per groepje tot maximaal 5 leerlingen per groepje. Daarnaast kun je opnieuw als leerkracht beslissen wie welke vorm van nepnieuws zal onderzoeken, of je kunt de leerlingen zelf laten kiezen op basis van hun interesse. Als je de leerlingen zelf laat kiezen, is het belangrijk om ervoor te zorgen dat elke vorm van misleidende informatie door minstens één groepje wordt onderzocht.

Groep namen:

.....

.....

.....

Keuze vormen:

.....

Groep 1

Complottheorieën

Complottheorieën zijn verhalen die proberen uit te leggen dat heftige gebeurtenissen het gevolg zijn van een geheime afspraak of samenzwering. Sommige mensen denken bijvoorbeeld dat covid-19 expres met opzet werd gemaakt in een laboratorium. Deze verhalen zijn vaak goed doordacht en de verspreiders van deze berichten zijn er ook van overtuigd dat dit enige echte waarheid is.

Misinformatie/ Desinformatie

Voorbeelden

Propaganda

Propaganda is informatie die bedoeld is om de mening van mensen te beïnvloeden en hen aan te zetten tot bepaalde acties. Soms worden daarbij onwaarheden of leugens gebruikt. Propaganda wordt vaak geassocieerd met autoritaire regimes, maar het kan ook voorkomen in andere situaties.

Misinformatie/ Desinformatie

Geef zelf 2 voorbeelden per vorm:

De specifieke voorbeelden die leerlingen vinden om deze vorm van misleidende informatie te illustreren, kunnen verschillen.

Groep 2

Phishing

Phishing is een manier waarop criminelen proberen om je bankgegevens te stelen. Ze doen zich vaak voor als een officiële instantie zoals je bank of de overheid, bijvoorbeeld via e-mail, telefoon of sms. Ze kunnen je bijvoorbeeld vertellen dat je recht hebt op een geldbedrag en vragen je om je gegevens in te voeren op een nepwebsite die er betrouwbaar uitziet. Het doel is om je gegevens te stelen en later te gebruiken om geld van je rekening af te halen of om frauduleuze activiteiten te ondernemen.

Misinformatie/ **Desinformatie**

Voorbeelden

Geef zelf 2 voorbeelden per vorm

De specifieke voorbeelden die leerlingen vinden om deze vorm van misleidende informatie te illustreren, kunnen verschillen.

Clickbait

Clickbait betekent letterlijk 'klik-aas' en verwijst meestal naar de titel van een artikel, vooral nieuwsartikelen. Clickbait-titels zijn bedoeld om mensen nieuwsgierig te maken, zodat ze op de link klikken om het volledige artikel te lezen. Clickbait-titels zijn vaak choquerend, verrassend of veelbelovend, terwijl de inhoud van het artikel dat niet altijd is.

Misinformatie/ **Desinformatie**

Groep 3

Haatspraak

Met haatspraak bedoelen we uitspraken en beelden die gericht zijn tegen een groep of persoon vanwege hun etniciteit, religie, gaardheid, geslacht, enzovoort. Het doel van de haatboodschapper is om haatgevoelens op te wekken jegens de groep of persoon. Soms worden daarbij leugens gebruikt of zaken uit de context gehaald om de boodschap kracht bij te zetten.

Misinformatie/ Desinformatie

Voorbeelden

Geef zelf 2 voorbeelden per vorm

De specifieke voorbeelden die leerlingen vinden om deze vorm van misleidende informatie te illustreren, kunnen verschillen.

Memes

Een meme is een afbeelding of animatie met een paar woorden tekst die gemaakt en verspreid worden door internetgebruikers, meestal via sociale media. Memes spelen in op gebeurtenissen uit de actualiteit of culturele fenomenen en zijn bedoeld om grappig te zijn. Net als satire kunnen memes misleidend zijn als je de humor er niet meteen van begrijpt.

Misinformatie/ Desinformatie

Groep 4

Satire

Satire is een vorm van humor die bedoeld is om commentaar te geven op ontwikkelingen in de maatschappij. Bij satire worden echte gebeurtenissen op een grappige manier uitvergroot of anders voorgesteld om kritiek te uiten op een bepaald onderwerp. Satire kan op een humoristische wijze bepaalde misstanden aan de kaak stellen en zorgt vaak voor een brede glimlach en soms ook een moment van reflectie bij de lezer of kijker.

Misinformatie/ Desinformatie

Voorbeelden

Geef zelf 2 voorbeelden per vorm

De specifieke voorbeelden die leerlingen vinden om deze vorm van misleidende informatie te illustreren, kunnen verschillen.

Slechte Journalistiek

Journalisten kunnen bijvoorbeeld nalatig zijn bij het (dubbel)checken van bronnen of verkeerde conclusies trekken uit wetenschappelijke studies. Hoewel de berichtgeving in dit geval niet met opzet bedrieglijk is, kan dit leiden tot onjuiste informatie voor nieuwsgebruikers. Dit kan leiden tot verwarring en misleidende informatie, waardoor mensen de verkeerde beslissingen nemen of onjuiste conclusies trekken.

Misinformatie/ Desinformatie

Waarheidsgetrouwheid, wederhoor, privacy

D.d.V.d.W tegen Humo

Gegond

D.d.V.d.W tegen DeMorgen.be

Gegond

Het artikel is een voorpublicatie van een uittreksel uit het boek *Ontmenslijkt. Achter de schermen bij studentenclub Reuzegom* van journalist Douglas De Coninck. Klager was praeses van Reuzegom in 2016-2017 en was niet aanwezig bij de doop waarna Sanda Dia overleed. Over klager meldt het artikel onder meer dat hij de auteur was van het draaiboek dat werd gevolgd bij het doopritueel en dat hij op de fatale avond begon met het wissen van alle digitale sporen van het bestaan van Reuzegom.

Op één item na kan de Raad zich niet uitspreken over het waarheidsgehalte van de door klager betwiste passages. Maar op één punt verwijst de Raad naar een eerdere uitspraak over een andere klacht tegen een artikel van Douglas De Coninck, met name wat betreft het achterwege laten van het gegeven dat coke volgens Reuzegomleden geen cocaïne geweest zou zijn, maar bloem. Dit achterwege laten komt neer op een niet waarheidsgetrouwe weergave van gegevens waarover De Coninck bij de publicatie van zijn artikel beschikte.

Quiz-time!

Once upon a time.....

Laat bij iedere vraag enkele leerlingen aan het woord zodat de verschillende meningen en perspectieven worden verteld.

1. **Vul de volgende vragen in.**
 - A. Welke emoties roepen deze foto's bij jou op?

De antwoorden die de leerlingen geven, geven hun persoonlijke mening of gevoel weer.

De antwoorden die de leerlingen geven, geven hun persoonlijke mening of gevoel weer.

Is deze foto getrokken op dezelfde locatie? Motiveer jouw mening.

Deze vraag peilt naar een eigen mening en interpretatie van de leerling.

Indien dit dezelfde locatie is, welke weergave van de locatie lijkt jou het meest correct? Motiveer jouw mening.

Deze vraag peilt naar een eigen mening en interpretatie van de leerling.

Once upon a time.....

Framing:

Framing betekent dat iemand een gebeurtenis beschrijft op een subjectieve manier. Dit kan gebeuren door middel van woorden, schrijfstijl, foto's of andere communicatiemiddelen. Degene die het verhaal vertelt, heeft één bepaalde mening of visie waardoor de berichtgeving gekleurd is en dus geen neutrale weergave is van de feiten.

Scan me!

Once upon a time.....

2.

Eerst enkele stellingen!

NEPNIEUWS BESTAAT ALLEEN OP SOCIALE MEDIA

IN DE KRANT STAAT GEEN NEPNIEUWS

**SOCIALE MEDIA ZORGT ERVOOR DAT IEDEREEN DE KANS
HEEFT OM ZICH BETER TE INFORMEREN**

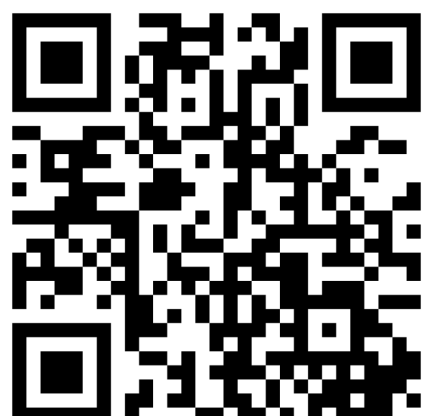
**NEPNIEUWS IS ONTSTAAN DOOR DE OPKOMST VAN HET
INTERNET**

**IN DE POLITIEK KAN NEPNIEUWS GEBRUIKT WORDEN OM
MENSEN TE BEÏNVLOEDEN**

**VALSE NIEUWSBERICHTEN HEBBEN EEN IMPACT OP
HET WERELDBEELD**

**MENSEN GELOVEN GRAAG NIEUWS DAT HUN EIGEN
MENING BEVESTIGT**

Mentimeter

Once upon a time.....

Je projecteert de stellingen via de Powerpoint voor de klas. Je verdeelt de klas in twee kanten. De ene kant betekent dat je het eens bent met de stelling, de andere kant betekent dat je het oneens bent met de stelling. Je bespreekt iedere stelling en laat de leerlingen zich verplaatsen naar de kant van hun mening. Per groep duid je een aantal leerlingen aan om hun keuze toe te lichten.

Indien je gebrek aan tijd heb in je lessen kan je in plaats van het stellingenspel te spelen er ook voor kiezen om samen met je leerlingen de quiz op Mentimeter te doen. Deze bevat slechts enkele stellingen, maar de leerlingen worden even goed uitgedaagd om kritisch na te denken.

NEPNIEUWS BESTAAT ALLEEN OP SOCIALE MEDIA

Niet waar: Nepnieuws bestond al voor de opkomst van het internet. Het kan dus in elke vorm van media voorkomen.

IN DE KRANT STAAT GEEN NEPNIEUWS

Niet waar: Sommige kranten willen bv. aan populariteit winnen door sensationele clickbait titels te gebruiken.

SOCIALE MEDIA ZORGT ERVOOR DAT IEDEREEN DE KANS HEEFT OM ZICH BETER TE INFORMEREN

Niet waar: Het is moeilijk in te schatten of je de juist informatie krijgt via sociale media. Het vergt enige kennis en ervaring om dit te weten.

NEPNIEUWS IS ONTSTAAN DOOR DE OPKOMST VAN HET INTERNET

Niet waar: Het verspreiden van desinformatie gebeurt al veel langer! In Nazi-Duitsland was er bijvoorbeeld een minister verantwoordelijk voor het verspreiden van 'propaganda': nepnieuws.

IN DE POLITIEK KAN NEPNIEUWS GEBRUIKT WORDEN OM MENSEN TE BEÏNVLOEDEN

Waar: Als de mensen bang gemaakt zijn voor een bepaald 'gevaar' kunnen ze verleid worden om te stemmen op de persoon die daar wat aan gaat doen.

VALSE NIEUWSBERICHTEN HEBBEN EEN IMPACT OP HET WERELDBEELD

Waar: Wanneer bv. een bepaalde bevolkingsgroep zodanig wordt geframed door nepnieuws heeft dit een invloed op hoe andere bevolkingsgroepen (onterecht) naar hen kijken.

MENSEN GELOVEN GRAAG NIEUWS DAT HUN EIGEN MENING BEVESTIGT

Waar: De meeste mensen bezoeken altijd dezelfde nieuwsbronnen en lezen verhalen die bij hun eigen ideeën passen. Het ligt niet in onze aard om onze overtuigingen uit te dagen.

Once upon a time.....

3. Lees per duo de voorbeelden op de volgende pagina's. Maak nadien de vergelijking tussen nepnieuws vroeger en nu. Denk ook aan de voorbeelden die jullie in de vorige oefening bij de verschillende vormen van nepnieuws hebben opgezocht.

A.. Nepnieuws vroeger en nu (duo):

Gelijkenissen

- Verspreiding van nepnieuws: zowel vroeger als nu werd er nepnieuws verspreid.
- De motieven van de verspreider zijn zowel vroeger als nu grotendeels dezelfde.

Verschillen

- Verspreidingskanalen: vroeger gebeurde de verspreiding meer via kranten of via mond-op-mondcommunicatie .
- Snelheid: vroeger duurde de verspreiding van nepnieuws veel langer.
- Toegang tot informatie: de toegang tot informatie was veel beperkter.
- Manipulatieve technieken zijn meer uitgebreid nu, zoals bijvoorbeeld deepfakes.

B. Formuleer per duo de voor- en nadelen waar jij aan moet denken bij digitale media en analoge media

Voor- en nadelen van digitale en analoge media:

Voordelen digitale media

- Snelle en brede verspreiding: de verspreiding is snel en globaal. We kunnen te allen tijde met iedereen in contact staan.
- Interactie: digitale media biedt de mogelijkheid om bijvoorbeeld commentaar te geven, te liken en delen.
- Personalisatie: je kan informatie selecteren die jij wenst.

Nadelen digitale media

- Ook de verspreiding van nepnieuws is eenvoudiger doordat iedereen informatie kan posten.
- Privacy: het gebruik van digitale media brengt gevaren met zich mee.
- Constante informatie stroom.

Voordelen analoge media

- Ervaring: Het is iets tastbaars.
- Betrouwbaarheid: traditionele media zoals de kranten De morgen en Nieuwsblad zijn betrouwbaardere bronnen.
- Geen afleiding door bijvoorbeeld pop-up meldingen.

Nadelen analoge media

- Beperkte verspreiding: het bereik van de informatie via analoge media is veel beperkter.
- Duurtijd: het proces om de informatie te verspreiden is veel langer.
- Beperkte interactie: de lezer heeft geen of beperkte mogelijkheid voor feedback
- Milieu: negatieve impact vanwege het gebruik van papier en inkt.

C. Conclusie:

Nepnieuws is dus geen nieuw verschijnsel en werd zowel vroeger als nu verspreid, met vergelijkbare motieven. In het verleden vond de verspreiding vooral plaats via kranten en mond-tot-mondcommunicatie, wat meer tijd in beslag nam. Met de opkomst van de digitale media verspreidt het nepnieuws zich nu veel sneller. Het internet heeft er immers voor gezorgd dat we nepnieuws kunnen ontvangen van verspreiders over de hele wereld, wat de indruk kan wekken dat het probleem groter is dan ooit tevoren. Bovendien hebben de ontwikkelingen in technologie ook nieuwe manipulatiemogelijkheden gecreëerd.

Once upon a time.....

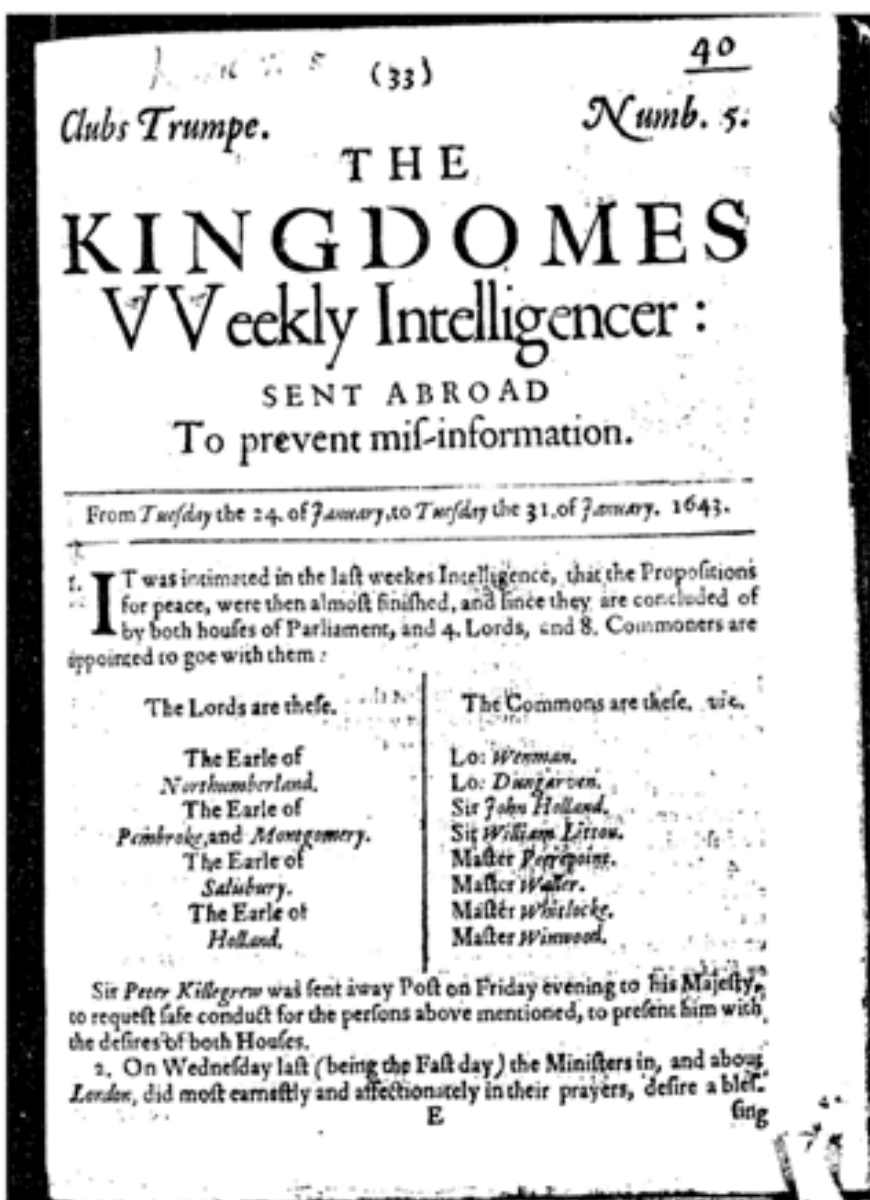
De aliens zijn gearriveerd!

Radioluisteraars in 1938 raakten in paniek door het hoorspel War of the Worlds, waarin een invasie van Marsbewoners werd verteld en uitgebeeld. Veel mensen dachten dat het een echt nieuwsverslag was.

Het verspreiden van desinformatie werd al teruggevonden bij Ramses II, een Egyptische farao die rond 1200 v C leefde. Op een groot monument liet hij beitelen dat hij een enorme overwinning had behaald op de Hittieten. Vele jaren geloofden historici hierdoor dit verhaal. Maar toen oude Hittitische documenten werden ontcijferd, bleek dat het heel anders was gebeurd. Het einde van de strijd was niet zo'n grote overwinning als Ramses II had beweerd. Eigenlijk was het meer een soort van 'stoppen met vechten'.

Ook in de 17e eeuw drukten mensen berichten die niet helemaal waar waren of bedoeld waren om de lezers te misleiden. Vooral rijke mensen konden deze berichten verspreiden.

Once upon a time.....

BY MEN WHO PLAN BEYOND TOMORROW

Deserts Will Bloom Through Atomic Power

NEW "BREAD BASKETS" of the world can grow where only sand and scrub had been. Harnessed atomic energy will transform deserts into rich fruit and grain country... provide power to tap subterranean water for irrigation, power to run machines, to operate utilities. Already Atomic scientists are adapting the world's newest wonder to this peacetime use.

AMONG the good things of life, Americans by the millions rate high the wholly unique Canadian whisky they order by name—Seagram's V.O. This lightest of all Canadian whiskies, this clean-tasting imported blend is Canadian whisky at its glorious best.

This Whisky Is Six Years Old—86.8 Proof. Seagram-Distillers Corporation, N. Y.

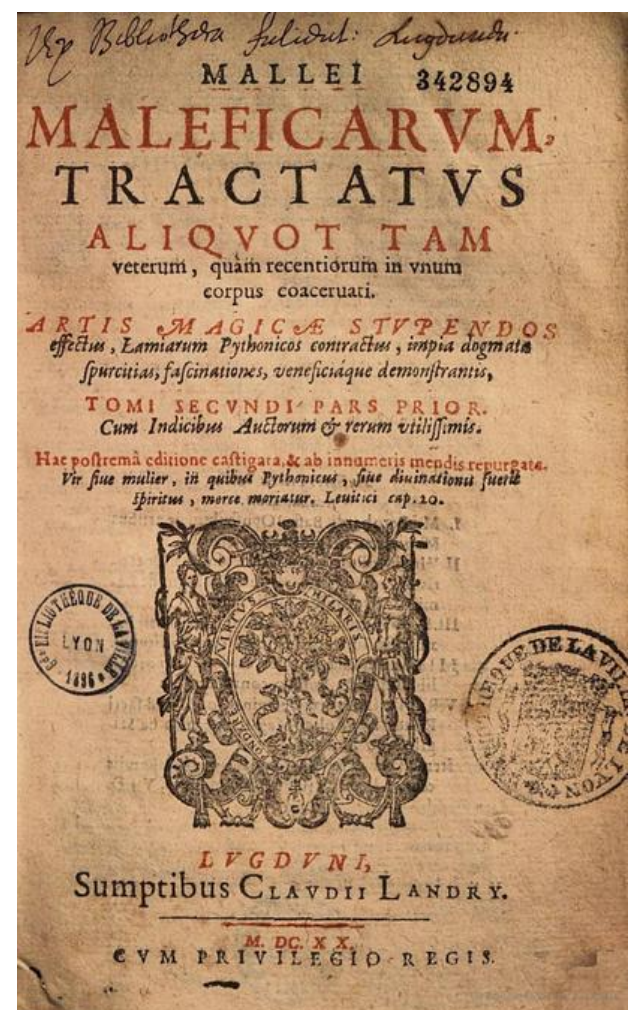
Seagram's V.O. Canadian

CANADIAN WHISKY—A BLEND...OF RARE SELECTED WHISKIES,

Nucleaire kernenergie wordt afgebeeld als het nieuwe utopische wonder toen dit net werd uitgevonden. Volgens het krantenartikel zou dit ervoor zorgen dat er van barre woestijnen een prachtig groen gebied gemaakt kan worden waar groente en fruit kan groeien.

In 1487 werd het boek 'Malleus Maleficarum' gepubliceerd, beter bekend als de Heksenhamer. Dit is een handleiding voor de vervolging en bestraffing van heksen. Volgens de Heksenhamer is een heks een persoon die een verbond met de duivel heeft gesloten en daarmee Christus afwijst. Heksen werden daarom beschouwd als ketters en door een kerkelijke instantie berecht worden.

Er werden uiteindelijk maar liefst 30.000 exemplaren van dit werk gedrukt.

Tijdens WO1 verscheen in Britse kranten het verhaal dat Duitsers lijken van slagvelden naar fabrieken brachten om het vet te extraheren voor kaarsen en smeermiddelen. Dit bleek later een broodjeaapverhaal te zijn.

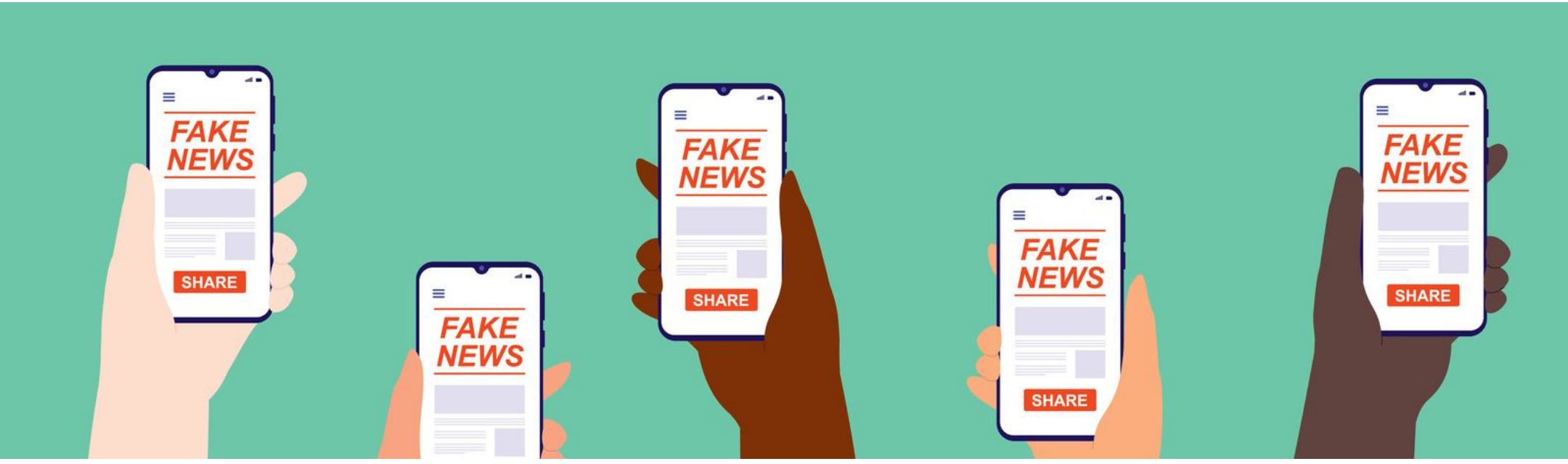
Huistaak

Voor de huistaak dienen de leerlingen elk één nieuwsbron (filmpje, krantenartikel,...) op te zoeken over de oorlog in Oekraïne vanuit het Westers wereldbeeld, **en** één nieuwsbron (filmpje, krantenartikel,...) over de oorlog in Oekraïne vanuit het Russisch wereldbeeld. Lees elk artikel grondig door en neem deze mee naar de les.

LES 2

Doe de check!

Herhaling huistaak

Vragen leerkracht:

- Hebben jullie artikels gevonden?
- Was het een moeilijke of makkelijke zoektocht?
- Wat vond je moeilijk?
- Zijn er reeds bepaalde conclusies of bedenkingen die jullie hebben bij deze zoektocht?
- (invoegen ppt)
- Voor de leerkracht: Wie heeft geen artikels gevonden? Deze leerlingen krijgen van beide visies een artikel

We gaan hier later in de les verder op in!

Doe de check!

Bestaat er een manier op nepnieuws te ontmaskeren?

De **HALT-methode** is een stappenplan dat je kan volgen om de betrouwbaarheid van beweringen en (nieuws)berichten te bepalen.

De checklist van '**Factcheckers Vlaanderen**' is een meer uitgebreid hulpmiddel met 10 vragen die je helpen om betrouwbare bronnen te identificeren en wapenen je tegen desinformatie.

Je licht beide methoden toe aan de leerlingen aan de hand van onderstaande voorbeelden. Je past ze klassikaal toe door enkele opvallende zaken uit de artikels te halen. Deze opvallende zaken staan in de begeleidende PowerPoint.

U bent hier: [Home](#) ▶ [2017](#) ▶ [februari](#) ▶ [BREAKING: Zuhal Demir \(N-VA\) land uitgezet](#)

BREAKING: Zuhal Demir (N-VA) land uitgezet

Gepost op 10 februari 2017 door Jan-Pieter De Leugheneire | 20 reacties

GENK – De Dienst Vreemdelingenzaken heeft voor dag en dauw N-VA-kamerlid Zuhal Demir uit haar bed gelicht en op een vliegtuig richting Turkije gezet, op grond van een vermoeden van staatsgevaarlijke activiteiten.

Scan voor het volledige artikel

Scan voor het volledige filmpje

Doe de check!

De HALT- methode

Hoe check je online informatie?

De **HALT-methode** helpt je om in vier stappen een factcheck te doen.

Ho, stop even!
Lees, zie of hoor je iets dat hevige emoties oproept? Deel het dan niet direct, maar **sta eerst even stil** bij wat je ziet.

Analyseer het bericht en de bron
Ga na wie het bericht deelt. **Stel je hierbij twee vragen:** Is de bron wie of wat je verwachtte? Is de bron betrouwbaar genoeg om het verder te delen?

Lokaliseer andere bronnen en vergelijk meerdere berichten
Zoek de informatie op en kijk of er andere **betrouwbare bronnen** zijn die hetzelfde melden.

Traceer de originele context
Waar komt het bericht **origineel** vandaan? Misschien klopt het bericht wel, maar is er slechts een deel van de boodschap of context gegeven. Kijk ook of de datum klopt.

Meer weten? ➡ Check het **dossier nepnieuws** via mediawijs.be/nepnieuws

mediawijs tmecc Vlaanderen nieuws.klas

De checklist

BETROUWBARE INFORMATIE OF TOCH FAKE?

10 VRAGEN

DIE JE OP WEG HELPEN

Het internet biedt heel wat informatie. Maar hoe weet je welke informatie betrouwbaar is en welke niet? Deze tips helpen je op weg.

+1 GOUDEN TIP

Denk kritisch na en verzamel informatie van verschillende bronnen om voldoende geïnformeerd te blijven.

INFO	TIPS	
WIE IS DE AUTEUR?	1 Staat er een auteur vermeld? Bestaat de auteur echt? Schrijft hij/zij voor bekende sites/kranten?	Zoek online meer informatie over de auteur.
WAT IS DE DATUM?	2 Wanneer is het bericht geschreven? Is de inhoud actueel? Soms staat er een nieuwe datum bij een oud artikel en is de titel en inhoud aangepast.	Zoek het originele bericht.
WIE HEEFT HET ARTIKEL GEPUBLICEERD?	3 Een nieuwsmedium? Een persoon via sociale media? Welk publiek wil de auteur bereiken?	Vergelijk andere bronnen over het thema met elkaar.
WELKE BRONNEN GEBRUIKT DE AUTEUR?	4 Van waar komt de informatie? Van een ander nieuwsmedium, organisatie, interview of rapport?	Controleer of de informatie uit de bronnen correct is weergegeven.
IS DE TITEL NEUTRAAL?	5 De titel zegt niet altijd alles. Wist je dat -titels online soms aangepast worden om meer clicks te krijgen? -titels vaak ook citaten bevatten?	Lees steeds verder dan de titel.
WAAROM SCHRIJFT DE AUTEUR DIT?	6 Wat is de bedoeling van de auteur? Is het reclame? Is het een mening? Is het om te lachen?	Ga op zoek naar elementen die aantonen waarom de auteur het stuk schrijft.
KLOPPEN DE LINKS?	7 In artikels verwijst men naar andere websites, organisaties of informatie. Maar zijn deze echt? En klopt dit met wat in het artikel beweerd wordt?	Controleer de links.
WAAROM KRIJG JIJ DIT TE ZIEN?	8 Online krijg je vaak andere nieuwsberichten te zien dan je vrienden. Dat is het resultaat van wat je online opzoekt, wie je vrienden en je voorkeuren zijn.	Wis je webgeschiedenis en verwijder je cookies. Volg verschillende media, personen, ...
WAT ZIJN MIJN VOOROOEDELEN?	9 Je hebt vaak een voorkeur voor iemand die iets zegt of schrijft. Je persoonlijke ervaringen of opvallende beelden kunnen je beïnvloeden.	Praat met anderen over wat je denkt.
HOE IS DE INFORMATIE VOORGESTELD?	10 Enkele olamnagnalen: bewerkte afbeeldingen, schrijflouten, veel hoofdletters en uitroeptekens zijn verdacht.	Kijk ook kritisch naar beelden.

Doe de check!

Check nu zelf de nieuwsbronnen die jullie hebben gevonden voor de **huistaak** aan de hand van de **HALT-methode** en de **checklist nepnieuws**. Zijn de door jullie gevonden nieuwsbronnen nepnieuws of niet? Waarom? Noteer jullie conclusies hieronder.

Tip: Verdeel de klas in twee groepen: de helft van de leerlingen factcheckt de nieuwsbronnen vanuit Westerse visie en de andere helft van de leerlingen factcheckt de nieuwsbronnen vanuit Russische visie. Dit kan bijdragen tot een meer geslaagd klasgesprek. De factcheck doen ze individueel.

Tip: Maak je leerlingen ervan bewust dat websites met '**cookies**' werken. Deze slaan info op over jouw gedrag op het internet. Het is dus belangrijk om in het kader van deze les je cookies te wissen nadat je gebruik hebt gemaakt van de verschillende QR-codes. Zo voorkom je dat je in de toekomst met meer nepnieuws geconfronteerd wordt.

Als de leerlingen geen nieuwsbronnen hebben meegenomen, kan de leerkracht één of meerdere van de beschikbare nieuwsbronnen geven. In de tabel hieronder wordt de conclusie per nieuwsbron beknopt weergegeven. Meer gedetailleerde beschrijvingen per nieuwsbron zijn te vinden op de volgende pagina's, waarbij zowel de HALT-methode als de checklist zijn toegepast.

Wereldbeeld/ Conclusie	Nepnieuws	Geen nepnieuws
Westers wereldbeeld	Bron 1 Bron 3	Bron 2
Russisch wereldbeeld	Bron 2	Bron 1 Bron 3

Nieuwsbronnen vanuit Westers wereldbeeld

BRON 1: POETIN IS GEARRESTEERD

De Halt-methode:

- **H:** Dit is een subjectieve vraag waardoor alle emoties correct zijn. De leerlingen dienen bij deze vraag te reflecteren welke emoties dit fragment bij hen teweegbrengt en hoe hevig deze zijn.
- **A:** Op basis van het feit dat de auteur van het account onbekend is en de profielfoto een afbeelding van een aap is, kan er afgeleid worden dat de betrouwbaarheid van het account twijfelachtig is. De bevestiging van Twitter dat het gaat om een anoniem satirisch en parodie-account van een NAVO-lidstaat versterkt deze conclusie. Het is echter belangrijk om op te merken dat satirische en parodie-accounts vaak gebruikt worden om een politiek standpunt of een ander soort boodschap over te brengen en dat dit weliswaar niet noodzakelijkerwijs betekent dat ze onbetrouwbaar zijn.
- **L:** Uit bovenstaande is het wel belangrijk om meerdere bronnen op te zoeken. Een zoektocht op Google Chrome levert echter geen andere nieuwsartikelen op die bevestigen dat Vladimir Poetin daadwerkelijk is gearresteerd. Wel kun je op Facebook een post vinden waarbij duidelijk wordt vermeld dat dit nieuwsbericht niet correct is. Dit wordt ook bevestigd op de website 'Leadstories', dat het nieuwsbericht nepnieuws is.
- **T:** Op de website 'Leadstories' kun je lezen dat de foto's afkomstig zijn van een artificieel algoritme."

Doe de check!

Nieuwsbronnen vanuit Westers wereldbeeld

De checklist:

1. De auteur van de nieuwsbron is fictief. De foto's zijn immers afkomstig van een artificieel algoritme.
2. Het bericht is gepost op 20 maart 2023 op Twitter.
3. Het bericht is gepost op sociale media door een anoniem profiel dat door twitter zelf wordt aangeduid als een anoniem satirisch en parodie-account van een NAVO-lidstaat'. Via een zoektocht op Google Chrome kan je geen nieuwsartikelen vinden die kunnen bevestigen dat Vladimir Poetin effectief is gearresteerd.
4. Er worden geen andere bronnen vermeld bij de post. Op een ander online platform, namelijk Facebook, kun je een post vinden waarbij duidelijk vermeld staat dat dit nieuwsbericht niet correct is. Tot slot wordt dit ook bevestigd op de website 'Leadstories' dat dit nieuwsbericht nepnieuws is.
5. De titel is neutraal weergeven: 'Poetin has been arrested'.
6. Het lijkt erop dat de auteur van deze berichten bedoeld heeft om reacties uit te lokken bij andere personen. De inhoud van de berichten lijkt verband te houden met de oorlog in Oekraïne en kan worden gezien als een vorm van propaganda.
7. Er zijn geen links toegevoegd aan de post.
8. Dit is een subjectieve vraag.
9. Dit is een subjectieve vraag.
10. De post bestaat enkel uit foto's zonder enige uitleg.

Doe de check!

Nieuwsbronnen vanuit Westers wereldbeeld

BRON 2: RUSSISCHE SOLDAAT BEKENT OORLOGSMISDAAD MAAR WORDT VEROORDEELD VOOR FAKE NEWS

Russische soldaat bekent oorlogsmisdaad maar wordt veroordeeld voor fake news

De Halt-methode:

- **H:** Dit is een subjectieve vraag waardoor alle emoties correct zijn. De leerlingen dienen bij deze vraag te reflecteren welke emoties deze bij hen teweegbrengt en hoe hevig deze zijn.
- **A:** De auteur (in initialen) en de bron worden vernoemd in het artikel. Het artikel is te vinden op de site van een Belgische krant die wordt uitgegeven door het bedrijf DPG-media, waarbij nog andere bekende nationale mediabronnen huizen. Als bron wordt 'Belga' vermeld, Belga is het grootste Belgisch persbureau, dat nieuws uit binnen- en buitenland verspreidt onder verschillende vormen.
- **L:** Een zoektocht op Google Chrome levert artikelen op over hetzelfde onderwerp en met dezelfde informatie, o.a. op de website van de GVA (Gazet van Antwerpen) en Het Nieuwsblad.
- **T:** Zowel HLN, als de GVA en Het Nieuwsblad verwijzen naar Belga als originele bron. Het nieuws van Belga is niet allemaal voor iedereen toegankelijk, dus kan niet geverifieerd worden. Elk artikel van elke bovengenoemde bron kent dezelfde datum van publicatie.

De checklist:

1. De auteur is enkel bekend via zijn initialen. Hij kan dus niet verder onderzocht worden.
2. Het bericht is geplaatst op 26/03/23 op HLN.
3. Het bericht is gepost op een nieuwswebsite (Belgische krant). De auteur probeert een breed publiek te bereiken en het publiek te informeren over de actualiteit gaande rond de oorlog in Oekraïne.
4. Als bron wordt 'Belga' vermeld, Belga is het grootste Belgisch persbureau, dat nieuws uit binnen- en buitenland verspreidt onder verschillende vormen.
5. De titel is neutraal en geeft een feit weer dat door het artikel onderbouwd wordt.
6. De bedoeling van de auteur is om een breed publiek te informeren over zaken die plaatsvinden i.k.v. de oorlog in Oekraïne.
7. Er zijn geen links toegevoegd aan het artikel behalve links die leiden naar andere artikels die eveneens informatie weergeven over hetzelfde onderwerp.
8. Dit is een subjectieve vraag.
9. Dit is een subjectieve vraag.
10. Het artikel is op een neutrale en correcte manier geschreven. Dit naar de normen van wat men zou verwachten van een normaal journalistiek artikel voor een breed doelpubliek.

Doe de check!

Nieuwsbronnen vanuit Westers wereldbeeld

BRON 3: MOVING CORPSE VIDEO

De Halt-methode:

- **H:** Dit is een subjectieve vraag waardoor alle emoties correct zijn. De leerlingen dienen bij deze vraag te reflecteren welke emoties deze bij hen teweegbrengt en hoe hevig deze zijn. Het zien van verschillende lijkzakken zou hevige emoties kunnen oproepen. Verder in het filmpje zie je dat er een lichaam in een lijkzak beweegt. Dit is vreemd en kan verschillende gedachten of interpretaties opwekken.
- **A:** De auteur is onbekend. De video werd op Twitter geplaatst door een account dat @AshleyWeis4 heet. Op de profielfoto van het account is een foto van een man en een vrouw te zien. De bron van het filmpje is niet bekend of te achterhalen. Op het profiel wordt uitgedragen dat de persoon die het filmpje gepost heeft, een patriotische Amerikaanse vrouw is.
- **L:** Na een zoektocht op Google Chrome vind je veel nieuwsbronnen die ons vertellen dat het filmpje fake is. Er zijn geen betrouwbare bronnen te vinden die aantonen dat het filmpje correct is. Ook wordt er in de commentaren op Twitter onder het filmpje gezegd dat het filmpje fake is.
- **T:** De originele context: Het filmpje werd genomen voor een klimaatdemonstratie. De stem van de reporter werd gedubt met een boodschap over de oorlog en er werd een banner over het filmpje geplaatst dat het aantal dodelijke slachtoffers van een Russische aanval in Oekraïne weergeeft. Er is dus sprake van framing.

De checklist:

1. De auteur bestaat niet echt. Het filmpje werd gepost door een profiel op Twitter.
2. Het bericht is gepost op 25 februari 2023 op Twitter.
3. Het bericht is gepost op sociale media door een profiel op Twitter. Het profiel beweert dat haar naam Ashley Weis is en in haar Twitter-naam staat dat ze: '*a patriot for freedom*' is. Daarnaast staat het volgende in haar biografie: '*I inspire some, I intimidate others, your choice. I'm 100% unapologetically authentically Ashley Weis Conservative Christian knows the delta freedom & communism*'
4. Er worden geen bronnen vermeld bij de post.
5. De titel van de post is niet neutraal. De titel luidt als volgt: *Stop Moving - You're Supposed to be Dead! #Psyop? #RedAmericaFirstAlerts.*
6. De bedoeling van de auteur is om reacties te ontlokken van het publiek. De auteur kaart aan dat er een lijkzak beweegt en dus de (zogezegde) berichtgeving van Oekraïne over het aantal doden niet correct is.
7. Er zijn geen links toegevoegd aan de post.
8. Dit is een subjectieve vraag.
9. Dit is een subjectieve vraag.
10. De video heeft een banner die niet volledig is of waarvan een stuk buiten beeld afgekapt lijkt. Ook is de tekst op de banner in hoofdletters. Ook is de kwaliteit van de video niet goed.

Doe de check!

Nieuwsbronnen vanuit Russisch wereldbeeld

BRON 1: RUSSIAN FM WANTS UNION AGAINST WESTERN 'BLACKMAIL'

De Halt-methode:

- **H:** Dit is een subjectieve vraag waardoor alle emoties correct zijn. De leerlingen dienen bij deze vraag immers te reflecteren welke emoties dit bij hen teweegbrengt en hoe hevig deze zijn.
- **A:** Het nieuwsbericht is verschenen op het mediakanaal 'Euronews'. Euronews wordt over het algemeen beschouwd als een betrouwbare nieuwsbron vanwege het feit dat het een multinationaal nieuwsnetwerk is dat zich richt op Europese en internationale nieuwsberichten. Het redactionele beleid van Euronews wordt als onafhankelijk beschouwd, zonder politieke invloed of belangen van derden. Daarnaast heeft Euronews in 2018 de certificering van het International Fact-Checking Network (IFCN) ontvangen en neemt het deel aan een initiatief van de Europese Commissie om desinformatie tegen te gaan. Dit is een betrouwbaar mediakanaal dat werd opgericht door de Europese Unie.
- **L:** Dezelfde informatie is ook terug te vinden op andere nieuwskanalen waaronder HLN en Nieuwsblad.
- **T:** Het toegevoegde fragment is ook elders terug te vinden.

De checklist:

1. De auteur wordt niet vermeld in de berichtgeving.
2. Het bericht is op 18 april 2023 gepost en is dus zeer actueel.
3. Het bericht is te lezen op het mediakanaal 'Euronews', wat een officieel mediakanaal is.
4. De informatie is afkomstig van AFP (Agence France-Presse), een Frans persbureau gevestigd in Parijs.
5. De titel geeft correct weer waar het artikel over gaat. Weliswaar probeert de titel aandacht te trekken van de lezer door de vermelding van "Blackmail".
6. De auteur heeft als doel om de lezers te voorzien van informatie.
7. Er zijn geen links toegevoegd aan de post.
8. Dit is een subjectieve vraag.
9. Dit is een subjectieve vraag.
10. Op de pagina waar het nieuws wordt gepresenteerd, valt op dat er naast het nieuws ook veel advertenties worden getoond. Daarnaast hebben andere nieuwsartikelen schreeuwerige titels, wat wel kan leiden tot de perceptie van een onbetrouwbaar nieuwskanaal.

Doe de check!

Nieuwsbronnen vanuit Russisch wereldbeeld

BRON 2: REPORTEDLY A RUSSIAN FIGHTER JET EARLIER TODAY INTERCEPTED A US NAVY P-8 POSEIDON OVER THE BLACK SEA AND ORDERED IT TO LEAVE THE AREA

De Halt-methode:

- **H:** Dit is een subjectieve vraag waardoor alle emoties correct zijn. De leerlingen dienen bij deze vraag te reflecteren welke emoties dit bij hen teweegbrengt en hoe hevig deze zijn.
- **A:** Het bericht is verspreid via het sociale mediakanaal 'Twitter' door het Twitteraccount 'Spriter'. Het account lijkt op het eerste gezicht authentiek te zijn en wordt beheerd door een persoon die zichzelf een activist noemt en fan is van generaal-majoor Issam Zahreddine van de Syrische Republikeinse Garde. Bovendien heeft het account veel volgers. Desondanks kan er twijfel ontstaan over de juistheid van het bericht, vanwege de aard van Twitter als sociaal platform en de persoonlijke informatie die op het account wordt weergegeven. Het is mogelijk dat de persoon andere motieven heeft dan alleen het verschaffen van betrouwbare informatie.
- **L + T:** Wanneer de titel van het bericht wordt ingevoerd in Google Chrome, verschijnt er een andere Twitter-pagina waarop duidelijk wordt vermeld dat de berichtgeving onjuist is. Dit wordt ook op andere websites weergegeven, zoals 'Leadstories' en 'CHECKYOURFACT'. Het is duidelijk dat de verspreider een video heeft bewerkt die in juli 2021 door het Russische ministerie van Defensie op YouTube is geplaatst. De titel van de video, vertaald uit het Russisch, luidt: "Begeleiding van verkenningsstoestel Boeing P-8 Poseidon boven de Zwarte Zee". Dit bevestigt dat de berichtgeving foutief en misleidend is.

De checklist:

1. Het fragment is gepost op het Twitteraccount 'Spriter'.
2. De post verscheen op 10 april 2023. Als je op zoek gaat naar het oorspronkelijke fragment, kom je uit op de websites 'Leadstories' en 'CHECKYOURFACT', waar wordt uitgelegd hoe de verspreider de video heeft bewerkt. Het blijkt namelijk dat het originele fragment al een oud fragment is dat in juli 2021 op YouTube is geplaatst door het Russische ministerie van Defensie.
3. Het bericht is gepost op het sociale mediakanaal 'Twitter'.
4. De informatie is afkomstig van het kanaal 'YouTube' en heeft op dit kanaal de titel vertaald uit het Russisch 'Escort van verkenningsvliegtuig Boeing P-8 Poseidon boven de Zwarte Zee'.
5. De titel is misleidend en foutief.
6. De verspreider heeft de intentie om zijn lezers te misleiden.
7. Er zijn geen links toegevoegd aan de post op Twitter.
8. Dit is een subjectieve vraag.
9. Dit is een subjectieve vraag.
10. Deze vraag is niet van toepassing op dit fragment.

Doe de check!

Nieuwsbronnen vanuit Russisch wereldbeeld

BRON 3: RUSSISCHE TALKSHOWGASTEN BEKRITISEREN DE INVASIE

De Halt-methode:

- **H:** Dit is een subjectieve vraag waardoor alle emoties correct zijn. De leerlingen dienen bij deze vraag te reflecteren welke emoties dit bij hen teweegbrengt en hoe hevig deze zijn.
- **A:** Het bericht werd geplaatst door HLN, een Belgische online krant. Zij verwijzen naar 3 andere bronnen als referentie: Newsweek, Focus en Twitter. Newsweek is een Amerikaans wekelijks nieuwstijdschrift gepubliceerd in de stad New York en het op één na grootste weekblad in de VS. Focus is eveneens een Belgische nieuwssite. Twitter is daarnaast een minder betrouwbare bron.
- **L :** Bij een Google search worden er nog artikels gevonden over hetzelfde onderwerp, gepubliceerd door De Standaard, De GVA, Het Nieuwsblad en nog enkele buitenlandse nieuwssites zoals: newsrnd.com en merkur.de. De laatstgenoemde Belgische krant gebruikt hierbij als bron: 'Russian Media Monitor'.
- **T:** Het fragment van de originele talkshow is moeilijk te achterhalen. Het werd opgepikt door 'Russian Media Monitor'. Een organisatie die Russische talkshows of televisiefragmenten vertaalt en de buitenwereld instuurt. De organisatie bestaat sinds 2014 en de vertalingen blijken correct te zijn.

De checklist:

1. Het artikel werd geplaatst door HLN. De auteur kent de initialen 'KVE'. Meer informatie over de auteur is niet beschikbaar op het eerste zicht.
2. Het artikel werd gepost op 31/10/22. Op dat moment was het artikel actueel. Kranten die een artikel publiceerden met dezelfde inhoud postten hun artikel ook op deze datum. Het filmpje dat door de originele bron 'Russian Media Monitor' werd geplaatst, werd op 29/10/22 de wereld ingestuurd.
3. Het artikel werd gepost door HLN.
4. De informatie komt van de bron 'Russian Media Monitor', een organisatie die Russische talkshows of televisiefragmenten vertaalt en de buitenwereld instuurt. De organisatie bestaat sinds 2014 en de vertalingen blijken correct te zijn.
5. In de titel staat een citaat dat letterlijk wordt uitgesproken in het filmfragment dat bij het artikel hoort.
6. De verspreider heeft de intentie om zijn lezers/bekijkers te informeren over de mening van een Russische socioloog en politicoloog over de tactieken van Rusland i.v.m. de oorlog in Oekraïne.
7. Er zijn geen links toegevoegd aan het artikel, behalve een link naar een ander artikel dat over de inhoud van de talkshow gaat.
8. Dit is een subjectieve vraag.
9. Dit is een subjectieve vraag.
10. De informatie is correct voorgesteld.

Doe de check!

Nieuwsbronnen vanuit Westers wereldbeeld

BRON 1: POETIN IS GEARRESTEERD.

BRON 2: RUSSISCHE SOLDAAT BEKENT OORLOGSMISDAAD MAAR WORDT VEROORDEELD VOOR FAKE NEWS

Russische soldaat bekent oorlogsmisdaad maar wordt veroordeeld voor fake news

BRON 3: MOVING CORPSE VIDEO

Doe de check!

Nieuwsbronnen vanuit Russisch wereldbeeld

BRON 1: RUSSIAN FM WANTS UNION AGAINST WESTERN 'BLACKMAIL'

BRON 2: REPORTEDLY A RUSSIAN FIGHTER JET EARLIER TODAY INTERCEPTED A US NAVY P-8 POSEIDON OVER THE BLACK SEA AND ORDERED IT TO LEAVE THE AREA

BRON 3: RUSSISCHE TALKSHOWGASTEN BEKRITISEREN DE INVASIE

Het klasgesprek

Nadat de leerlingen hun eigen artikels hebben gecontroleerd met behulp van de aangereikte tools, vraag je als leerkracht eerst naar hun ervaringen hiermee. Als het artikel nepnieuws blijkt te zijn, vraag dan aan de leerlingen op welk punt ze dit ontdekten en waarom ze denken dat het nepnieuws is. Vervolgens leid je het klasgesprek in door te benadrukken dat er al veel nieuws is geweest over de oorlog in Oekraïne en dat je graag dieper op dit onderwerp ingaat met een klasgesprek.

Het doel van het klasgesprek is om leerlingen diepgaander te laten reflecteren over nepnieuws en de invloed van verschillende wereldbeelden hierop. Het is belangrijk om te begrijpen dat er verschillende perspectieven zijn over wat echt of nepnieuws is, afhankelijk van de cultuur en het land waarin men zich bevindt. Om een nauwkeuriger beeld van de werkelijkheid te krijgen, is het essentieel om informatie uit verschillende bronnen te verzamelen en kritisch te evalueren. Dit wordt ondersteund door hulpmiddelen zoals de checklist of de HALT-methode waarmee leerlingen hebben geoefend. Hoewel deze hulpmiddelen vaak voldoende zijn om informatie te verifiëren, moeten leerlingen beseffen dat hun eigen wereldbeeld ook van invloed kan zijn op hun beoordeling. Daarom moeten ze steeds kritisch blijven bij het lezen en evalueren van informatie.

De rol van de leerkracht bestaat voornamelijk uit het toezien dat het gesprek goed verloopt en ervoor te zorgen dat alle leerlingen zich voldoende veilig voelen om deel te nemen aan het klasgesprek. Vermeld via de PowerPoint ook de afspraken die belangrijk zijn tijdens het gesprek en toets af of er nog andere afspraken nodig zijn voor de leerlingen.

Specifieke tips:

- Indien het mogelijk is, zorg voor een cirkel als klasopstelling. Dit draagt immers bij tot de creatie van een veilig klasklimaat waarin leerlingen hun mening durven te uiten door de volgende voordelen:
 - Elke leerling heeft een gelijke positie;
 - Leerlingen kunnen elkaar goed zien, waardoor ze zowel verbale als non-verbale communicatie kunnen gebruiken;
 - Leerlingen kunnen elkaar makkelijker het woord geven zonder tussenkomst van de leerkracht;
 - Het stelt de leerkracht in staat om het gesprek beter te monitoren.
- Om het gesprek efficiënter te kunnen modereren, kan je als leerkracht een lijst bijhouden van welke leerlingen al aan bod zijn gekomen. Hierdoor kan de leerkracht ook gericht de leerlingen vragen naar hun mening en/of evalueren (indien gewenst).
- Vanuit de theorie 'Deep Democracy' kan je als leerkracht om de groepsdruk tegen te gaan ervoor kiezen om regelmatig drie vragen te stellen, nl.:
 - Wie herkent dit?
 - Wie heeft een heel andere mening?
 - Wat hebben we nodig om tot een gezamenlijk akkoord te komen? (Indien er spanningen optreden).

Het klasgesprek

- Je leerlingen bepaalde rollen geven tijdens het klasgesprek:
 - Geeft 1 à 2 leerlingen de rol 'afsprakenbewaker'. Zij mogen dan optreden door bijv. hun vinger in de lucht te steken als iemand zich niet aan de geformuleerde afspraken houdt.
 - Geef meerdere leerlingen de rol 'notulist'. Laat 1 à 2 leerlingen tijdens het klasgesprek alle argumenten noteren die worden geformuleerd die het eens zijn met de stelling. Laat 1 à 2 andere leerlingen alle argumenten noteren die worden geformuleerd die het niet eens zijn met de stelling. Dit zorgt ervoor dat de klassikale conclusie sneller geformuleerd kan worden en alle meningen zeker worden opgenomen.
- Wanneer je inschat als leerkracht dat er best extra structuur wordt voorzien tijdens het gesprek kan je opteren om te werken met een gesprekstok. Als je kiest voor de methode ga als volgt te werk:
 - Leg de methodiek uit aan de leerlingen, met name dat enkel de leerling die de spreekstok vast heeft, zijn of haar mening mag uiten.
 - De andere leerlingen luisteren alleen.
 - Wanneer de leerling klaar is, geeft hij of zij de spreekstok door.
- Voorzie zeker voldoende tijd voor de conclusie. Je kan hiervoor werken met een timer.
- Bekijk zeker de algemene tips in deze handleiding.

Stelling:

'Alle berichten die gepost worden door Rusland of Russische aanhangers over de oorlog in Oekraïne zijn nepnieuws.'

Bijvragen:

- Denk je dat de westerse media nepnieuws verspreidt?
- Hebben we allemaal dezelfde kijk en visie op gebeurtenissen denk je?
- Hoe heeft dit zich mogelijk vertaald in de artikelen die jij hebt gevonden?
- Heb jij artikelen gevonden waarin duidelijk wordt vermeld dat Rusland nepnieuws verspreidt?

Deep Democracy:

- Wie herkent dit?
- Wie heeft een heel andere mening?
- Wat hebben we nodig om tot een gezamenlijk akkoord te komen? (Indien er spanningen optreden).

Voorbeeld conclusie klasgesprek:

In de westerse media en politieke sfeer wordt vaak kritiek geuit op de Russische media en beschuldigingen geuit dat zij nepnieuws verspreiden over de oorlog in Oekraïne. Het is echter onjuist om te concluderen dat "alle berichten die gepost worden door Rusland of Russische aanhangers over de oorlog in Oekraïne nepnieuws zijn". Het is belangrijk om te beseffen dat er verschillende perspectieven en meningen bestaan binnen de berichtgeving en de agenda's van zowel de Russische als Westerse media. Het is dus niet eenvoudig om te bepalen wie gelijk heeft en wie niet. Om een nauwkeuriger beeld van de werkelijkheid te krijgen, is het belangrijk om de informatie te blijven factchecken en gebruik te maken van hulpmiddelen zoals de checklist of de HALT-methode. We moeten echter bewust zijn van de invloed van onze eigen wereldbeelden bij het beoordelen van de informatie en blijven kritisch tijdens het lezen en evalueren ervan.

Het klasdebat

Je kan ook kiezen om het klasgesprek te veranderen in een klasdebat. Dit doe je best niet wanneer je als leerkracht inschat dat er al enige polarisatie is in de klas. Bij een debat zorgt je immers voor een deel wij-zij gevoel. Deel ook zeker mee aan de klas dat het niet de bedoeling is dat één partij wint en de andere partij verliest.

Je gaat aan de slag met dezelfde stelling maar deelt de klas in, in 3 groepen, nl. voor de stelling, tegen de stelling en de publiek (compromisgroep).

voor de indeling van de klas heb je 2 opties:

- Optie 1: Je deelt als leerkracht de klas zelf in.
- Optie 2: Je laat de leerlingen zelf kiezen door de stelling luid op te lezen en wie 'akkoord' is, gaat links staan, wie 'niet akkoord' is rechts. Wie zegt 'ik weet het niet goed': in het midden. Zij worden het publiek en krijgen een andere opdracht. Indien er grote verschillen zijn tussen de verschillende groepen kan je best wel vragen aan de leerlingen om wie er naar een andere groep wilt gaan voor het debat.

1. Voorbereiding

Opdracht voor de debatgroepen:

Bereid dit debat en jullie positie hierin samen voor.

- Bereid samen de argumenten voor m.b.t. de stelling. tips; gebruik hierbij de checklists en eventueel de andere opdrachten van de workshop.
- Noteer alle argumenten en nummer ze.
- Selecteer uit de groep per argument een leerling die dit argument gaat presenteren.

Opdracht publiek:

- Bespreek in de groep waarom je twijfelt (indien je als leerkracht de groepen indeelt: waarom iemand zou kunnen twijfelen?). Welke informatie zou jij nog nodig hebben om een mening te kunnen vormen?

2. Het debat:

Eén van de twee partijen start met een bepaald argument. Nadien is het aan de andere partij om te reageren op het argument van de andere partij én om zelf een argument te formuleren. Dit gaat door tot alle argumenten gebracht zijn. Het publiek luistert aandachtig naar het debat en noteert de argumenten die hen het meest aanspreken.

3. Conclusie

Vervolgens is het aan het publiek om op basis van het debat een conclusie te formuleren. Eén leerling uit deze groep vertelt deze conclusie. Toets op het einde af of de klas akkoord kan gaan met deze conclusie.

Let op: het is niet de bedoeling dat één partij wint of verliest. Het is de bedoeling dat beide partijen akkoord kunnen gaan met de conclusie.

Zelfreflectie

Laat de leerlingen onderstaande vragen individueel invullen. Overloop vervolgens klassikaal de vragen en bevrage wie iets wil vertellen over wat hij of zij heeft ingevuld.

Welke online kanalen gebruik ik om mij te informeren?

Dit is de eigen ervaring van de leerling.

Waarvoor gebruik ik sociale en digitale media? (ontspanning, sociaal contact, enz.) Motiveer jouw antwoord.

Dit is de eigen ervaring van de leerling.

Als ik digitale media gebruik, zal ik deze inzichten die ik tijdens de workshop heb opgedaan, toepassen.

Dit is de eigen ervaring van de leerling.

Online versus offline

Je kan de zelfreflectie oefening nog uitbreiden door leerlingen eveneens te laten reflecteren over hun online versus offline identiteit. Een basisbegrip van de term 'identiteit' is wel noodzakelijk voor deze oefening.

Ga als volgt te werk:

- Laat de leerlingen de reflectievragen bespreken in duo. Voor de vorming van de duo's laat je de leerlingen best zelf kiezen zodat ze dit kunnen bespreken met een medeleerling waarbij ze zich comfortabel voelen.
- Overloop klassikaal de vragen en bevrage of een leerling wil vertellen wat hij of zij heeft ingevuld/ besproken.

Wat is een online identiteit?

Alles wat online over jou terug te vinden is, vormt je online identiteit. Het is het geheel van zaken waarmee je jezelf representeert naar anderen toe. Hoewel je online identiteit grotendeels een representatie kan zijn van jouw offline identiteit, biedt het ook de mogelijkheid om jezelf online (iets) anders voor te doen dan in werkelijkheid.

Je online identiteit is als het ware je online uithangbord: het is de optelsom van alle informatie over jou die beschikbaar is op het internet en alle beetjes beïnvloeden op een manier jouw (online) reputatie.

Wat is mijn online identiteit?

Dit is de eigen ervaring van de leerling.

Hoe vorm jij jouw online identiteit en welke waarde hecht je daaraan?

Dit is de eigen ervaring van de leerling.

Is mijn online identiteit geen desinformatie?

Dit is de eigen ervaring van de leerling.

Opgelet: dit is een confronterende vraag. Zorg voor nuance bij de klassikale bespreking.

Mogelijke bijvragen:

- Wat maakt dat je aangeeft dat
- Kan je hier iets meer over vertellen.

Evaluatie workshop

Wat vond jij van de workshop?

Geef hieronder jouw mening:

- Duim: dit vond ik het leukste.
- Wijsvinger: dit vond ik het meest leerrijk
- Middelvinger: dit vond ik minder interessant
- Ringvinger: dit ga ik ook gebruiken
- Pink: dit is mijn tip.

Bijlage 9: leerlingenbundel

Breaking News

word expert!

FAKE NEWS OP SOCIALE MEDIA

DE LEERLINGENBUNDEL

What's in a name?

1.. Scan deze QR- code en vul in waar jij aan moet denken bij het lezen van de 2 termen:

2. Beantwoord na het bekijken van het filmpje de volgende vragen:

A. Omschrijf in je eigen woorden wat nepnieuws is:

.....
.....
.....
.....

B. Misinformatie betekent:.....

.....
.....
.....

Geef een eigen voorbeeld van misinformatie:

.....
.....
.....

C. Desinformatie betekent

.....
.....
.....

Geef een eigen voorbeeld van desinformatie:

.....
.....
.....

Misinformatie en desinformatie

Vormen van nepnieuws

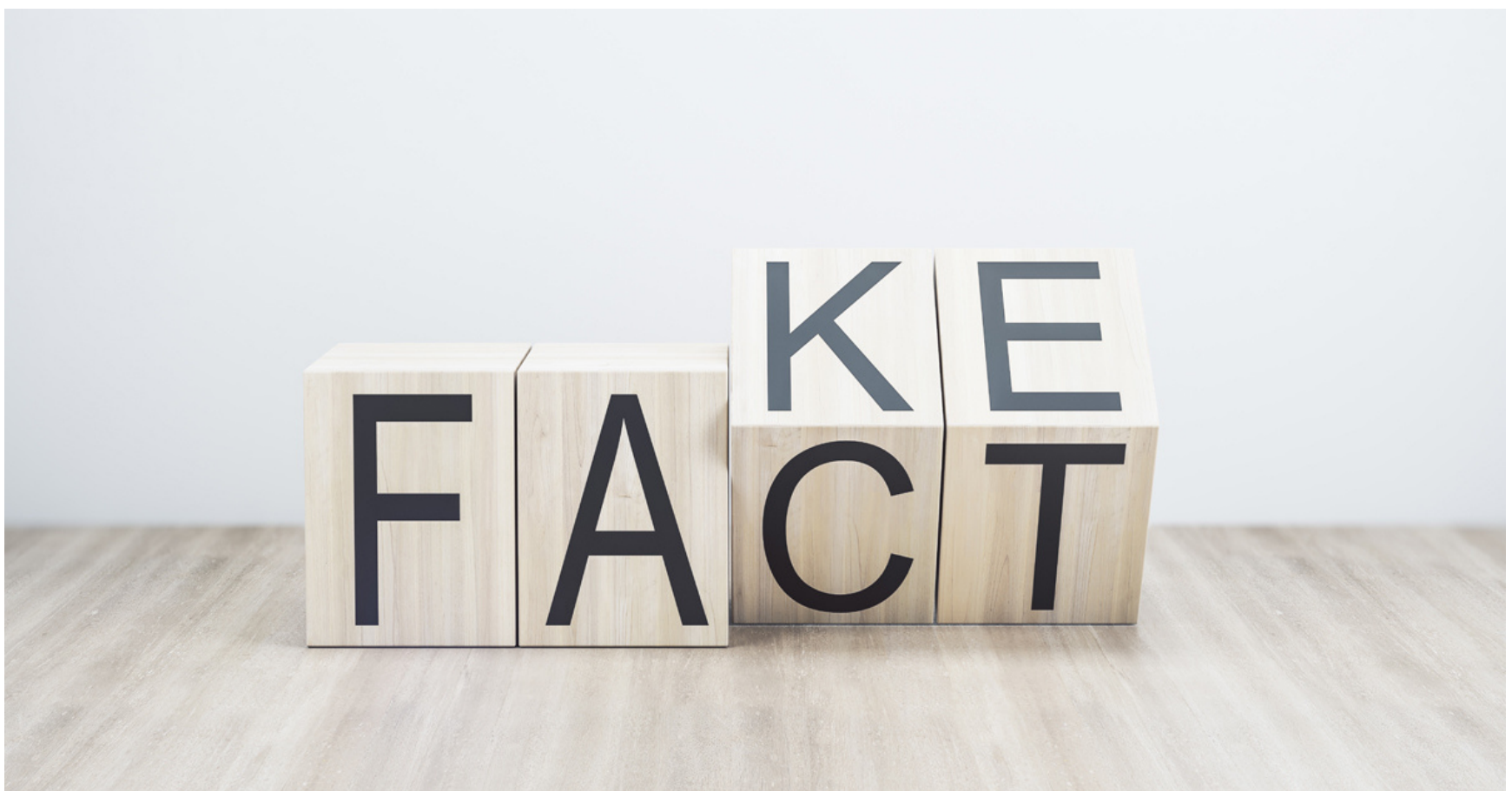
Er zijn verschillende manieren om misinformatie en desinformatie te verspreiden. Welke vorm de verspreider gebruikt is afhankelijk van het beoogde doel. Met deze oefening gaan we hier dieper op in en dagen we jullie uit om zoveel mogelijk informatie op te zoeken.

Iedere groep kiest één van de onderstaande vormen:

1. Phishing en clickbait
2. Complottheorieën en propaganda
3. Haatspraak en memes
4. Slechte journalistiek en satire

Hoe ga je te werk:

- Per groepje leest iedere leerling de informatie over de vorm van nepnieuws in deze bundel.
- Ga vervolgens na of iedereen dit begrijpt.
- Omcirkel de correcte term per vorm aan (misinformatie of desinformatie).
- Nadien zoekt ieder groepje minstens 2 voorbeelden op die deze vorm illustreren zoals de gegeven voorbeelden.
- Tot slot wordt er vanuit ieder groepje iemand aangeduid die één van de twee vormen klassikaal uitlegt en gebruikt hierbij de gevonden voorbeelden uit het groepswerk.

Groep namen:

.....

.....

.....

Keuze vormen:

.....

Groep 1

Complottheorieën

Complottheorieën zijn verhalen die proberen uit te leggen dat heftige gebeurtenissen het gevolg zijn van een geheime afspraak of samenzwering. Sommige mensen denken bijvoorbeeld dat covid-19 expres met opzet werd gemaakt in een laboratorium. Deze verhalen zijn vaak goed doordacht en de verspreiders van deze berichten zijn er ook van overtuigd dat dit enige echte waarheid is.

Misinformatie/ Desinformatie

Propaganda

Propaganda is informatie die bedoeld is om de mening van mensen te beïnvloeden en hen aan te zetten tot bepaalde acties. Soms worden daarbij onwaarheden of leugens gebruikt. Propaganda wordt vaak geassocieerd met autoritaire regimes, maar het kan ook voorkomen in andere situaties.

Misinformatie/ Desinformatie

Voorbeelden

alamy - R90G0E

Geef zelf 2 voorbeelden per vorm:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Groep 2

Phishing

Phishing is een manier waarop criminelen proberen om je bankgegevens te stelen. Ze doen zich vaak voor als een officiële instantie zoals je bank of de overheid, bijvoorbeeld via e-mail, telefoon of sms. Ze kunnen je bijvoorbeeld vertellen dat je recht hebt op een geldbedrag en vragen je om je gegevens in te voeren op een nepwebsite die er betrouwbaar uitziet. Het doel is om je gegevens te stelen en later te gebruiken om geld van je rekening af te halen of om frauduleuze activiteiten te ondernemen

Misinformatie/ Desinformatie

Voorbeelden

Clickbait

Clickbait betekent letterlijk 'klik-aas' en verwijst meestal naar de titel van een artikel, vooral nieuwsartikelen. Clickbait-titels zijn bedoeld om mensen nieuwsgierig te maken, zodat ze op de link klikken om het volledige artikel te lezen. Clickbait-titels zijn vaak choquerend, verrassend of veelbelovend, terwijl de inhoud van het artikel dat niet altijd is.

Misinformatie/ Desinformatie

Geef zelf 2 voorbeelden per vorm:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Groep 3

Haatspraak

Met haatspraak bedoelen we uitspraken en beelden die gericht zijn tegen een groep of persoon vanwege hun etniciteit, religie, geaardheid, geslacht, enzovoort. Het doel van de haatboodschapper is om haatgevoelens op te wekken jegens de groep of persoon. Soms worden daarbij leugens gebruikt of zaken uit de context gehaald om de boodschap kracht bij te zetten.

Misinformatie/ Desinformatie

Voorbeelden

Memes

Een meme is een afbeelding of animatie met een paar woorden tekst die gemaakt en verspreid worden door internetgebruikers, meestal via sociale media. Memes spelen in op gebeurtenissen uit de actualiteit of culturele fenomenen en zijn bedoeld om grappig te zijn. Net als satire kunnen memes misleidend zijn als je de humor er niet meteen van begrijpt.

Misinformatie/ Desinformatie

Geef zelf 2 voorbeelden per vorm:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Groep 4

Satire

Satire is een vorm van humor die bedoeld is om commentaar te geven op ontwikkelingen in de maatschappij. Bij satire worden echte gebeurtenissen op een grappige manier uitvergroot of anders voorgesteld om kritiek te uiten op een bepaald onderwerp. Satire kan op een humoristische wijze bepaalde misstanden aan de kaak stellen en zorgt vaak voor een brede glimlach en soms ook een moment van reflectie bij de lezer of kijker.

Slechte Journalistiek

Journalisten kunnen bijvoorbeeld nalatig zijn bij het (dubbel)checken van bronnen of verkeerde conclusies trekken uit wetenschappelijke studies. Hoewel de berichtgeving in dit geval niet met opzet bedrieglijk is, kan dit leiden tot onjuiste informatie voor nieuwsgebruikers. Dit kan leiden tot verwarring en misleidende informatie, waardoor mensen de verkeerde beslissingen nemen of onjuiste conclusies trekken.

Misinformatie/ Desinformatie

Misinformatie/ Desinformatie

Voorbeelden

Waarheidsgetrouwheid, wederhoor, privacy

D.d.V.d.W tegen Humo

Gegond

D.d.V.d.W tegen DeMorgen.be

Gegond

Het artikel is een voorpublicatie van een uittreksel uit het boek *Ontmenslijkt. Achter de schermen bij studentenclub Reuzegom* van journalist Douglas De Coninck. Klager was praeses van Reuzegom in 2016-2017 en was niet aanwezig bij de doop waarna Sanda Dia overleed. Over klager meldt het artikel onder meer dat hij de auteur was van het draaiboek dat werd gevolgd bij het doopritueel en dat hij op de fatale avond begon met het wissen van alle digitale sporen van het bestaan van Reuzegom.

Op één item na kan de Raad zich niet uitspreken over het waarheidsgehalte van de door klager betwiste passages. Maar op één punt verwijst de Raad naar een eerdere uitspraak over een andere klacht tegen een artikel van Douglas De Coninck, met name wat betreft het achterwege laten van het gegeven dat coke volgens Reuzegomleden geen cocaïne geweest zou zijn, maar bloem. Dit achterwege laten komt neer op een niet waarheidsgetrouwe weergave van gegevens waarover De Coninck bij de publicatie van zijn artikel beschikte.

Geef zelf 2 voorbeelden per vorm:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Quiz-time!

Once upon a time.....

1. Vul de volgende vragen in.

A. Welke emoties roepen deze foto's bij jou op?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

B. Is deze foto getrokken op dezelfde locatie? Motiveer jouw mening.

.....

.....

.....

C. Indien dit dezelfde locatie is, welke weergave van de locatie lijkt jou het meest correct? Motiveer jouw mening.

.....

.....

.....

Once upon a time.....

Framing:

Framing betekent dat iemand een gebeurtenis beschrijft op een subjectieve manier. Dit kan gebeuren door middel van woorden, schrijfstijl, foto's of andere communicatiemiddelen. Degene die het verhaal vertelt, heeft één bepaalde mening of visie waardoor de berichtgeving gekleurd is en dus geen neutrale weergave is van de feiten.

Scan me!

Once upon a time.....

2.

Eerst enkele stellingen!

NEPNIEUWS BESTAAT ALLEEN OP SOCIALE MEDIA

IN DE KRANT STAAT GEEN NEPNIEUWS

**SOCIALE MEDIA ZORGT ERVOOR DAT IEDEREEN DE KANS
HEEFT OM ZICH BETER TE INFORMEREN**

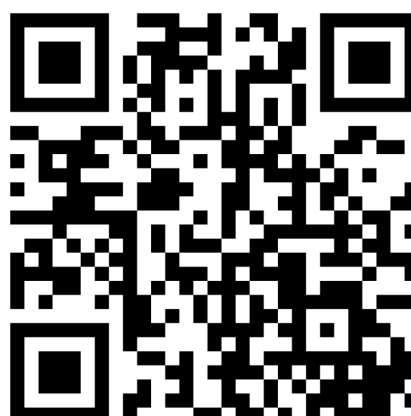
**NEPNIEUWS IS ONTSTAAN DOOR DE OPKOMST VAN HET
INTERNET**

**IN DE POLITIEK KAN NEPNIEUWS GEBRUIKT WORDEN OM
MENSEN TE BEÏNVLOEDEN**

**VALSE NIEUWSBERICHTEN HEBBEN EEN IMPACT OP
HET WERELDBEELD**

**MENSEN GELOVEN GRAAG NIEUWS DAT HUN EIGEN
MENING BEVESTIGT**

Gaan we hier wat dieper op
in?

Once upon a time.....

3. Lees per duo eerst de voorbeelden op de volgende pagina's. Maak nadien de vergelijking tussen nepnieuws vroeger en nu. Denk ook aan de voorbeelden die jullie in de vorige oefening bij de verschillende vormen van nepnieuws hebben opgezocht.

A. Nepnieuws vroeger en nu:

Gelijkenissen

Verschillen

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

B. Formuleer per duo de voor- en nadelen waar jij aan moet denken van digitale media en analoge media

Voor- en nadelen van digitale en analoge media:

Voordelen digitale media

Nadelen digitale media

.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....

Voordelen analoge media

Nadelen analoge media

.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....

C. Conclusie:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Once upon a time.....

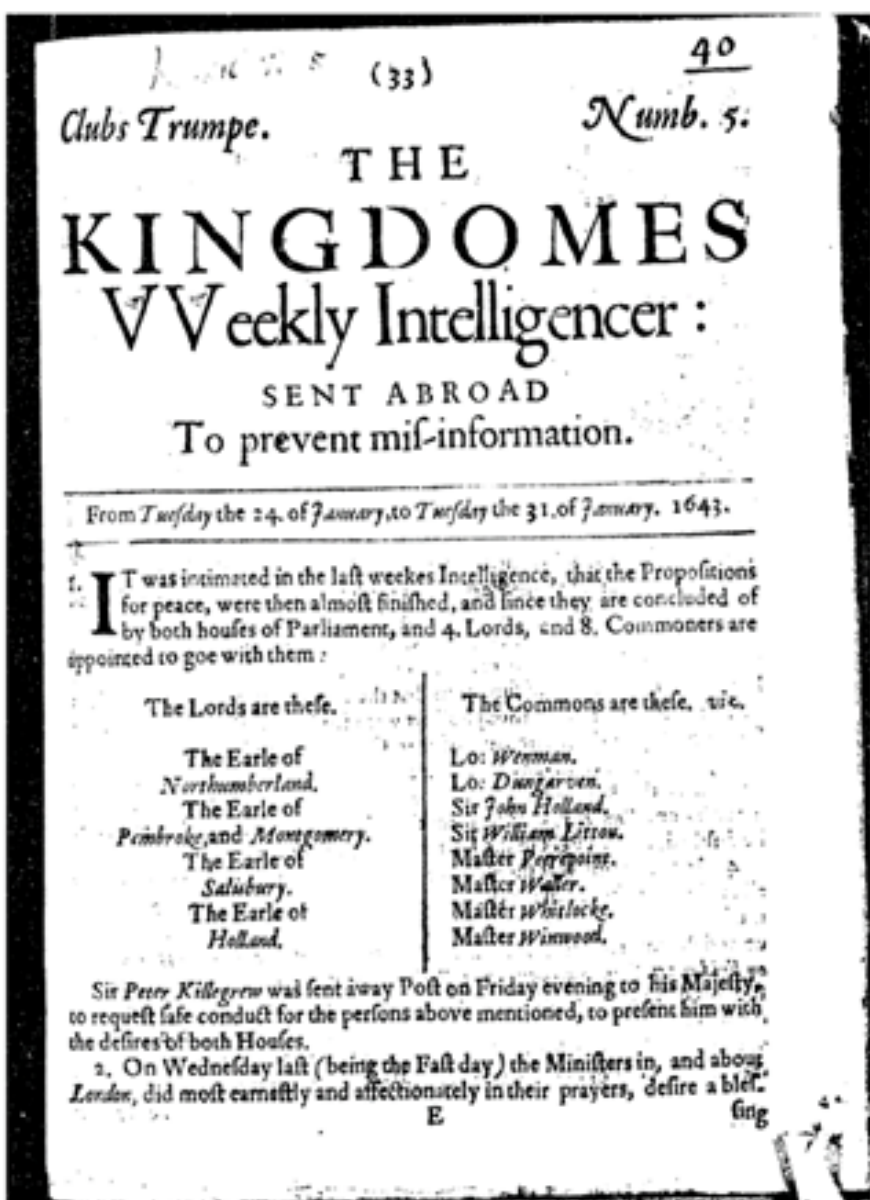
De aliens zijn gearriveerd!

Radioluisteraars in 1938 raakten in paniek door het hoorspel War of the Worlds, waarin een invasie van Marsbewoners werd verteld en uitgebeeld. Veel mensen dachten dat het een echt nieuwsverslag was.

Het verspreiden van desinformatie werd al teruggevonden bij Ramses II, een Egyptische farao die rond 1200 v C leefde. Op een groot monument liet hij beitelen dat hij een enorme overwinning had behaald op de Hittieten. Vele jaren geloofden historici hierdoor dit verhaal. Maar toen oude Hittitische documenten werden ontcijferd, bleek dat het heel anders was gebeurd. Het einde van de strijd was niet zo'n grote overwinning als Ramses II had beweerd. Eigenlijk was het meer een soort van 'stoppen met vechten'.

Ook in de 17e eeuw drukten mensen berichten die niet helemaal waar waren of bedoeld waren om de lezers te misleiden. Vooral rijke mensen konden deze berichten verspreiden.

Once upon a time.....

BY MEN WHO PLAN BEYOND TOMORROW

Deserts Will Bloom Through Atomic Power

NEW "BREAD BASKETS" of the world can grow where only sand and scrub had been. Harnessed atomic energy will transform deserts into rich fruit and grain country... provide power to tap subterranean water for irrigation, power to run machines, to operate utilities. Already Atomic scientists are adapting the world's newest wonder to this peacetime use.

AMONG the good things of life, Americans by the millions rate high the wholly unique Canadian whisky they order by name—Seagram's V.O. This lightest of all Canadian whiskies, this clean-tasting imported blend is Canadian whisky at its glorious best.

This Whisky Is Six Years Old—86.8 Proof. Seagram-Distillers Corporation, N. Y.

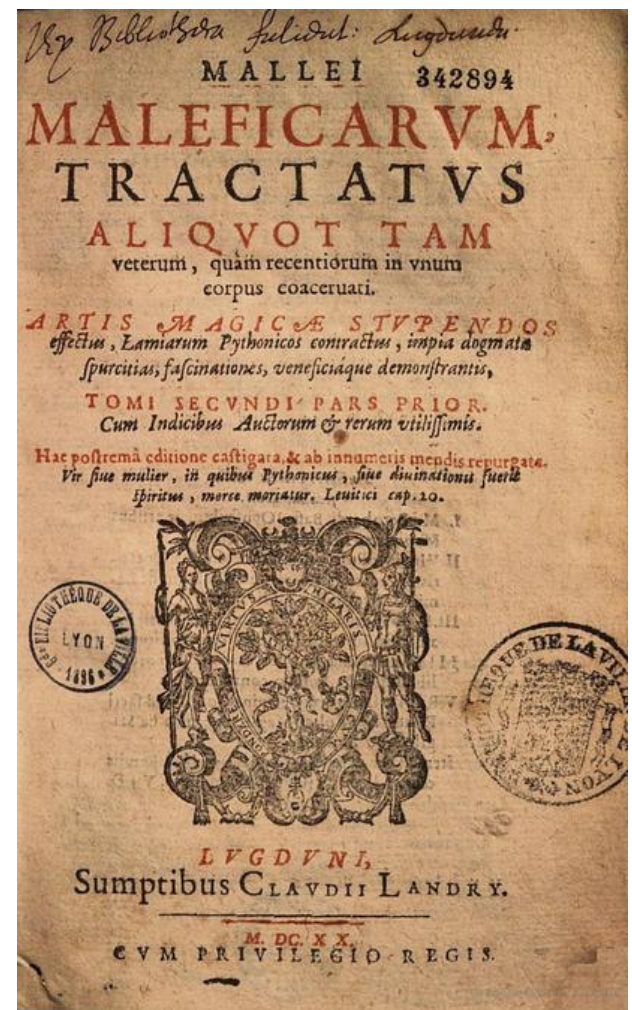
Seagram's V.O. Canadian

CANADIAN WHISKY—A BLEND...OF RARE SELECTED WHISKIES,

Nucleaire kernenergie wordt afgebeeld als het nieuwe utopische wonder toen dit net werd uitgevonden. Volgens het krantenartikel zou dit ervoor zorgen dat er van barre woestijnen een prachtig groen gebied gemaakt kan worden waar groente en fruit kan groeien.

In 1487 werd het boek 'Malleus Maleficarum' gepubliceerd, beter bekend als de Heksenhamer. Dit is een handleiding voor de vervolging en bestraffing van heksen. Volgens de Heksenhamer is een heks een persoon die een verbond met de duivel heeft gesloten en daarmee Christus afwijst. Heksen werden daarom beschouwd als ketters en door een kerkelijke instantie berecht worden.

Er werden uiteindelijk maar liefst 30.000 exemplaren van dit werk gedrukt.

Tijdens WO1 verscheen in Britse kranten het verhaal dat Duitsers lijken van slagvelden naar fabrieken brachten om het vet te extraheren voor kaarsen en smeermiddelen. Dit bleek later een broodjeaapverhaal te zijn.

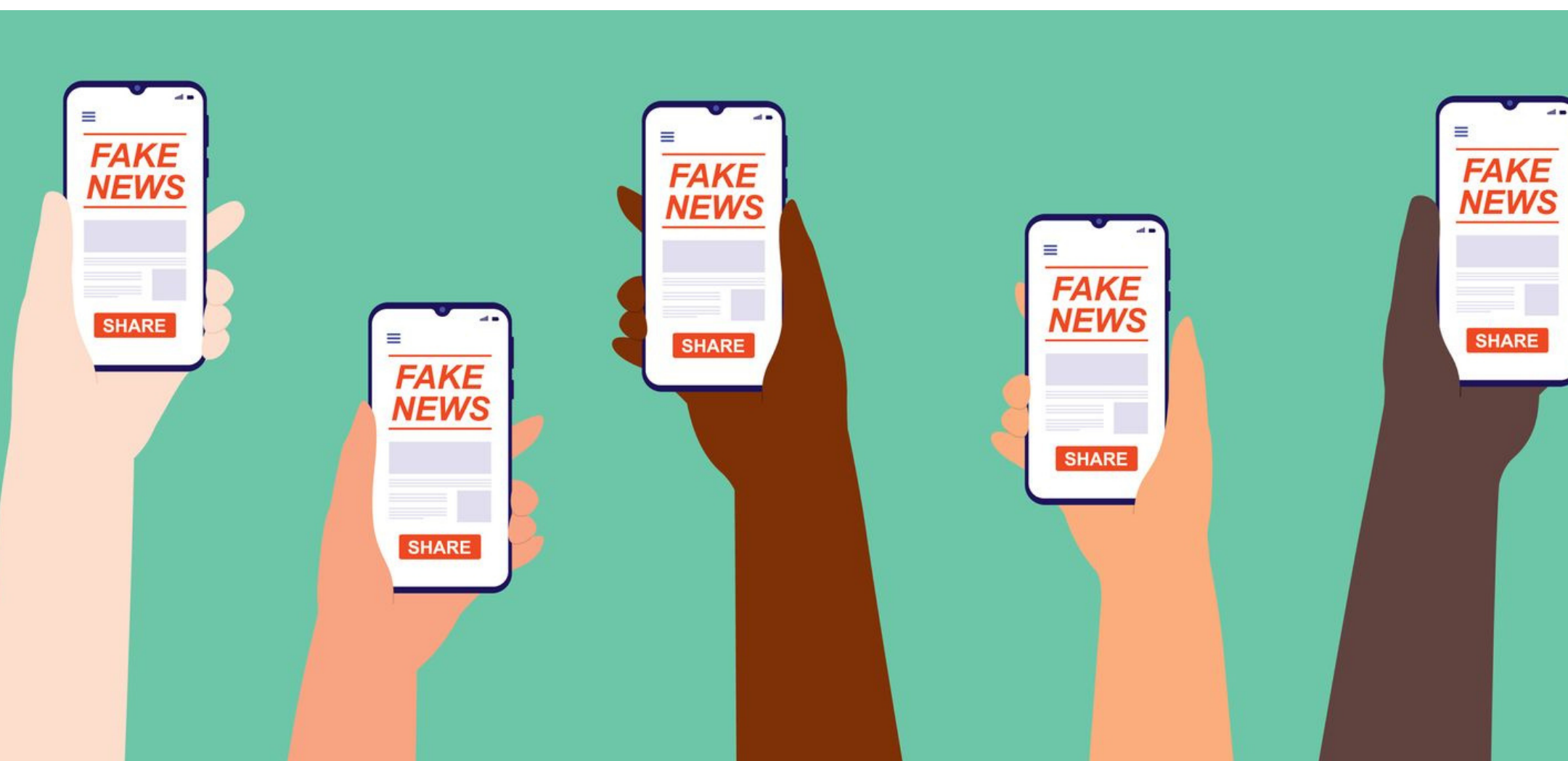
Huistaak

Voor de huistaak dienen jullie elk één nieuwsbron (filmpje, krantenartikel,...) op te zoeken over de oorlog in Oekraïne vanuit het Westers wereldbeeld, **en** één nieuwsbron (filmpje, krantenartikel,...) over de oorlog in Oekraïne vanuit het Russisch wereldbeeld. Lees elk artikel grondig door en neem deze mee naar de les.

LES 2

Doe de check!

Doe de check!

Bestaat er een manier op nepnieuws te ontmaskeren?

De **HALT-methode** is een stappenplan dat je kan volgen om de betrouwbaarheid van beweringen en (nieuws)berichten te bepalen.

De checklist van '**Factcheckers Vlaanderen**' is een meer uitgebreid hulpmiddel met 10 vragen die je helpen om betrouwbare bronnen te identificeren en wapenen je tegen desinformatie.

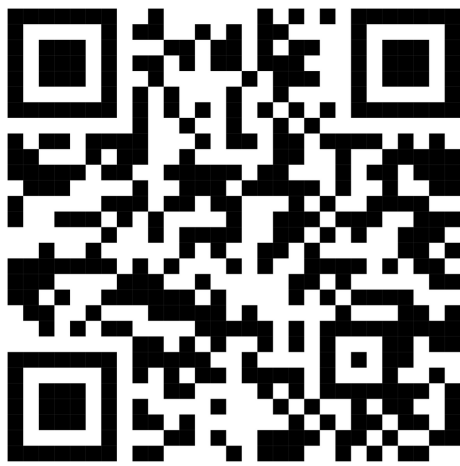
Let op!: Websites werken met 'cookies'. Deze slaan info op over jouw gedrag op het internet. Het is dus belangrijk om in het kader van deze les je cookies te wissen nadat je gebruik hebt gemaakt van de verschillende QR-codes. Zo voorkom je dat je in de toekomst met meer nepnieuws geconfronteerd wordt.

U bent hier: [Home](#) ▶ [2017](#) ▶ [februari](#) ▶ [BREAKING: Zuhal Demir \(N-VA\) land uitgezet](#)

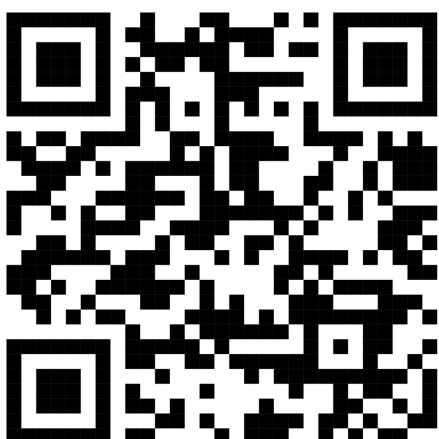
BREAKING: Zuhal Demir (N-VA) land uitgezet

Gepost op 10 februari 2017 door Jan-Pieter De Leugheneire | 20 reacties

GENK – De Dienst Vreemdelingenzaken heeft voor dag en dauw N-VA-kamerlid Zuhal Demir uit haar bed gelicht en op een vliegtuig richting Turkije gezet, op grond van een vermoeden van staatsgevaarlijke activiteiten.

Scan voor het volledige artikel

Scan voor het volledige filmpje

Doe de check!

De HALT- methode

Hoe check je online informatie?

De **HALT-methode** helpt je om in vier stappen een factcheck te doen.

Ho, stop even!
Lees, zie of hoor je iets dat hevige emoties oproept? Deel het dan niet direct, maar **sta eerst even stil** bij wat je ziet.

Analyseer het bericht en de bron
Ga na wie het bericht deelt. **Stel je hierbij twee vragen:** Is de bron wie of wat je verwachtte? Is de bron betrouwbaar genoeg om het verder te delen?

Lokaliseer andere bronnen en vergelijk meerdere berichten
Zoek de informatie op en kijk of er andere **betrouwbare bronnen** zijn die hetzelfde melden.

Traceer de originele context
Waar komt het bericht **origineel** vandaan? Misschien klopt het bericht wel, maar is er slechts een deel van de boodschap of context gegeven. Kijk ook of de datum klopt.

Meer weten? ➡ Check het **dossier nepnieuws** via mediawijs.be/nepnieuws

mediawijs tmecc Vlaanderen van Vlaamse Mediacollege nieuws.klas

De checklist

BETROUWBARE INFORMATIE OF TOCH FAKE?

10 VRAGEN

DIE JE OP WEG HELPEN

Het internet biedt heel wat informatie. Maar hoe weet je welke informatie betrouwbaar is en welke niet? Deze tips helpen je op weg.

+1 GOUDEN TIP

Denk kritisch na en verzamel informatie van verschillende bronnen om voldoende geïnformeerd te blijven.

INFO	TIPS	
WIE IS DE AUTEUR?	1 Staat er een auteur vermeld? Bestaat de auteur echt? Schrijft hij/zij voor bekende sites/kranten?	Zoek online meer informatie over de auteur.
WAT IS DE DATUM?	2 Wanneer is het bericht geschreven? Is de inhoud actueel? Soms staat er een nieuwe datum bij een oud artikel en is de titel en inhoud aangepast.	Zoek het originele bericht.
WIE HEEFT HET ARTIKEL GEPUBLICEERD?	3 Een nieuwsmedium? Een persoon via sociale media? Welk publiek wil de auteur bereiken?	Vergelijk andere bronnen over het thema met elkaar.
WELKE BRONNEN GEBRUIKT DE AUTEUR?	4 Van waar komt de informatie? Van een ander nieuwsmedium, organisatie, interview of rapport?	Controleer of de informatie uit de bronnen correct is weergegeven.
IS DE TITEL NEUTRAAL?	5 De titel zegt niet altijd alles. Wist je dat -titels online soms aangepast worden om meer clicks te krijgen? -titels vaak ook citaten bevatten?	Lees steeds verder dan de titel.
WAAROM SCHRIJFT DE AUTEUR DIT?	6 Wat is de bedoeling van de auteur? Is het reclame? Is het een mening? Is het om te lachen?	Ga op zoek naar elementen die aantonen waarom de auteur het stuk schrijft.
KLOPPEN DE LINKS?	7 In artikels verwijst men naar andere websites, organisaties of informatie. Maar zijn deze echt? En klopt dit met wat in het artikel beweerd wordt?	Controleer de links.
WAAROM KRIJG JIJ DIT TE ZIEN?	8 Online krijg je vaak andere nieuwsberichten te zien dan je vrienden. Dat is het resultaat van wat je online opzoekt, wie je vrienden en je voorkeuren zijn.	Wis je webgeschiedenis en verwijder je cookies. Volg verschillende media, personen, ...
WAT ZIJN MIJN VOORoorDELEN?	9 Je hebt vaak een voorkeur voor iemand die iets zegt of schrijft. Je persoonlijke ervaringen of opvallende beelden kunnen je beïnvloeden.	Praat met anderen over wat je denkt.
HOE IS DE INFORMATIE VOORGESTELD?	10 Enkele clamagnalen: bewerkte afbeeldingen, schrijflouten, veel hoofdletters en uitroeptekens zijn verdacht.	Kijk ook kritisch naar beelden.

Het klasgesprek

Stelling:

'Alle berichten die gepost worden door Rusland of Russische aanhangers over de oorlog in Oekraïne zijn nepnieuws'

Conclusie klasgesprek:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Het klasdebat

Stelling:

'Alle berichten die gepost worden door Rusland of Russische aanhangers over de oorlog in Oekraïne zijn nepnieuws'

Conclusie klasdebat

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zelfreflectie

Vul de vragen individueel in.

Welke online kanalen gebruik ik om mij te informeren?

Waarvoor gebruik ik sociale en digitale media? (ontspanning, sociaal contact, enz.) Motiveer jouw antwoord.

Als ik digitale media gebruik, zal ik deze inzichten die ik tijdens de workshop heb opgedaan, toepassen.

Online versus offline

Wat is een online identiteit?

Alles wat online over jou terug te vinden is, vormt je online identiteit. Het is het geheel van zaken waarmee je jezelf representeert naar anderen toe. Hoewel je online identiteit grotendeels een representatie kan zijn van jouw offline identiteit, biedt het ook de mogelijkheid om jezelf online (iets) anders voor te doen dan in werkelijkheid.

Je online identiteit is als het ware je online uithangbord: het is de optelsom van alle informatie over jou die beschikbaar is op het internet en alle beetjes beïnvloeden op een manier jouw (online) reputatie.

Vul de vragen in.

Wat is mijn online identiteit?

Hoe vorm jij jouw online identiteit en welke waarde hecht je daaraan?

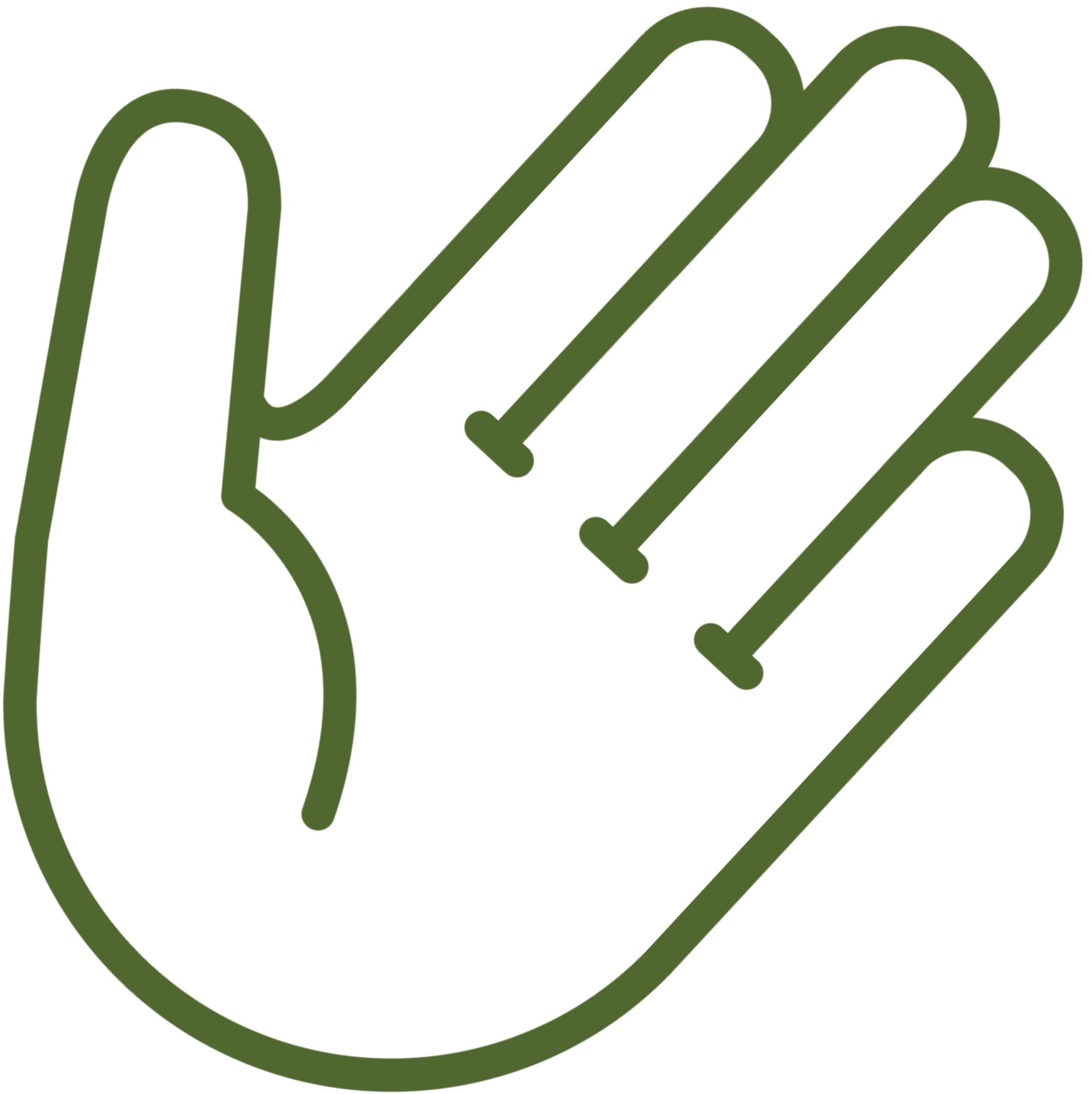
Is mijn online identiteit geen desinformatie?

Evaluatie workshop

Wat vond jij van de workshop?

Geef hieronder jouw mening:

- Duim: dit vond ik het leukste.
- Wijsvinger: dit vond ik het meest leerrijk
- Middelvinger: dit vond ik minder interessant
- Ringvinger: dit ga ik ook gebruiken
- Pink: dit is mijn tip.

Bijlage 10: checklijsten

Hoe **check** je online informatie?

De **HALT-methode** helpt je om in vier stappen een factcheck te doen.

Ho, stop even!

Lees, zie of hoor je iets dat hevige emoties oproept? Deel het dan niet direct, maar **sta eerst even stil** bij wat je ziet.

Analyseer het bericht en de bron

Ga na wie het bericht deelt. **Stel je hierbij twee vragen:** Is de bron wie of wat je verwachtte? Is de bron betrouwbaar genoeg om het verder te delen?

Lokaliseer andere bronnen en vergelijk meerdere berichten

Zoek de informatie op en kijk of er andere **betrouwbare bronnen** zijn die hetzelfde melden.

Traceer de originele context

Waar komt het bericht **origineel** vandaan? Misschien klopt het bericht wel, maar is er slechts een deel van de boodschap of context gegeven. Kijk ook of de datum klopt.

Meer weten? ➔ Check het **dossier nepnieuws** via mediawijs.be/nepnieuws

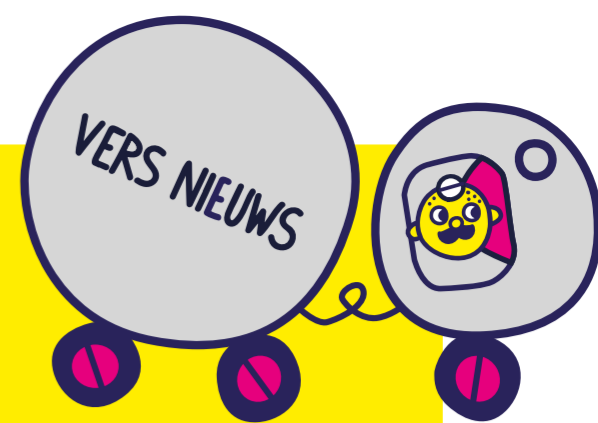
BETROUWBARE INFORMATIE OF TOCH FAKE?

10 VRAGEN DIE JE OP WEG HELPEN

Het internet biedt heel wat informatie. Maar hoe weet je welke informatie betrouwbaar is en welke niet? Deze tips helpen je op weg.

+1 GOUDEN TIP

Denk kritisch na en verzamel informatie van verschillende bronnen om voldoende geïnformeerd te blijven.

INFO

TIPS

WIE IS DE AUTEUR?

1

Staat er een auteur vermeld?
Bestaat de auteur echt? Schrijft hij/zij voor bekende sites/kranten?

Zoek online meer informatie over de auteur.

WAT IS DE DATUM?

2

Wanneer is het bericht geschreven?
Is de inhoud actueel? Soms staat er een nieuwe datum bij een oud artikel en is de titel en inhoud aangepast.

Zoek het originele bericht.

WIE HEEFT HET ARTIKEL GEPUBLICEERD?

3

Een nieuwsmedium?
Een persoon via sociale media?
Welk publiek wil de auteur bereiken?

Vergelijk andere bronnen over het thema met elkaar.

WELKE BRONNEN GEBRUIKT DE AUTEUR?

4

Van waar komt de informatie?
Van een ander nieuwsmedium, organisatie, interview of rapport?

Controleer of de informatie uit de bronnen correct is weergegeven.

IS DE TITEL NEUTRAAL?

5

De titel zegt niet altijd alles. Wist je dat
• titels online soms aangepast worden om meer clicks te krijgen?
• titels vaak ook citaten bevatten?

Lees steeds verder dan de titel.

WAAROM SCHRIJFT DE AUTEUR DIT?

6

Wat is de bedoeling van de auteur?
Is het reclame? Is het een mening?
Is het om te lachen?

Ga op zoek naar elementen die aantonen waarom de auteur het stuk schrijft.

KLOPPEN DE LINKS?

7

In artikelen verwijst men naar andere websites, organisaties of informatie. Maar zijn deze echt? En klopt dit met wat in het artikel beweerd wordt?

Controleer de links.

WAAROM KRIJG JIJ DIT TE ZIEN?

8

Online krijg je vaak andere nieuwsberichten te zien dan je vrienden. Dat is het resultaat van wat je online opzoekt, wie je vrienden en je voorkeuren zijn.

Wis je webgeschiedenis en verwijder je cookies. Volg verschillende media, personen, ...

WAT ZIJN MIJN VOOROORDELEN?

9

Je hebt vaak een voorkeur voor iemand die iets zegt of schrijft. Je persoonlijke ervaringen of opvallende beelden kunnen je beïnvloeden.

Praat met anderen over wat je denkt.

HOE IS DE INFORMATIE VOORGESTELD?

10

Enkele alarmsignalen: bewerkte afbeeldingen, schrijffouten, veel hoofdletters en uitroeptekens zijn verdacht.

Kijk ook kritisch naar beelden.